

**KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

PEYZAJ MİMARLIĞI ANABİLİM DALI

**SİTE İÇİNDEKİ MÜSTAKİL KONUT BAHÇELERİNDE GÖRSEL
MAHREMİYET: TRABZON ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Özge ÖZARMAN

MAYIS 2012

TRABZON

**KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

PEYZAJ MİMARLIĞI ANABİLİM DALI

**SİTE İÇİNDEKİ MÜSTAKİL KONUT BAHÇELERİNDE GÖRSEL
MAHREMİYET: TRABZON ÖRNEĞİ**

Özge ÖZARMAN

**Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsünde
“PEYZAJ YÜKSEK MİMARİ”
Unvanı Verilmesi İçin Kabul Edilen Tezdir.**

**Tezin Enstitüye Verildiği Tarih : 15/ 05/ 2012
Tezin Savunma Tarihi : 31/ 05/ 2012**

Tez Danışmanı : Prof. Dr. Mustafa VAR

Trabzon 2012

Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü
Peyzaj Mimarlığı Ana Bilim Dalında
Özge ÖZARMAN tarafından hazırlanan

**SİTE İÇİNDEKİ MÜSTAKİL KONUT BAHÇELERİNDE GÖRSEL
MAHREMİYET: TRABZON ÖRNEĞİ**

**başlıklı bu çalışma, Enstitü Yönetim Kurulunun 15 / 05 / 2012 gün ve 1456 sayılı
kararıyla oluşturulan jüri tarafından yapılan sınavda**

YÜKSEK LİSANS TEZİ
olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri

Başkan : Prof. Dr. Mustafa VAR

Üye : Prof. Dr. Cengiz ACAR

Üye : Doç. Dr. İlkey ÖZDEMİR

Prof. Dr. Sadettin KORKMAZ

Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

“Site İçindeki Müstakil Konut Bahçelerinde Görsel Mahremiyet: Trabzon Örneği” adlı bu çalışma KTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalında Yüksek Lisans tezi olarak hazırlanmıştır.

Yüksek lisans danışmanlığımı üstlenerek çalışmalarımın yönlendirilmesinde yardımlarını esirgemeyen değerli hocam sayın Prof. Dr. Mustafa VAR’ a teşekkürü bir borç bilirim. Lisans ve yüksek lisans eğitimim süresince göstermiş olduğu ilgi ve anlayıştan ötürü hocam sayın Prof. Dr. Ali ÖZBİLEN’ e, tez çalışmam süresince her zaman desteğini gördüğüm hocam sayın Yrd. Doç. Dr. Sema MUMCU’ ya, değerli bölüm hocalarıma ve araştırma görevlisi arkadaşlarıma teşekkürlerimi sunarım.

Daima yanımda olarak beni destekleyen başta annem ve babam olmak üzere tüm aileme teşekkür ederim. Son olarak çalışmalarımın son günlerinde kaybettiğim canım dedem: mekanın cennet olsun, seni hiçbir zaman unutmayacağım.

Özge ÖZARMAN
Trabzon, 2012

TEZ BEYANNAMESİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Site İçindeki Müstakil Konut Bahçelerinde Görsel Mahremiyet: Trabzon Örneği” başlıklı bu çalışmayı baştan sona kadar danışmanım Prof. Dr. Mustafa VAR’ ın sorumluluğunda tamamladığımı, verileri/örnekleri kendim topladığımı, deneyleri/analizleri ilgili laboratuvarlarda yaptığımı/yaptırdığımı, başka kaynaklardan aldığım bilgileri metinde ve kaynakçada eksiksiz olarak gösterdiğimi, çalışma sürecinde bilimsel araştırma ve etik kurallara uygun olarak davrandığımı ve aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul ettiğimi beyan ederim.

Özge ÖZARMAN

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa No</u>
ÖNSÖZ.....	III
TEZ BEYANNAMESİ.....	IV
İÇİNDEKİLER.....	V
ÖZET	VIII
SUMMARY	IX
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	X
TABLolar DİZİNİ.....	XIII
1. GENEL BİLGİLER.....	1
1.1. Araştırma Probleminin ve Yaklaşımının Ortaya Koyulması	1
1.2. İnsan- Çevre Etkileşimi	5
1.3. Mekan Kavramı.....	8
1.4. Konut ve Konut Çevresi	11
1.4.1. Konut Kavramı	11
1.4.1.1. Konut Tipleri	13
1.4.2. Konut Çevresi	15
1.4.2.1. Konut İç Fonksiyonları ve Dış Mekana Yansıması	17
1.4.2.2. Konut Bahçesi	22
1.4.2.3. Komşuluk Kavramı	23
1.5. İnsan Gereksinimleri Kavramı.....	24
1.5.1. Kullanıcı Gereksinimleri	27
1.5.1.1. Fiziksel Kullanıcı Gereksinimleri.....	27
1.5.1.2. Psiko- Sosyal Kullanıcı Gereksinimleri.....	28
1.6. Mahremiyet Kavramı	34
1.6.1. Mahremiyet Kavramına Yönelik Tanımlar ve Yaklaşımlar.....	34
1.6.2. Mahremiyet Mekanizması.....	36
1.6.3. Mahremiyet Kavramı ile Mekan İlişkisi	37
1.6.4. Mahremiyet ile Görsel Hâkimiyet ve Görsel Korunma Kavramları İlişkisi	42
1.7. Konut Bahçesi ve Mahremiyet İlişkisi	48

1.7.1.	Eski Toplumlardan Günümüze Kadar Konut ve Bahçelerde Mahremiyet Kavramı	48
1.7.2.	Konut Bahçelerinde Mahremiyet ile Gereksinme İlişkisi	51
1.7.3.	Konut Bahçelerinde Mahremiyet ile Bitki Materyalinin İlişkisi.....	53
1.7.4.	Konut Bahçelerinde Mahremiyet Sağlama Amacıyla Yapılacak Bitkisel Tasarımın Özellikleri.....	68
2.	YAPILAN ÇALIŞMALAR	77
2.1.	Çalışmanın Amacı ve Varsayımlar.....	77
2.2.	Çalışmada İzlenen Yöntem ve Örneklem Alanı.....	79
3.	BULGULAR	83
3.1.	Sitelerin Genel Özellikleri.....	83
3.2.	Anket Sorularına Verilen Yanıtların Genel Frekans Dağılımları.....	89
3.3.	Anket Sorularına Verilen Yanıtların Birbirleriyle İlişkilendirilerek İrdelenmesi	98
4.	TARTIŞMA.....	102
5.	SONUÇ VE ÖNERİLER	110
6.	KAYNAKLAR.....	116
7.	EKLER	124
	ÖZGEÇMİŞ	

Yüksek Lisans Tezi

ÖZET

SİTE İÇİNDEKİ MÜSTAKİL KONUT BAHÇELERİNDE GÖRSEL
MAHREMİYET: TRABZON ÖRNEĞİ

Özge ÖZARMAN

Karadeniz Teknik Üniversitesi
Fen Bilimleri Enstitüsü
Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı
Danışman: Prof. Dr. Mustafa VAR
2012, 123 Sayfa, 3 Sayfa Ek

Müstakil konut siteleri, gün geçtikçe artarak kentlerde daha yaygın bir yer kaplamaktadırlar. Bu tip konutlara ait bahçelerde yapılan düzenlemeler ise, kullanıcıların mahremiyet gereksinmelerini yeterince karşılayamamaktadır. Konut bahçelerinde ortaya çıkan bu sorun, bitki materyali ve kompozisyonlarının işlevsel kullanımı ile giderilebilir. Yapılan çalışmada, müstakil konut bahçelerinde mahremiyet ihtiyacına yönelik kullanıcı tercihleri belirlenerek bitkisel elemanların işlevsel kullanımlarını ortaya koymak amaçlanmıştır. Bu amaçla, Trabzon kent merkezinde belirlenen 10 müstakil konut sitesinde kullanıcının mahremiyet tercihini belirlemeye yönelik toplam 105 konut kullanıcısıyla anket çalışması yapılmıştır. Elde edilen veriler doğrultusunda öncelikle genel frekans dağılımları ortaya konmuştur. Daha sonra ise, kullanıcıların sorulara verdikleri yanıtlar birbirleriyle ilişkilendirilerek istatistiksel yöntemlerle analiz edilmiş ve değerlendirilmiştir. Sonuç olarak, müstakil konut bahçelerinde, kullanıcıların mahremiyet tercihlerinin demografik verilere göre değişim göstermediği; mahremiyet sağlamak amacıyla çoğunlukla yapay elemanların tercih edildiği saptanmıştır. Ancak, kullanıcıların, dış mekanının kapalılık derecesine ilişkin tercihlerinin, görsel iletişimin kopmadığı alan düzenlemeleri doğrultusunda olduğu ortaya çıkmış ve bu bağlamda bitkilerin işlevsel özelliklerine dikkat çekilmiştir. Böylece ileride yapılacak bu tip mekanların tasarımında bitkisel materyallerin mahremiyet sağlama amacıyla nasıl kullanılması gerektiği ortaya konulmuş ve önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Müstakil Konut Siteleri, Konut Bahçesi, Kullanıcı Tercihleri, Mahremiyet Gereksinimi, Bitkisel Materyal.

Master Thesis

VISUAL PRIVACY IN SINGLE FAMILY DWELLINGS IN THE SITE
“AN EXAMPLE OF TRABZON CITY”

SUMMARY

Özge ÖZARMAN

Karadeniz Technical University
The Graduate School of Natural and Applied Sciences
Landscape Architecture Graduate Program
Supervisor: Prof. Dr. Mustafa VAR
2012, 123 Pages, 3 Pages Appendix

Single family dwellings, covers more space day by day in cities. But landscapes made in gardens belong to such dwellings could not meet privacy necessities adequately. It was predicted to decrease this problem which arises in dwelling gardens with functional usage of plant material and compositions. According to studies, user preferences were determined in relation to privacy necessity by emphasizing functional usages of plant elements. Thus, survey study was made with totally 105 dwelling user in order to determine privacy necessity of the user in 10 single family dwellings which were determined in Trabzon city centre. According to achieved data, general frequency distributions were firstly presented. After that, the answers of users were associated with each other and were analyzed and evaluated with statistical methods. As a result, it was observed that privacy preferences of users do not change according to demographic data, and artificial elements were preferred for providing privacy in single family dwellings. It was observed that the preference of users in relation to closing degree of outdoors is related with area landscapes where visual communication is not broken and functional properties of plants were focused on more. Thus, it was shown that how plant materials do must be used for providing privacy in the design of such places to be made in the future and suggestions were presented.

Key Words: Single family dwellings, dwelling garden, user preferences, privacy necessities, plant materials.

ŞEKİLLER LİSTESİ

	<u>Sayfa No</u>
Şekil 1. Araştırma modelinin ilk adımı	6
Şekil 2. Boşluk ve mekan ilişkisi	9
Şekil 3. Newman' ın (1974) egemenlik alanı sınırları şematik analizi	10
Şekil 4. Mekan ve yarı özel mekan kavramlarının modele eklenmesi.....	11
Şekil 5. Konut tipleri	14
Şekil 6. Bireysel yaşam alanı- konut alanı ilişkisi	16
Şekil 7. Konutta yer alan eylemlerin konut bölümleri ile olan ilişkisi.....	19
Şekil 8. Dışa açık serbest alan olarak balkonların düzenlenişi	20
Şekil 9. Bir konutta yer alan terasın görünüşü	20
Şekil 10. Konutta yer alan eylemlerin gizlilik ilkesine göre sıralanışı.....	21
Şekil 11. Konut bahçesi kavramının modele eklenmesi	23
Şekil 12. İstek- İhtiyaç- Standart ilişkisi	25
Şekil 13. Maslow' un ihtiyaçlar piramidi.....	26
Şekil 14. İnsan gereksinimleri kavramının Maslow' un ihtiyaçlar hiyerarşisi bağlamında modele eklenmesi	34
Şekil 15. Mahremiyet, Kişisel Alan, Egemenlik alanı ve Kalabalık Olma Arasındaki İlişkilere Genel Bir Bakış.....	40
Şekil 16. İdeal mahremiyet dengesi ile sosyal izolasyon- kalabalık olma ilişkisi	41
Şekil 17. İdeal mahremiyet dengesi ile görsel korunma- görsel hakimiyet ilişkisi.....	44
Şekil 18. İdeal mahremiyet dengesi ile sosyal izolasyon- kalabalık olma ve görsel korunma- görsel hakimiyet ilişkisi.....	44
Şekil 19. İdeal mahremiyet dengesi ile sosyal izolasyon- kalabalık olma ve görsel korunma- görsel hakimiyet ilişkisinin modele eklenmesi.....	47
Şekil 20. Karşılıklı duvar kullanımı ile gizliliğin sağlanması	55
Şekil 21. Sınırlandırıcı peyzaj öğelerine ilişkin örnekler	56
Şekil 22. Bitkilerin yapay elemanlar ile birlikte kullanımı	56
Şekil 23. Bitki materyalinin modele eklenmesi	58
Şekil 24. Tekrar öğesiyle yan yana gelen bitki kitlelerinin ölçü farklılıkları ile mahremiyet etkileri arasındaki ilişki.....	60
Şekil 25. Hem görsel hem de fiziksel olarak kapalı mekan örneği	61

Şekil 26. Görsel olarak kısmen kapalı, fiziksel olarak kapalı mekan örneği	61
Şekil 27. Görsel olarak kısmen kapalı fiziksel olarak açık mekan örneği	61
Şekil 28. Görsel olarak açık fiziksel olarak kapalı mekan örneği	62
Şekil 29. Site düzenindeki konutlara ait bir konum haritasında konut, yarı özel mekan ve yarı kamusal mekanın gösterimi	63
Şekil 30. Site yerleşimlerinde müstakil konutlar arası komşuluk sınırı örneği.....	63
Şekil 31. Bitki materyalleri ile komşuluk sınırının belirlenmesi örneği	64
Şekil 32. Komşuluk sınırı örneği.....	64
Şekil 33. Kamusal alan sınırı örneği	64
Şekil 34. Konut bölgesini dış çevreden ayıran bitkilendirme örneği	65
Şekil 35. Yol kotuna göre alt seviyede kalan konut bahçesine olan görsel erişimi engelleyen bitkilendirme örneği.....	65
Şekil 36. Manzarayı engellemeyen oturma mekanında kapalılık sağlayan bitkilendirme örneği.....	66
Şekil 37. Yol kotuna göre üst seviyede kalan konut bahçesine olan görsel erişimi engelleyen bitkilendirme örneği.....	66
Şekil 38. Araştırma modeli.....	67
Şekil 39. Dikim aralığına göre düzenli ve düzensiz bitkilerin örneği	69
Şekil 40. Yan yana geldiklerinde farklı boşluklar meydana getiren farklı formlara sahip bitki örnekleri	69
Şekil 41. İğne yapraklı ile geniş yapraklı türler arasındaki algısal farklılık örneği	70
Şekil 42. İnsanların antropolojik özelliklerine göre bitki ölçüleri	71
Şekil 43. Farklı görüş açıları oluşturarak yarı kamusal mekan ile yarı özel mekan Arasınısınırlayan eleman örneği	71
Şekil 44. Göz seviyesinde bitkilendirme örneği.....	72
Şekil 45. Göz seviyesinin üzerinde bitkilendirme örneği	72
Şekil 46. Yaprğını döken ile seyrek dallı ve yapraklı bitki örneği.....	73
Şekil 47. İnsan boyu ile ağaç, ağaççık, çalı, yer örtücü zonların ilişkisi.....	74
Şekil 48. Farklı tabakalar oluşturan bitkilerin örneği.....	74
Şekil 49. Görsel ve algısal farklılıklar sunan bitki formları	75
Şekil 50. Geniş yapraklı türlerin yaprak ve dal yoğunluklarına göre gruplandırılması ..	75
Şekil 51. İnce dokulu ve kaba dokulu bitki örneği.....	76
Şekil 52. Çalışma alanı, Trabzon Kenti.....	80
Şekil 53. Araştırmanın Genel Akış Şeması	81
Şekil 54. Araştırma yapılan sitelerin genel dağılımları	90

Şekil 55. Katılımcıların cinsiyet ve yaş dağılımları	90
Şekil 56. Katılımcıların eğitim durumu ve yaklaşık gelir dağılımları.....	91
Şekil 57. Konutta ikamet edilen süre	91
Şekil 58. Konutun yıl içindeki kullanımı	92
Şekil 59. Konutun tercih edilme nedeni	92
Şekil 60. Konut bahçesine ilişkin en sevilen özellikler.....	92
Şekil 61. Konut bahçelerinde mahremiyet açısından olumsuz görülen yönler	93
Şekil 62. Konut bahçelerinde mahremiyet açısından olumsuz görülen yönler	93
Şekil 63. Mahremiyet sağlamaya yönelik her hangi bir önlem alıp alınmadığı.....	94
Şekil 64. Konut bahçesinde mahremiyeti sağlamak için yapılan değişiklikler.....	94
Şekil 65. Komşuluk ilişkisinin değerlendirilmesi	95
Şekil 66. Yakın komşuluk ilişkisinin mahremiyet tercihinin etkisi.....	95
Şekil 67. Konut bahçelerinde başkaları/ yakın komşu tarafından izlenebilir olma durumunun rahatsız, tedirgin edip etmeyeceği	96
Şekil 68. Mahremiyet sağlamak amacıyla dış çevreye tamamen kapalı şekilde tasarlanmış konut bahçesinde çevreden/ komşudan koparıldığının düşünülüp düşünülmeceği.....	96
Şekil 69. Konut bahçelerinde mahremiyeti sağlamak amacıyla kullanılan yapay elemanların estetik açıdan rahatsız edip etmediği.....	97
Şekil 70. Konut bahçelerine ilişkin hangi fotoğrafın tercih edildiği	97
Şekil 71. Konut türü, konut tipi ve arazi tipi dağılımları	98

TABLolar LİSTESİ

	<u>Sayfa No</u>
Tablo 1. Barınma eylemlerini kapsayan konutun bir “Eylem Sitemi” olarak açılımı....	18
Tablo 2. Sitelerdeki toplam konut ve belirlenen örneklem sayıları	82
Tablo 3. Evim sitesinin konum planı ve konutların görünüşü	83
Tablo 4. Pınarkent sitesinin konum planı ve konutların görünüşü.....	84
Tablo 5. Necatibey sitesinin konum planı ve konutların görünüşü.....	85
Tablo 6. Telsiztepe sitesinin konum planı ve konutların görünüşü.....	85
Tablo 7. Sekiz evler sitesinin konum planı ve konutların görünüşü	86
Tablo 8. Altay sitesinin konum planı ve konutların görünüşü	87
Tablo 9. Villakent sitesinin konum planı ve konutların görünüşü	87
Tablo 10. Kaş sitesinin konum planı ve konutların görünüşü.....	88
Tablo 11. Dalyan sitesinin konum planı ve konutların görünüşü.....	88
Tablo 12. Kule sitesinin konum planı ve konutların görünüşü	89
Tablo 13. Görsel geçirgenliğe sahip bitkilerin ölçülerine göre gruplandırılması.....	115

1. GENEL BİLGİLER

1.1. Araştırma Probleminin ve Yaklaşımının Ortaya Koyulması

İnsan- çevre etkileşimleri konusundaki çalışmalara göre, çevre ve mekanın insan üzerinde, insan davranışının da çevre üzerinde etkilerinin karşılıklı belirleyici olduğu konusunda ortak bir görüş vardır [1]. Konut, dünyanın her yerinde insan yaşamında en önemli yere sahip fiziksel bir varlık [2] olmanın yanında, insan-çevre ilişkisini konu alan çalışmalardaki en önemli konu başlıklarından birini oluşturur. Diğer taraftan, konut alanları kentsel açık alanların büyük bir bölümünü kapsamaktadır [3]. Önceleri sadece korunma ve barınma işlevlerine sahip olan konut, zaman içerisinde gelişerek bugün çevresi ile birlikte yaşam ortamının bir parçası olarak kabul edilmektedir [4]. Bu nedenle, kentsel gelişimin sürdürülebilirliği açısından bu alanlara ilişkin olarak alınan planlama kararları ve yapılan uygulamalar çok önemlidir [3].

Araştırmacılara (Lampard, 1963; Law vd., 1988; Sasaki, 1990) göre, özellikle 1920’li yıllardan itibaren otomobilin ve toplu taşıma araçlarının yoğun kullanımı ve ulaşım sistemindeki gelişmelere bağlı olarak, kent merkezi yakın çevresindeki üst gelir grupları merkezdeki konutlarını terk ederek çevredeki yeni yerleşim alanlarına taşınmaya başlamışlardır [5]. Sonraki dönemlerde ise, insanların konutlarında rahat, güvenli, mutlu bir şekilde yaşayabilmeleri için, konutun olduğu kadar çevresinin de önemli olduğu ve düzenlenmesi gerektiği görüşü yaygınlaşmıştır. Yeşil alanların giderek azalması sonucunda insanların yeşile olan özlemlerini gidermek, doğayla olan ilişkilerini arttırmak, aynı zamanda konutlara estetik değer kazandırmak için konut bahçeleri (konut açık/ dış mekanı) önem kazanmıştır [6]. Gürenli (1970), büyük şehirlerde yaşayan insanlara arzuladıkları mesken tipinin sorulması halinde çoğu kişi tarafından ‘mütevazi de olsa, şehrin sakin ve havadar bir yerinde bahçeli, müstakil bir ev’ cevabının verileceğini belirterek [7] müstakil konut alanlarına dikkat çekmiştir. Bu alanların giderek yaygınlaşmasıyla, ortaya çıkan problemlere karşı sağlıklı çözüm önerileri sunulmasının, her şeyden önce insanın biyolojik, psikolojik, sosyolojik, kültürel gereksinimlerinin bilinmesine; konut ve çevresinin çeşitli işlevlerinin bu gereksinimlere göre ayarlanmış olmasına bağlı olduğu ön görülmüştür [8]. Ayrıca çevre kalitesinin insanın fiziksel ve psikolojik sağlığı üzerinde etkili olduğu yapılan araştırmalarla da desteklenmiştir. Dolayısıyla insanların beklentilerine karşılık verebilen

çevreler yaratabilmek, ancak onların gereksinmelerinin iyi anlaşılmasıyla mümkün olabilmektedir. Bu bakımdan da insan yaşamının büyük bölümünün geçtiği konutların niteliği önem kazanmaktadır [9]. Bu açıklamalar konutun, insanın sadece “başını sokabileceği bir delik” değil [1], çevresiyle beraber düşünülmesi gereken bir bütün olduğunu açıkça ortaya koymaktadır.

Çevre, insanın ihtiyaç ve istekleriyle şekillenen bir yansımasıdır[10]. Dolayısıyla fiziksel çevre ile insan ihtiyaçlarından ortaya çıkan davranışlar ayrılmaz bir bütündür [11]. Davranışları belirleyen ihtiyaçlar ise yaşamsal oluşlarına göre sıralanır. İnsanı tüm psiko-sosyal yapısıyla ele alan ve ihtiyaçlarını buna göre tanımlayan [12] Maslow’ a göre, üst düzeydeki ihtiyaçların tatmin edilmesi için öncelikle alttakilerin tatmin edilmiş olması gerekir. Bu durumda, estetik memnuniyet gibi üst düzeydeki bir ihtiyacın tatmini için fizyolojik ihtiyaçlar, güvenlik ihtiyacı gibi piramidin altındaki temel ihtiyaçların tatmin edilmiş olması gereklidir [11]. Ancak yaşamın büyük bir bölümünün geçtiği konut alanlarında, kullanıcının rahat edebilmesini amaçlayan dış mekân yaşam alanları tasarlanırken, kullanıcıların mekansal ihtiyaçlarına yönelik çözümler çoğunlukla bu hiyerarşiye uyum göstermemektedir. Halbuki konutun başlıca amaçlarından biri, konut kullanıcılarını memnun etmek olmalıdır [13]. Proshansky (1970) de aynı yaklaşımla, Maslow’ un insan gereksinmelerini, birincil ve öncelikli olanlar (fizyolojik ve güvenlikle ilgili) ile üst düzey olanlar şeklinde sınıflandırarak insan yaşamında önce birincil gereksinmelerin daha sonra da üst düzey gereksinmelerin karşılanması gerektiğini savunmuştur [14]. İşte bu görüşte de ifade edildiği gibi fizyolojik ve güvenlikle ilgili gereksinmeler insanın içgüdüsel olarak sahip olduğu, her insan için aynı kabul edilen temel ihtiyaçlardır [15]. Buradan hareketle, güvenlik ile ilgili gereksinmeler içinde bahsedebileceğimiz mahremiyet veya güvende olma ihtiyacının her insan için ortak, içgüdüsel, evrensel bir davranış olduğunu söylemek mümkündür.

Mahremiyet kavramının evrensel yapısının yanında kültürel süreçte nasıl yorumlandığını ve etkilendiğini anlayabilmek için eski dönemlerden bahsetmek gerekir. Eski dönemlere bakıldığında, hemen hemen her toplumun sahip olduğu kültüre göre değişiklik gösteren mahremiyet normlarının bulunduğu; eski dönemlerdeki geleneksel yapının, mahremiyeti “izole olmak” tanımlamasıyla değerlendirdiği ve yaşamlarına o şekilde yansıttığı görülmektedir. Geleneksel Türk konutlarına ait bahçelerin ise, komşu bahçelerden veya sokaktan yaklaşık 2 m yükseklikte duvarlarla ayrılması [16], bunun en belirgin göstergesidir. Ancak İslam kültürünün etkisi, batı kültürüne benzer bir yaşantının

önüne geçse de çağdaşlaşmanın getirdiği özgürlük, açık görüşlülük ve ilerencilik gibi birçok değişim de mahremiyetin dönüşümüne katkı sağlamıştır. Altman, modern toplumlarda insanların, bir yandan komşuları, toplulukları ve kültürlerini birbirine kaynaştıran; diğer yandan da bireysellik, enderlik ve ayrıcalık aramalarına neden olan birbirine karşıt bu durumlardan “ayırıcı” ve “birleştirici” güçler olarak söz etmektedir [1]. Diğer taraftan, gelişen teknoloji ve iletişim çağının getirdiği kamusal alan ile ilişkide olma ya da çevredeki insanlarla kopmamak adına sosyalleşme, iletişim sağlama, ilişkide olma gibi eğilimler de mahremiyet anlayışının değişim sürecine ivme kazandırmıştır. İlkel ve geleneksel toplumlardan modern toplumlara geçildikçe mahremiyet sağlayıcı fiziksel ve psikolojik olanaklar da artmıştır [1]. Zaman içinde insanın değerleri, inançları, düşünceleri vb. değişmesiyle ihtiyaçlarına yönelik çözümleri de farklılaşmıştır [10]. Modern toplumlar giderek mahremiyete getirdikleri yorumlarda daha esnek, çözümlerde ve araçlarda daha zenginleşmişlerdir [1]. Mahremiyet kavramının, son 50 yıl içinde geçirdiği değişim, bu konuda belirgin bir örnektir [10].

İnsan-çevre ilişkilerinin değişimiyle mekan da zamanla değişmektedir, ancak değişen yalnızca biçim ve mekan değildir. Mahremiyete yönelik olarak biçimlerin ve mekanların sınırları, düzenleri, hiyerarşileri, sunulma biçimleri de değişmektedir [17]. Proshansky’ın (1974), “mekan bireyin uzantısıdır” [9] söylemi mekan ile zaman arasındaki ilişkinin, mahremiyetin değişim ve dönüşümünde nasıl etkili olduğunun en doğru açıklamasıdır. Kullanıcının yaşam şekli, gelenek ve göreneklere bağlılık düzeyi, dünya görüşü vb. faktörler, mekan düzenini etkileyen belirleyicilerdir [18]. Ancak tüm bu değerleri kabul etmekle birlikte, insanın birincil temel gereksinmelerinden olan mahremiyet ihtiyacı, toplumsal ya da kültürel ritüellerin yanı sıra, esas olarak insanın içgüdüsel dürtüyle dışa yansıttığı davranışlarını ifade eder. Mekansal davranışın ve mekan algısının oluşmasında en önemli belirleyicilerinden olan mahremiyet kavramı, basit anlamda yalnızlık duygusunun giderilmesi ile kalabalık duygusunun önlenmesi arasında ideal bir oluşumu, bir dengeyi anlatır [12]. Kullanıcının çevresiyle kurmak istediği ilişkilerde denetim hakkını elde tutması ya da elde tutma isteği [12] anlamına gelen mahremiyet kavramı, konut bahçeleri gibi yarı özel mekanların kullanılabilirliğini arttıran en temel özelliktir. Çünkü mekan ve ondan beklenenler ne kadar değişirse değişsin mahremiyet ve mahremiyete katkı sağlayan kişisel mekan ve egemenlik sınırı kavramları hep aynı önemini taşımaktadır [17]. Bu kavramlar, özel bir alansallık biçimi gibi görünse de, bireyle birlikte yer değiştirme, esnek olma ve hızla değişebilme gibi özellikleri de vardır. Temel farklılığı iyi bir şekilde

ortaya koyan Becker ve Mayo' ya göre bu davranışlar belirli bir mekanın değil, belirli bir mesafenin korunmasının dinamik bir sistemini içerirler. İnsan, herhangi bir mekan veya alanı soyutlamaksızın bu mesafeyi korumaya çalışır [19]. Araştırmacıların ortaya koydukları bu yaklaşımla mahremiyet kavramının, tek başına bir gizlilik, girilmezlik süreci olmadığı; tam tersine dış çevreyle bağlantıda olma, iletişim kurma ve kurduğu iletişimi sürdürme eğiliminde olan dinamik bir özellik gösterdiği anlatılmıştır. Altman ve Vinsel' e göre mahremiyetin bu yapısı kültürden kültüre değişmeyen her insanın içgüdüsel olarak etkileşimlerini denetleme yeteneğine sahip olduğu evrensel bir süreçtir ve bu açılma-kapanma almasıyla ancak koşullara göre değişir [19].

Konut bahçeleri, konut içindeki etkinliklerin dışarı taşındığı mekanlardır. Özellikle de müstakil konut bahçelerinde, dış mekan iç mekanın bir yansımasıdır. Bu bağlamda, konuta yönelik mekansal gereksinimler konut iç mekanlarından bahçeye uzanarak iç mekandaki mahremiyet anlayışının bahçe mekanında da belirli bir ölçüde devam etmesini gerektirir. Bu durumda, konut bahçesinin mahremiyete yönelik sağladığı olanaklar ile kullanıcının mahremiyete bağlı mekansal davranışı arasındaki ilişkinin başarılı bir şekilde kurulmasıyla, kullanımın artacağı sonucu ortaya çıkar. Bu noktada şu sorular gündeme gelmektedir:

- Konut bahçesine yönelik mekansal gereksinimler nelerdir?
- Bu gereksinimlerin mahremiyet gereksinimiyle nasıl bir ilişkisi vardır?
- Mahremiyet gereksinmesi doğrultusunda kullanıcılar nasıl bir konut bahçesi istemektedirler?
- Bu gereksinimin karşılanması için yapılan düzenlemelerde, kullanılan materyallerin olumlu ve olumsuz özellikleri nelerdir, bu özellikler neye göre değerlendirilmelidir; bitki materyalinin kullanım önceliği nedir?

Araştırmalar, bitkilerin yapay objelerle karşılaştırıldığında daha olumlu duygular hissettirdiklerini, bitkilerin yapay elamanlardan daha çok beğenilmekte ve tercih edilmekte olduğu göstermektedir [20]. Dış mekan düzenlemelerinde kullanılan taş, ahşap, beton, demir vb. yapay malzemeler sert, katı, donuk ve cansız görünümlerinin [21] yanında geçirimsiz özellikte olmalarıyla da mahremiyete zarar vermektedirler. Bu anlamda mahremiyetin insanların birbirleriyle ilişkide olma ya da olmama isteğine göre değişen çift yönlü bir kontrol süreci [2] olması bitkilerin canlı, dinamik, değişken vb. özellikleriyle örtüşmektedir. Ancak dış mekân tasarımının en önemli materyalleri olan ve mahremiyete yönelik mekânların oluşumunda tamamlayıcı bir görev üstlenen bitkisel elemanlar, konut

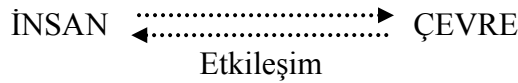
bahçelerinde kullanılırken estetik özelliklere sahip düzenlemeler ön planda tutulmakta; bahçe mahremiyeti ise yüksek duvarlar ya da diğer yapay elemanlarla sağlanmaktadır. Bu malzemeler, görsel olarak geçirimsiz olmayan katı bölücülerdir. Bu nedenle, böyle bir ortamda kullanıcı görsel denetimini elinde bulunduramamakta; kendini tedirgin hissetmekte ve rahat hareket edememektedir. Özel mekan ile yarı kamusal mekan arasında derecelenmeyi sağlayan yarı özel nitelikli bu mekanın iyi organize edilememesi tam bir mahremiyetin oluşmasını engellemektedir [22]. Diğer bir taraftan da kullanılan yapay elemanların kasvetli, soğuk görüntüsü açık mekânları doğallıktan uzaklaştırmaktadır.

Bu araştırma kapsamında, tüm bunların konut kullanıcıları için çok önemli işlevlere sahip olan konut dış mekânlarının kullanımını olumsuz etkilediği, kullanıcı üzerinde huzursuzluk ve memnuniyetsizlik yarattığı varsayımından gidilerek, sınırlandırılmış çevrelerden oluşan mekanlarda, kullanıcı ihtiyaçları doğrultusunda mekan niteliğine uygun düzenlemelerin bitkisel tasarımlarla yapılması gerekliliği ön görülmüştür. Çalışmada kent merkezleri yakın çevresindeki konut bahçelerinde, insanın mahremiyet gereksinmesine bağlı olarak görsel erişimini kontrol edebilmesine imkan veren bitki materyalinin özelliklerinin belirlenmesi, buna yönelik çözüm yolları ve önerilerin geliştirilmesi amaçlanmıştır.

1.2. İnsan- Çevre Etkileşimi

Çevre, genel anlamıyla insanı dışarıdan etkileyen tüm koşul ve faktörlerdir [10]; dünyadaki fiziksel öğeler ile insanlar arasındaki ilişkilere yansiyarak bu ilişkilere imkan tanır [23]. Sınırlandırılmış mekanlardan oluşan çevre, aynı zamanda insanların tepkilerini de belirleyerek davranışlarına yansır [24]. Çeşitli doğal etkenlerden ve tehlikelerden korunmak amacıyla bir kovuğa sığınma, insanın çevreye karşı ilk tepkisel davranışdır. Bu da gösterir ki bireyin yaşadığı çevreyle olan bu ilişkileri, insanlık tarihiyle birlikte başlamıştır. Zamanla çevreyi ihtiyaç, gelenek ve değerlerine uygun biçimde düzenleyen insanoğlu, çevrenin hem inşa edicisi hem de kullanıcısı rolünü uzun süre sürdürmüştür [10]. İnsanın yüzyıllardır yaşamını sürdürdüğü çevre, günümüzde insan ilişkilerinin daha da önem kazanmasıyla, var olan değerini arttırarak doğal ya da yapay, ya da sosyal, kültürel, ekonomik vb. ayrıntılandırılabilir hale gelmiştir. Ancak, insan- çevre ilişkileri söz konusu olunca vurgulanması gerekli en önemli nokta insan ve çevrenin karşılıklı etkileşimidir [25].

Özbilen' e (1983) göre insan, çevresiyle sürekli iletişim halinde olup iki yönlü bir etkileşimi belirleyerek, evrensel sistemin bağımlı alt parçaları olan insan- çevre sistemini oluşturur. Bu sistem parçaları bir bütün olarak onu tanımlayan insan ile birlikte düşünüldüğünde anlam kazanmaktadır. İnsan da tüm etkinliklerini, çevresi ile etkileşiminin bir ürünü olarak belirler. Çünkü evrende hiçbir şey çevresi olmaksızın düşünülemez; en basit somut bir öğeden en karmaşık soyut bir kavrama kadar, her tür tanımlamada çevresel referanslara gereksinim duyduğu günlük yaşamda açık olarak görülmektedir [26]. Diğer bir taraftan da, insanların buldukları çevreden büyük ölçüde etkilendikleri; daha da öte, çevrenin insanların mutlulukları ve mutsuzlukları üzerinde doğrudan etkili olduğu çeşitli araştırmalardan bilinmektedir. Bu etkilenmeyi yapan, çevreyi oluşturan donatıların nitelikleri ve görünümüdür. Çevrenin insan kişiliğinin gelişimindeki etkileri ve önemi, insanların ve toplumun bu konudaki gereksinimlerinin, beklentilerinin karşılanması; çevrenin hem işlevsel hem de görsel niteliklerinin artırılmasını gerektirmektedir [27]. Altman (1976), insan ve çevre arasındaki bu karşılıklı ve çift yönlü etkileşimi “Çevre insanı etkilerken, insan da çevresini etkiler.” ifadesiyle anlatmıştır [28]. İmamoğlu (1979) ise, aynı görüşü “Biz çevremizi şekillendirmekteyiz, sonra da çevremiz bizi şekillendirmekte.” [29] sözüyle desteklemiş ve mimari mekan ile ilişki kurarak tanıma farklı bir boyut getirmiştir. Tanımlamalardan da anlaşılacağı gibi, insan ve çevre birbirini karşılıklı etkileyerek sürekli bir denge kurma çabasıdadır [26]. Diğer taraftan, bu ilişkiyi kavramaya çalışırken, bireye özgü nitelikler ile çevre özelliklerinin birbirinden soyutlanamayacağı da kaçınılmaz bir gerçektir [26].

Şekil 1. Araştırma modelinin ilk adımı

Yürekli' ye (1977) göre, insan ile çevre arasında bir iletişimin varlığı söz konusudur. İnsan çevreyi duyu organları ve beynin işleme kapasitesi ile kavrar ve tanır. Çevre ise, işaretler biçiminde mesajlar taşır ve insan ile çevre arasında bu mesajlar vasıtasıyla düzenli kalıplara sahip sürekli bir iletişim söz konusudur. Bu iletişim karşılıklı etkileşim yoluyla, hem insanda hem de çevrede sürekli bir değişim ve gelişime yol açar. Bu iletişim işlemi çerçevesinde, insanın gösterdiği eylem ve tepkiler, çevreye yeni biçim vermeler şeklinde

yansıyarak ortamı değiştirir. Değişen ve gelişen yeni ortam insana yeni mesajlar verir ve bu da insanda yeni tepkileri ortaya çıkararak, onun yaratıcı dürtüsünü harekete geçirir; yeni düzen, denge, uyum arayışlarına, yeni biçim vermelere yol açar [27]. Bu nedenle insanın içinde yaşadığı, varlığını, özelliğini ve niteliğini fiziksel olarak algıladığı fiziksel çevre [30] aynı zamanda insanın fizyolojik gereksinmelerine, eylemlerine ve bunlar için gerekli olan psikolojik gereksinmelerine de uygun olmalıdır [31]. Çünkü insan davranışlarını, fiziksel çevre ile birlikte kültür, toplumsal grup üyeliği, kişilik gibi birçok faktör etkiler [30]. Gifford (2002), çevre psikolojisini tanımlarken fiziksel çevre ile insan davranışı arasındaki etkileşimin önemini vurgulamış ve kavrama yönelik en yaygın görüşün de bu yönde olduğunu belirtmiştir. Bir başka araştırmacı Lewin (1951) ise, davranışın, insan ile çevresi arasındaki ilişkinin bir fonksiyonu olduğunu öne sürerek davranışın birey, çevre ve her ikisi arasındaki etkileşimin ürünü olarak ortaya çıktığını savunmuştur [32], [33]. Bu açıklamaların ışığında, fiziksel çevre ile insan davranışının ayrılmaz bir bütün olduğunu söylemek mümkündür [11].

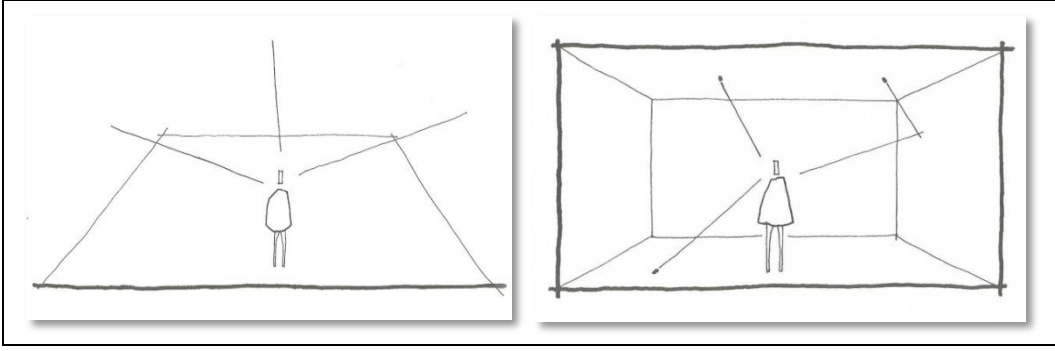
Ayran(1983), fiziksel çevrenin insana rahatlık, huzur, mutluluk gibi olumlu duygular verebileceğine, buna karşılık iyi tasarlanmamış ise, rahatsızlık ve huzursuzluk duyulmasından başlayarak, önemli davranış karışıklıklarına, ruh hastalıklarına kadar varan etkileri olabileceğini belirtmiştir. İnsanların, toplumsal çevrenin olduğu kadar fiziksel çevrenin de ürünü olduklarını ifade eden Ayran' a (1983) göre, ister doğal isterse yapay olsun fiziksel çevre, insanın sözlü davranışları dışında kalan davranışlarını değiştirir. Çevre ile davranışlar arasında yakın ve birbiriyle bütünleşmiş ilişkiler vardır; insan, çevresi ile karşılıklı etkileşim süreçleri incelenmedikçe tamamen anlaşılabilir, ancak çevreyi algılayıp kavradıktan sonra, bunu değerlendirerek çeşitli davranış biçimlerinde tepki gösterir [30]. Bu yaklaşım Altman' ın (1976) ortaya koyduğu “çevre ile davranışın birbirinden ayrı düşünülemeyeceği ve davranışın fiziksel çevreden bağımsız olarak tanımlanamayacağı” yaklaşımıyla da paralellik gösterir [28]. Sonuç olarak kendisi de bir çevre ögesi olan insan, insan-çevre ilişkilerinde hem etkileyen (özne) hem de etkilenen (nesne) rollerini üstlenmekte ve insan ile çevre arasındaki bu karşılıklı ilişki birçok değişkene (dini inanışlar, yaşam biçimi, yaşanılan zaman ve coğrafya vb.) bağlı farklılıklar gösteren kültürel bir özellik de taşımaktadır [25].

Genel anlamıyla ifade etmeye çalıştığımız çevre kavramı, insan ölçeğine daha yakın olması ve insan ile daha fazla etkileşime sahip olması bakımından sınırlandırılarak mekan kavramı üzerinden incelenir. İnsanların etkinliklerini gerçekleştirebilmeleri için gerekli

olan ihtiyaçlarının karşılması amaçlanarak tasarlanan yaşam alanlarının, araştırma konumuzu oluşturan konut bahçelerinde nasıl “mekan” niteliği kazandığı ve insan- evre etkileşimine bağlı olarak konut dış mekanlarında temel insan gereksinmelerinin neler olduğu bundan sonraki bölümlerde irdelenecek ve birbirleriyle ilişkilendirilecektir.

1.3. Mekan Kavramı

Mekan genel olarak, insan yaşamının geçtiği ya da çeşitli eylemlerin gerçekleştiği bir ortamdır. İnsanın insanla, insanın nesneyle ve nesnenin nesneyle olan aralıklarının, uzaklıklarının ve ilişkilerinin, kısacası, bizi saran evrenin üç boyutlu bir uzantısıdır. Ancak mekan kavramı bu genel tanımlamalarının yanı sıra her meslek disiplini için ayrı bir anlam taşımaktadır. Bir mimar, peyzaj mimarı, kent plancısı için mekan, biçimlenen fiziki ortam ya da düzenlenen alandır. Bu alışma peyzaj mimarlığı bünyesinde yapılan bir araştırma olması sebebiyle mekan kavramına yönelik tanımlar ve yaklaşımlar daha çok “dış mekan” kavramı üzerine yoğunlaşmaktadır. Dış mekanlar, kurgusal olarak i mekanlarla benzer bir yapıya sahiptirler. Sabit, durağan özellik göstermeleriyle mekanda belirleyici ve sınırlayıcı roller üstlenerek mimari i mekanların bileşenlerini oluşturan taban, tavan, duvar, kolon, kiriş, pencere, çatı, merdiven, kapı ve döşemeler mimari dış mekanlarda esneklik, dinamiklik ve geçirgenlik özelliklerini de beraberinde getirerek var olmaya devam ederler. Çünkü açık alanlar, insan iletişimi ve etkileşimlerinin büyük çoğunluğunun gerçekleştiği ortamlardır. Gehl (1987), insanların açık mekanlarda bir arada bulunarak ya da diğer bir ifadeyle sosyalleşerek çevrelerindeki dünya hakkında bir görüşe sahip olabileceklerini ve etraflarındaki diğer insanlara ilişkin bilgiler edinebileceklerini belirtir. Bu bilgiler aracılığı ile insan, çevresindeki dünya ile daha güvenli ilişkiler geliştirir. Lynch’ e (1990) göre, açık mekanlar, üzerinde yoğun bir yapılaşmanın olmadığı ve insanların sıklıkla iletişim halinde buldukları kentsel bölge üzerinde uzanan alanlardır. Bu anlamda açık mekan, insanların aktivite ve hareketlerinde zgr olmalarına ve görsel olarak çevreyi incelemelerine olanak tanıyan kentsel bölgelerdeki dış alanlardır [34-35], [2], [11], [30]. Ancak, açık ya da kapalı, mekan onu sınırlandıran öğe ile anlam kazanır. Böylece tanımlanır ve belirginleşir [36], (şekil-2).

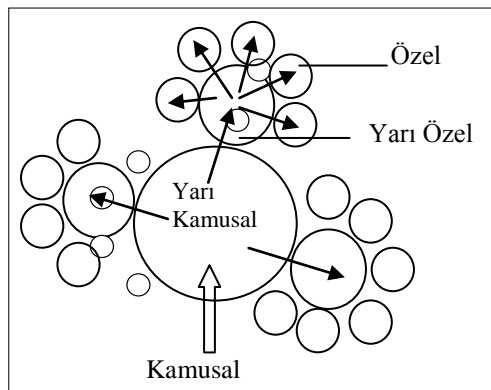

Şekil 2. Boşluk ve mekan ilişkisi [37].

Krier' e (1979) göre, iklim ve çevresel koşullara karşı korunaklı olan “iç mekan” özel mülkiyeti sembolize ederken; “dış mekan” ya da “kentsel açık mekan” açık havada kamusal alanın daha etkin olduğu hareket ve eylemlere olanak sağlamaktadır [38]. Kentsel mekan kavramı Altan (1992) tarafından “kent, binalarla tanımlanan fakat binaların dışında kalan bölümü” olarak tanımlanmıştır [31]. Açık kentsel mekanların en önemli fonksiyonu binaların arasında bir sosyal hayat yaratmaktır. Bu sosyal hayat birden fazla insanın kamusal bir mekanda bir arada olmasıyla, insanların birbirleriyle iletişim kurup sosyalleşmesini sağlar ve ortak bir kimlik oluşturur. Bu sosyal doku; oynayan çocukları, kutlamaları, konuşmaları toplu eylemleri ve pasif iletişimi (görmeyi, duymayı) içermektedir [39]. Bakan (1987), kentsel mekanları, özel mekanlar ve kamusal mekanlar şeklinde iki gruba ayırmaktadır. Bu iki mekan türü de yapılanmış ya da yapılanmamış karakterde olabilir. Ayrıca kent içinde birbirinden kesin çizgilerle ayrılmazlar. Bunları birbiriyle ilişkilendiren ve tamamlayan yarı özel ve yarı kamusal olarak tanımlanan geçiş mekanları da bulunmaktadır [40].

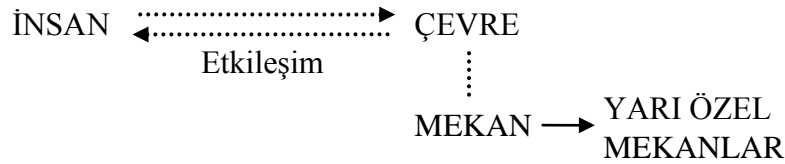
Mülkiyete bağlı kentsel mekan türleri olarak ifade edilen bu mekanlar özel, yarı özel, kamusal, yarı kamusal olarak dört grupta açıklanabilir [42]. Özel mekanlar, belirli bir kişinin ya da grubun özel kullanımına ait mekanlar olup yapılanmış veya yapılanmamış özel mekanlar olabilirler. Örneğin konutlar, iş yerleri, özel mülkiyetteki tarım, sanayi, hizmet vb. yapıları yapılanmış özel mekanlar; içinde yapı bulunmayan arsa, arazi, bahçe vb. gibi mekanlar ise yapılanmamış özel mekanlardır. Yarı özel mekanlar ise, herhangi bir yapıya ait olan, dışarıdan görülebilen, kişi mülkiyetinde (özel mülkiyet) olan, başkalarının görsel olarak yararlandığı mekanlardır. Bahçeli konutlarda ön ve yan bahçeler, apartman düzeninde balkonlar vb. örnek olarak verilebilir. Bu mekanlar kişinin özel mülkiyetinde olmasına rağmen toplumsal bir denetim söz konusudur. Kentteki yarı özel mekanlar

toplumsal eylemlerin ve dostlukların kurulduğu, canlandığı mekanlar olup bu mekanların boyutları çoğunlukla çok küçüktür. Ancak, taşıdıkları simgesel önem büyüktür [42]. Kamusal mekanlar, her kentlinin tartışmasız girebildiği, serbestçe hareket edebildiği, kamuya ait mekanlardır. Özelde hiç kimseye ait olmayan, fakat bir bütün içinde topluma ait olan, her çeşit sosyal ve ekonomik amaç için insanların bir araya geldiği, dolayısıyla kent insanına ait olan bu mekanlar da diğer mekan türleri gibi yapılanmış veya yapılanmamış olabilir. Yapılanmış kamusal mekanlara örnek olarak, kent yapılarını oluşturan hizmet, yönetim, sanayi, dinlence, eğlence vb. yapılar; yapılanmamış kamusal mekanlara örnek olarak ise, meydanlar, sokaklar, parklar, caddeler vb. verilebilir. Yapılanmamış kamusal mekanlar bu anlamda açık alan/açık-yeşil alan olarak adlandırılabilir. Son olarak yarı kamusal mekanlarda ise mülkiyet bazen bir grup kentliye, bazen de kamusal yönetimlere aittir. Avlu, ortak bahçe, otopark, merdiven boşluğu vb. bu tür mekanlar, kullanıcılarına farklı bir statü yaratmaktadır. Ayrıca özelliği nedeniyle mekanda bir oto kontrol yaratarak, yabancıların bu mekanı kullanmasını denetlerler [42-44]. Gehl'e göre yarı kamusal açık mekanlar, tamamen kamusal ya da tamamen özel mekanlardan daha kolay erişilebilir ve daha sosyal mekanlardır [38]. Toplu yerleşim yerlerindeki müstakil konutların ortak kullanım alanlarının da, yarı kamusal mekan özelliği gösterdiğini söyleyebiliriz. Bu mekanlar, konut sahipleri için kamusal, yabancılar içinse özeldir. Konutlarına ait dış mekanlar ise, yarı özel mekan niteliği taşır. Bu iki mekan türü, "konuta göre dışarıda, kamusal alana (sokak, cadde, yol vb.) göre içerde" olmasıyla çoğu kez birbirine karıştırılmakta ve aynı anlamda kullanılmaktadır (Şekil 3).

Şekil 3. Newman'ın (1974) egemenlik alanı sınırları şematik analizi [41].

Kentsel mekanlar ister yapılandırılmış isterse yapılandırılmamış olsun insanların faydalanması için tasarlanırlar ve kullanıcılarının gereksinim, zevk ve tercihlerinin bir ortalamasını yansıtır. Özel ve kamusal alanlar, doğru çözümlendiği mekanlarda birlikte olma, paylaşma, bir şeyler yaratma gibi kişiye ya da gruplara yönelik gereksinmelerin karşılaşmasına olanak sağlayabilirler. Ancak günümüz yaşama çevrelerinde özel- kamusal mekan olgusu yeterince işlenmemekte, çözümlenmesinde özellikle ara geçiş mekanları ihmal edilmekte ve tanımsız/ tanımlanamayan mekanlar oluşturulmaktadır. Halbuki, mekan düzenlemelerimizi insan ve onun gereksinmelerini karşılamak amacı ile yaptığımızdan, insan için gerekli çevresel koşulları yaratmak ve ona uygun nitelikleri bilmek durumundayız [44-45], [31]. Tez kapsamında örneklem alanlarımızı oluşturan konut bahçelerinin, yarı özel mekan kapsamında değerlendirilmesi mekana ait kullanıcı grubunu daha da özelleştirmektedir. Bundan sonraki bölümlerde, toplumun en küçük birimini oluşturan kullanıcı grubuna sahip konutlar ve konuta ait dış mekanlar ile bu mekanlarda bireylerin ihtiyaç duyduğu gereksinmelere değinilerek mekan ile ilişkilendirilmesine zemin hazırlanacaktır.

Şekil 4. Mekan ve yarı özel mekan kavramlarının modele eklenmesi

1.4. Konut ve Konut Çevresi

1.4.1. Konut Kavramı

Konut, insanın en temel ihtiyaçlarından biri olan barınma ihtiyacını karşılayan insan yaşamının ayrılmaz bir parçasıdır [22]. Konut bölgeleri, kent alanları üzerinde yerleşme yönünden büyük bir sayısal orana sahip olmalarıyla en çok alan gerektiren yerleşmelerin başındadırlar ve bu açıdan kent alanı içinde önemli bir yere sahiptirler [46]. Konut, fiziksel açıdan bir barınak olmanın yanı sıra sosyo-kültürel açıdan da önemli anlamlar taşıyan; güvenliğin, konforun ve bireyselliğin bir sembolü olarak kullanıcının yaşamında önemli bir rol oynayan çok yönlü bir sistemdir. Konut kavramı, kültürden kültüre, yöreden yöreye

farklılıklar gösteren birçok aktivite, gereksinim ve insan ilişkilerini de içine alarak buldukları bölgenin ve toplumun kültürü, yaşam biçimi, refah düzeyi, insan ilişkileri gibi birçok konuda önemli bilgiler aktarır. Dolayısıyla konut kavramının bu çok boyutlu içeriği standart bir konut tanımı yapılmasını zorlaştırmaktadır [18]. Kavramı en basit şekliyle ifade eden Kentbilim Terimleri Sözlüğü' ne (1980) göre “bir ya da birkaç ev halkının yaşaması için yapılmış, insan yaşamasının gerekli kıldığı uyuma, yemek pişirme, soğuktan ve sıcaktan korunma, yıkanma gibi temel gereksinme konularında kolaylıkları bulunan barınak” [47]; Çubuk' a (1989) göre, “sadece yaşamın dört duvar içinde geçtiği, dış çevreden izole olmuş, dışla ilişkileri kopuk bir mekan parçası değil, duvarlar dışındaki yakın uzak çevresiyle de çok yakından ilgili bir yaşam birimi” [48]; Dostoğlu' na (2000) göre, “birey ve ailenin temel gereksinimlerinden birini karşılayan bir barınak, toplum için ise sosyal, ekonomik ve mekansal anlam taşıyan bir oluşum”; Dökmecibaşı' na (1978) göre, “insan topluluklarında o topluma mal olmuş günlük yaşantılarındaki teknik, kültür ve refah düzeylerini gösteren en önemli yapı türü” dür [31]. Kavramı daha ayrıntılı olarak tanımlayan Gür' e (2000) göre ise, iletişim, etkileşim, mekan, zaman ve anlamın örgütlü bir örüntüsüdür. Bir yandan ait olduğu etnik grubun karakteristiklerini, yaşam biçimini, davranış kurallarını, çevresel tercihlerini yansıtırken, diğer bir taraftan kullanıcısının kendini kanıtlama ve anlatma eğilimi ile bireyin kişilik ve ayrıcalığını yansıtan bir olgudur [1].

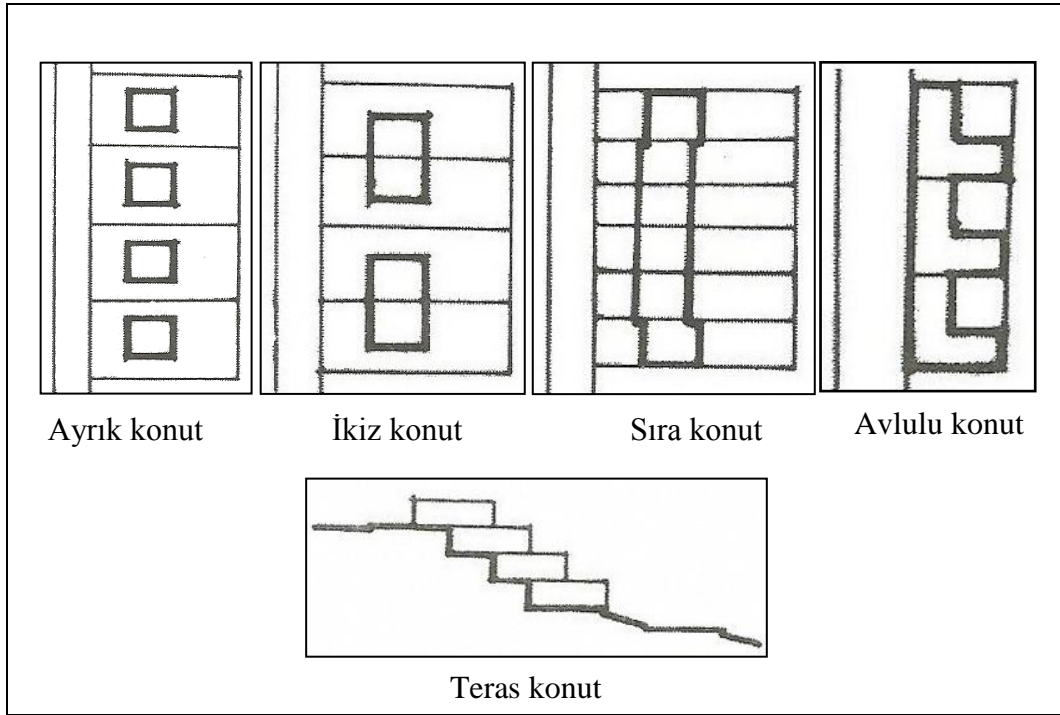
Konut kavramına yönelik tanımlarda da vurgulandığı gibi konutların en temel işlevi, özellikle barınma ihtiyacı olmak üzere insanların ihtiyaç duyduğu gereksinmelerinin karşılanmasıdır. Bu gereksinmeler fiziksel gereksinmelerin yanı sıra, aynı zamanda o mekanda yaşayan insanların yaşadıkları çevre ile uyumlu olmalarını sağlayan psiko- sosyal gereksinmeleri de kapsar [7]. Yeğin' e (1993) göre, konutu tek bir yapı olarak düşünmek mümkün değildir. Konut; çevresi, arsası, altyapısı, sosyal ilişkileri ile yalnızca fiziki bir barınak değil, insanların refahı, mutluluğu için gerekli tüm sosyal tesisleri ve hizmetleri de kapsayan bir bütündür [4]. Bugün konut artık tüm dünyada çevresi ile birlikte ele alınmakta; uygar çevre koşulları yaratmak, kent hizmetleri götürmek, doğal koşulların korunması vb. konular üzerinde durulmaktadır [22]. Giderek artan yaşam standartlarının da etkisiyle konut çevresi, kullanıcılar tarafından konut yaşanılabilirliğinin bir ölçütü olarak kabul edilmeye başlanmıştır. Çalışma konumuzu oluşturan konut dışı özel mekanları kapsamaması sebebiyle, konut çevresi kavramı ayrıca irdelenecektir, ancak ondan önce konut tipleri incelenmelidir.

1.4.1.1. Konut Tipleri

Konut; büyüklüğüne, müstakil ya da çok katlı olmasına, birlikte bulunduğu konutlar ile yerleşmesine ve bahçe ile konumlanmasına bağlı olarak farklı şekillerde sınıflandırılır. Konut tipleri olarak adlandırılan bu sınıflama, konut araştırmacıları tarafından daha geniş bağlamda ele alınarak çeşitlendirilmektedir. Genel olarak yatayda ve düşeyde gelişenler olmak üzere ikiye ayrılan konutlar, kendi içlerinde de alt gruplar oluştururlar. Bunların ilki, az katlı konutlardır. Az katlı konutlar; ayırık (bağımsız) konutlar, ikiz konutlar, sıra konutlar, teras konutlar ve avlulu konutlar olarak beş gruba ayrılır. Bunlar; dubleks, tripleks ve daha çok katlı olabilen tek ailelik, müstakil konutlardır. Düşeyde gelişen konutlarla anlatılmak istenen ise çok katlı bloklara sahip çok sayıda ailenin bir arada yaşadığı toplu konut ya da apartmanlardır. Birbirinden farklı bu konut tiplerinin ekolojik, ekonomik, estetik, sosyal, işlevsel, vb. bir çok açıdan olumlu ve olumsuz özellikleri bulunmaktadır [18], [49-51].

Bahçe içinde tek olarak konumlandırılan, aileler için bağımsız yaşama isteğinin çıkış noktası olduğu ayırık konutlar, karma bir kompozisyon içinde yer aldıkları için ideal hareket alanları sağlarlar ve bu özellikleri sayesinde özel bahçeleri ile iç ve dış mekan bağlantısını kurmuş olurlar. İkiz konutlarda ise en belirgin özellik, yan duvarlardan birinin komşu bina ile paylaşılmasıdır; ancak bahçe içindeki konumlandırılmalarına bağlı olarak farklı örüntüler ortaya çıkabilse de ikiz konutların bu özelliği çoğunlukla komşu konut ile mahremiyetin sağlanma güçlüğü nedeniyle olumsuzluk gösterir. Ayırık konutlarla karşılaştırıldığında ise ısı kayıpları daha azdır ve maliyet açısından daha ekonomiktir. Yan duvarlarının her ikisinin de komşu konutlarla paylaşıldığı sıra konutlara göre ise yönlenme ve ön bahçe- arka bahçe ilişkisi yönünden daha iyi imkanlara sahiptirler. Sıra konutlar, toplu olarak yapılan ilk konut uygulamaları olup az katlı yoğun çözümler arandığında en çok kullanılan konut tiplerinden birisidir. Derinliğin fazla olması nedeniyle, orta bölümde ışıksız ve havalandırması güç bölgelerin oluştuğu bu konut tipinde tepe ışığı, aks kaydırma, iç avlu gibi önlemlere başvurulmaktadır. Daha çok eğimli arazilere uygulanan teras konutlarla ise çok yüksek yoğunlukta yerleşim alanları elde etmek mümkündür. Çoğunlukla çok eğimli arazilerde topografyadan yararlanmak ve binayı arazinin doğal yapısına uydurmak için tercih edilen bu konutlar, tek yöne baktırılacağı gibi iki yöne de teraslanabilir. Oldukça hareketli kütlelere ve cephelere sahip olan teras konutların kullanıcılar için en olumlu yanı, her konutun özel bir bahçeye sahip olmasıdır; ancak bir

konutun çatısı diğerinin bahçesi olduğundan hem işçilik hem de mahremiyet sorunlarının çıkabileceği düşünülür. Son olarak, bir ya da iki katlı olup birbirine eklenerek yatayda gelişen, genellikle belirli bir parsel düzenine bağlı kalmayan avlulu konutlar ise, Anadolu’da uzun bir geçmişe ve köklü bir kültüre sahip olup avlunun konumuna göre değişik şekiller alabilirler. Konutun, içe dönük yapısına bağlı olarak, ortak kullanımlı dış mekanlarla ilişkisi zayıflar ve yüksek düzeyde mahremiyet sağlanır [18], [49-50], (Şekil-5).

Şekil 5. Konut tipleri [52].

Tanımlardan da anlaşılacağı gibi tüm bu konut tiplerinin her biri birçok açıdan hem olumlu hem de olumsuz özelliklere sahiptir. Bu tez kapsamında az katlı müstakil konut tiplerinden ayırık, ikiz ve sıra konutlar ele alınmakta ve bu konut tiplerinin özel bahçeleri mahremiyet ihtiyacı açısından incelenmektedir.

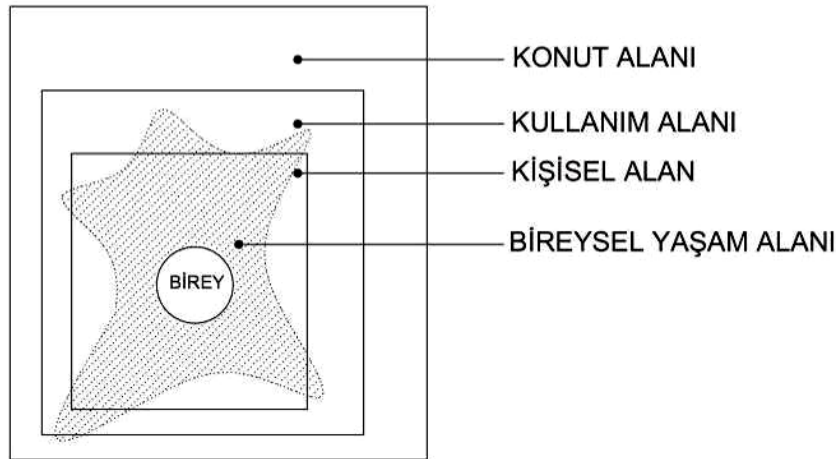
Müstakil konutların, çok sayıda ailenin yaşadığı çok katlı konutlara göre en belirgin özelliği, kullanıcıların çevre ile bire bir ilişkide olmalarıdır. Özellikle de kullanıcıların çevre ile doğrudan temas halinde olduğu konut dışı özel mekanlar, insan-çevre etkileşiminin daha da yoğun yaşandığı ortamlardır. Bu noktada konut kavramının, bir mekandaki insanın kişisel deneyimi ve davranışından çok, sosyal, fiziksel ve mekansal

değişkenlerin oluşturduğu çoğul bir deneyime işaret ettiği; üzerinde bütünüyle anlaşmaya varılmış bir saptama olmamasıyla birlikte, zaman zaman “ev” kavramı ile aynı anlamda kullanıldığı söylenebilir. Ancak bu iki kavramın birbirinden farklı olduğu savunulur. Araştırmacılar (Tognoli,1987; Zube ve Moore,1987; Gifford,2002), ev kavramının konuta göre daha öznel, kişisel, sembolik anlamlar taşıdığını; yaşanan mekanın fiziksel özelliklerinden çok yaşantısal deneyimi anlatmak için kullanılan bir kavram olduğunu ifade etmişlerdir. Burada sözü geçen deneyim, fiziksel ve mekansal özelliklerden çok, kişisel özellikleri vurgulamaktadır. Konut kavramı ise, daha genel bir anlatımı içerir; yaşanan mekanın fiziksel ve sosyal yanlarını eve göre daha çok ön plana çıkarır; mekanın fiziksel özellikleriyle algısal, yaşantısal ve psikolojik özelliklerini de içine alır. Konut konusunda yapılan çalışmalar, daha çok geniş ölçekli alan çalışmaları niteliğindedir ve değişkenler arası ilişkileri çözümlenmeye yönelik bu araştırmaların amacı, insanlar için daha iyi konutların ve yerleşim bölgelerinin oluşumuna ilişkin bilgi birikimini sağlamaktır [33]. Bu karşılaştırmalar sonucunda, konutun ve evin, yapısal anlamda farklı kavramlar olduklarından; özellikle modern barınma anlayışı çerçevesinde, aralarındaki sınırların daha da belirginleştiğinden bahsedilebilir [53]. Tüm bu açıklamaların ışığında, yakın çevresiyle bir bütün olarak değerlendirilen ve bu sebeple etkileşimin süreklilik gösterdiği müstakil mesken yapıları için “konut” ifadesini kullanmak daha doğrudur. İletişiminin, kesintisiz ancak hiyerarşik bir şekilde kademelenerek devam ettiği müstakil konut alanlarında, fiziksel ve mekansal özellikler kadar sosyal, kültürel, psikolojik ve davranışsal özellikler de öne çıkmaktadır. Keleş’ e (1993) göre, konutun kendisi kadar konut çevresi de insanların yaşam koşullarının bir göstergesidir; kent planlamasının başlıca hedeflerinden biri de yaşam koşullarının iyileştirilmesi olduğuna göre konut alanlarının düzenlenmesi, iyileştirilmesi de öteden beri plancılarının en çok üstünde durdukları konulardan biri olmuştur [52].

1.4.2. Konut Çevresi

Konut çevresi, konuttan başlayarak dışa açılan yaşam ve aktivite alanları bütünü olarak algılanmakta; kaynağını konuttan alan ve kentsel alana doğru gelişen mekanlar dizisi olarak ortaya konmaktadır; genel anlamda ise komşuluk ölçeğindeki konutu, ulaşım sistemini, açık-yeşil alanları, otoparkları, çocuk oyun alanlarını ve ortak etkinlik mekanlarını kapsamaktadır [39]. İnsanların iş dışındaki günlük yaşamlarının önemli bir

bölümünün geçtiği konut alanlarının, sadece barınma ihtiyacını karşılayan bina dokularına veya fiziksel mekanlara indirgenmemesi gerektiğini belirten Demir' e (1998) göre, konut alanları hem fiziksel hem de sosyal ilişkilerin yaşandığı, kendilerine özgü sosyo-kültürel dokulara sahip yerleşim yerleridir [6]. Aynı görüşü sürdüren Ancın' a (1995) göre de, günümüzde konut kavramı sadece fiziki bir barınak ya da konut içi konfor düzeni olarak ifade edilmez; konut terimi, yaşama çevresi ve ortamı ile insanların refahı, mutluluğu ve sağlığı için gerekli tüm sosyal tesisleri ve alt yapı hizmetlerini kapsamaktadır [51]. Konut ve çevresine ilişkin bu görüşlere dayanarak, bu iki kavramın birlikte konut alanını oluşturduğu söylenebilir ve bireyin konut içindeki özel alanını ifade eden bireysel yaşam alanı, bu anlamda konut alanının bir alt kümesi olarak düşünülebilir. Desagis' in (2006) şekilsel anlatımında konut alanı; en basit ifadesiyle barınak ihtiyacını karşılayan bireysel (özel) yaşam alanından yani konuttan, fiziksel ve psiko-sosyal ihtiyaçların ortaya çıktığı konut dışı özel alana, oradan da insan- çevre etkileşiminin daha da arttığı yakın çevreye doğru giderek genişleyen bir alanı kapsamıştır (Şekil 6). Bu durum bize, aslında konut ve yakın çevresini içine alan konut alanının da, kendi içinde hem fiziksel hem de algısal olarak özelden kamusal doğru hiyerarşik bir şekilde açıldığını gösterir [48].

Şekil 6. Bireysel yaşam alanı- konut alanı ilişkisi [48].

Tez kapsamında incelediğimiz konut dışı özel mekanlarla ilişkili olması bakımından, birbirine hiyerarşik şekilde açıldığını varsaydığımız bu alanlar arasında sürekliliğin nasıl sağlandığı, üzerinde durulması gereken bir konudur. Konut içinde yapılan etkinlikler nelerdir? Bu etkinlikler hangi mekanlarda gerçekleştirilir? Konut içinde yapılan bu

etkinliklerin hangileri konut dışına uzanır? Konut içinde yapılamayan ancak konut dışında yapılan etkinlikler hangileridir? Literatür araştırmasının bundan sonraki kısmında konut içi fonksiyonların dış mekana nasıl yansıdığına ve nasıl bir mekan örgütlenmesi ile ortaya koyulduğuna, bu sorular yanıtlanarak ulaşılmaya hedeflenmiştir. Bu bağlamda konut içi ve konut dışı mekanlarda, mekan örgütlenmesinin bileşenlerini oluşturan ihtiyaç, etkinlik ve mekan kavramları arasından önce etkinlik ve mekanlar belirlenecek, bir sonraki bölümde ise bu etkinlik ve mekanlara yönelik ihtiyaçların neler olduğu insanın temel gereksinimleri başlığı altında irdelenerek tüm bu kavramların mahremiyet ile ilişkilendirilmesine çalışılacaktır.

1.4.2.1. Konut İç Fonksiyonları ve Dış Mekana Yansıması

Mekan, bir tasarımda çevreleme öğelerinin yüzeyleri ile kuşatılmış her hangi üç boyutlu boşluğun tanımlanmasıdır. Mekanlar, bina içinde döşemeler, duvarlar, paravanlarla; bina dışında ise döşemeler, bitkiler, duvarlar, doğal ve yapay çit ya da perdeler, ağaç gövdeleri ve taçları, gazebo, pergola gibi fiziksel peyzaj öğeleri ile belirlenir. Bunlardan birincisi iç mekan, diğeri dış mekan olarak adlandırılır. Dış mekanı tanımlayan taban düzlemi beton, taş, ahşap, kauçuk gibi yapay malzemeler veya yer örtücü bitkilerden; yanal düzlemler duvar, doğal veya yapay çit ya da perde, toprak yığını, yamaç şevi, tırmanıcı ve sarılıcı bitki, çalı ve ağaçlardan; tavan düzlemi ise kamerya, pergola gibi örtü elemanları ya da ağaç tepe taçlarından meydana gelir. Ancak mekan teriminden, çoğu kez iç mekan anlaşılır. Çünkü peyzaja mekandan daha çok ağaçlar, çalılar, yapay çit ya da perdeler ve binalar gibi fiziksel öğelerin bütünü olarak bakıldığından bunların arasında oluşturulan hacimlerin mekan olarak algılanması mesleğin dışındaki kimseler için ilk bakışta çok zor olabilir; çünkü bu hacimlerin mekan olarak algılanması bir eğitimi ve deneyimi gerektirir [54].

İç mekan ile dış mekan bazı ortak ve farklı özelliklere sahiptir. Her şeyden önce her iki mekan taban, tavan ve yanal yüzlerle tanımlanan hacimlerdir. Ancak iç mekanda komşu iki mekanı birbirinden ayıran duvarlar genellikle kesin ve sabit olduğu halde, dış mekanda bir mekanın bittiği ve diğerrinin başladığı yerlerin fark edilmesi bazen zor olabilir. Konut bahçesinde ise, dış mekanı algılamanın en kolay yolu, o konutun içindeki odalara benzer mekanlar silsilesi gibi düşünmektir. Çünkü konutun içinde mutfak, yemek, oturma odası gibi kapalı mekanlar olduğu gibi, dışında da oturma, yemek yeme, yüzme, oyun oynama,

gezinme, seyir yerleri gibi açık mekanlar bulunur [54]. Bu nedenle, dış mekanları daha iyi anlayabilmek için, öncelikle konut içi fonksiyonlar irdelenmelidir.

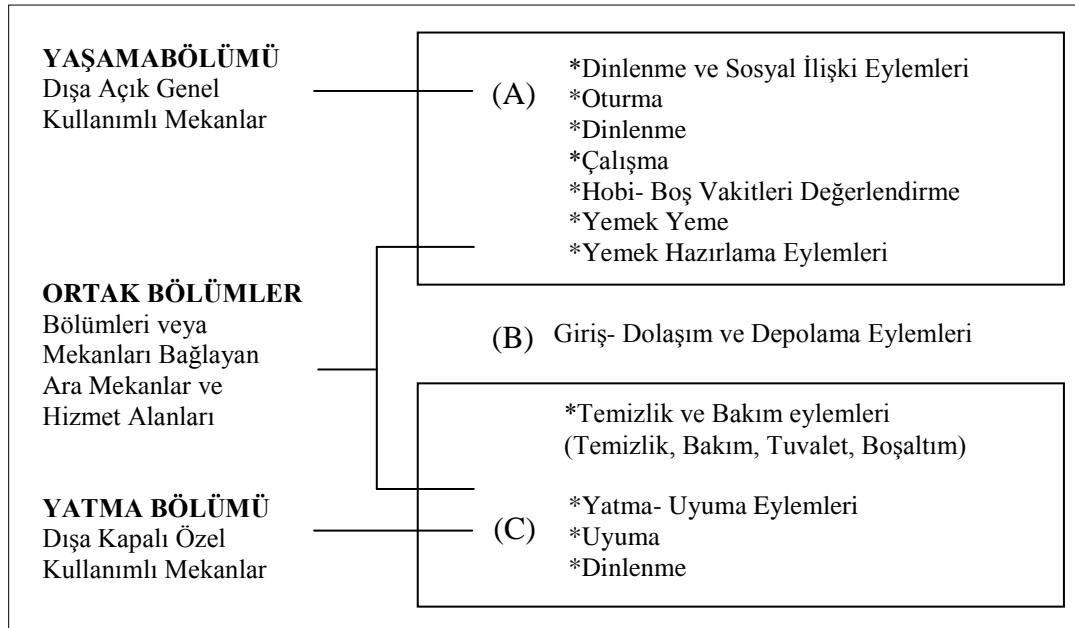
Mekani kullanacak olan insanların yaşantılarını sürdürebilmeleri için yerine getirmeleri gereken etkinlikler konut içindeki işlevleri; konutun bölümlerini oluşturan mekanların aralarındaki ilişkiler ise konutun içinde yer alan bu işlevlerin ilişkisini belirler. İçindeki işlevler doğrultusunda incelendiğinde; konut bölümlerden, bölümler mekanlardan, mekanlar da eylem alanlarından oluşmaktadır. Konutta yer alan ana eylem grupları yaşama ile yatma eylemleri olup, konuta girişi ve konut içi bağlantıları sağlayan dolaşım eylemleri ise ortak eylemleri oluşturmaktadır [31], (Tablo 1).

Tablo 1. Barınma eylemlerini kapsayan konutun bir “Eylem Sitemi” olarak açılımı[31].

Bina	Bölüm	Mekan	Eylem (Etkinlik)
Konut	Yaşama Bölümü	Yaşama Mekanı	Oturma Eylemi Çalışma Eylemi Dinlenme Eylemi Boş Vakitleri Değerlendirme (Hobi) Eylemi
		Mutfak	Yemek Hazırlama Eylemi
		Yemek Mekanı	Yemek Yeme Eylemi
	Ortak Bölümler	Wc- Lavabo	Temizlik- Tuvalet Eylemi
		Giriş Holü	Giriş- Çıkış- Bağ Eylemi
		Depo Mekanı	Depolama Eylemi
	Yatma Bölümü	Yatma Mekanı	Uyuma Eylemi
		Banyo Mekanı	Temizlik- Tuvalet Bakım Eylemi

Yaşama eylemleri insanların günlük yaşamında gerçekleştirdiği eylemlerin büyük bölümünü kapsar. Konut içinde, bu eylemin gerçekleştiği mekana yaşama mekanı veya oturma odası adı verilir. Yaşama mekanı, konut içinde yaşayan bireylerin sosyal gereksinimleri için düzenlenmiş bir mekan olup, konut içinde yaşayan bireylerin birlikte oturdukları; dinlendikleri; sohbet ettikleri; misafirlerini ağırladıkları; okuma, müzik dinleme, TV seyretme, oyun oynama vb. hobi etkinliklerini gerçekleştirdikleri ve gerektiğinde ise yemek yedikleri hacimdir [31]. Yaşama mekanı konutun en önemli mekanlarından bir tanesidir. Genellikle konutun manzaraya açılan ön tarafında diğer mekanlarla ilişkili olarak düzenlenir. Yaşam mekanı konutun dışa en fazla açık mekanlarından olduğundan konutun girişi ile doğrudan ilişkili olmalı; özellikle yaz aylarında konutun dışa açılan balkon, teras gibi mekanları ile de doğrudan bağlantılı

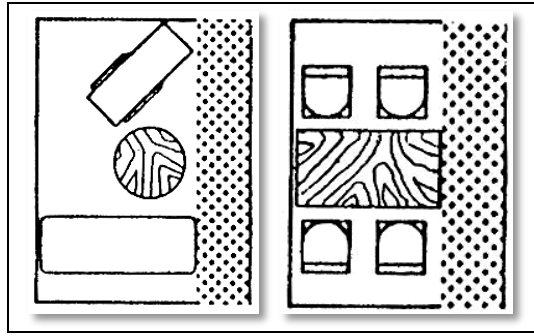
olmalıdır. Yaşama bölümündeki bir diğer mekan olan yemek yeme eylem alanları da oturma- yaşama eylem alanı gibi konutun genel kullanım alanlarından olduğu için, yemek yeme eyleminin yanı sıra yemek öncesi ve sonrası oturulan, sohbet edilen bir mekan olarak da kullanılır. Yatma bölümünde dışa kapalı, özel kullanımlı mekanlar yer alır. Bu mekanlar yalnızca konut sahibinin kullanımına yöneliktir. Ortak bölümler ise tüm mekanları bağlayan giriş, dolaşım gibi ara mekanlar ile banyo, tuvalet, temizlik gibi hizmet alanlarını kapsar [31], (Şekil7).

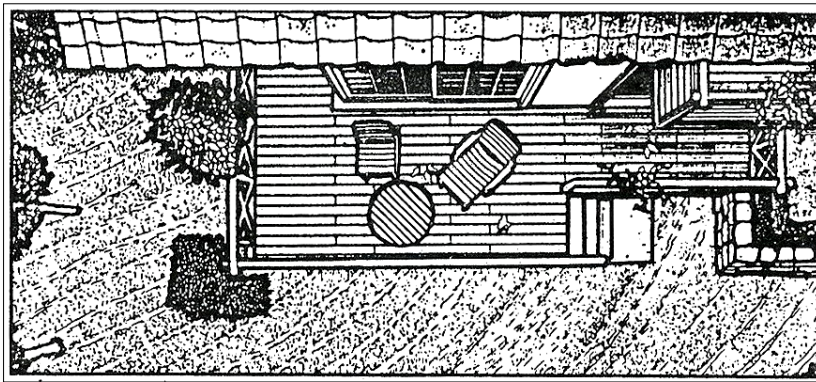
Şekil 7. Konutta yer alan eylemlerin konut bölümleri ile olan ilişkisi [31].

Dışa açık alanlarda oluşturulan eylemler genel olarak yaşama mekanında gerçekleşen bu eylemlerin dış mekanlarda doğa şartlarının olanak verdiği sürelerde bir tekrarıdır [31]. Öztan'a (1971) göre, bahçe mekanı, konut için görsel yönden güzel bir yerleşme alanı ve konut içinden dışa dönük bir perspektifle beraber, iç mekan fonksiyonlarının çevreye yayılmasını da sağlar. Bu nedenle, konut planlaması iç ve dış mekanın her ikisini birden kapsamalıdır [7]. Trieber' e göre, her tip ve büyüklükteki konutlarda, yaşam mekanının dış alanlara doğru devam ettirilmesi istenmektedir. Bu doğaya açılım, katlı yapılarda açık ve kapalı balkonlar veya teraslarla; tek aile evlerinde ise teras ve bahçe ile sağlanmaktadır (Şekil 8-9). Müstakil konutlarda katlı yapılara göre dışa açık serbest alanların düzenleme olanaklarının çok daha fazla olması birçok konut içi ve konut dışı etkinlikleri de beraberinde

getirir. Thiersch' e (1977) göre, konutun iç mekanlarının dışa açılımını sağlayan bu alanlarda; manzara seyredilir, dinlenilir, güneşlenilir, kitap okunur, misafir kabul edilir, özel günlerdeki kutlamalar yapılır, yemek yenir ve çocuklar serbestçe oyun oynarlar [31]. Bu nedenle, fiziksel konforun ötesinde günlük yaşamı konutun dışına taşıyan ve komşuluk ilişkilerine olanak veren ortamlar sağlanması gerekir. Konut dışı özel mekanlarda uygun yaşam alanlarının oluşturulmasına dair düzenlemeler yapılmaması halinde ise konutun iç çözümü ne kadar iyi olursa olsun konut alanı başarılı olmayacaktır [52]. Bu açıdan konut alanlarının tasarımında dış mekanların tartışılmaz bir rolü vardır. Farklı ülkelerin kentlerindeki konut gruplarında kullanıcı memnuniyetini ölçmeye yönelik araştırmaların sonuçları, konut grubunun başarısının iç mekanların niteliğinden çok, konutlar arasındaki boşlukların nasıl tasarlandığı ile ilişkilendirildiğini göstermektedir [55].

Şekil 8. Dışa açık serbest alan olarak balkonların düzenlenişi [31].

Şekil 9. Bir konutta yer alan terasın görünüşü [31].

Konut bölümlerini sıralarken bu bölümlerin gizlilik açısından nasıl sınıflandırılacağı da üzerinde durulması gereken bir konudur. Dökmecibaşı' na (1978) göre, konut içine

yönelik olarak ele alınan eylemler bu özelliklerine göre farklı bölümler altında incelenmektedir. Bu eylemler dışarıdan gelen kişilerin de (misafir vb.) içinde olduğu, konuttaki bireylerle birlikte kullanılan yaşama bölümü ve ortak bölümler ile dışa kapalı özel yatma bölümü şeklinde ele alınabilir. Bölümler arası bağlantılar; konut dışından gelenlerin girebileceği alanlar ile yalnızca aile bireylerinin kullandığı mekanlara doğru gizlilik derecesine göre sıralanmalı ve ona göre düzenlenmelidir [31]. Gizlilik esasına göre konut içindeki eylem alanları Şekil 10'daki gibi sıralanabilir.

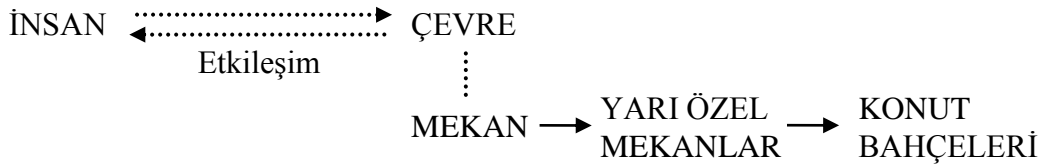
Şekil 10. Konutta yer alan eylemlerin gizlilik ilkesine göre sıralanışı [31].

Konut içinde yapılan eylem ve mekanların ilişkilerinin kurulması ve düzenlenmesinde kullanış özelliklerine göre uygun bir düzenleme yapılarak özel, yarı özel, dışa açık alanların işleve uygun bir biçimde kullanılması ve aralarındaki işlevsel bağların kurulması gerekir [31]. Konut içinde mekan ve etkinlikler arasındaki bu ilişki konut dışı mekanlarda da benzer özellik gösterir. Konut dışı mekanlardaki mahremiyet ihtiyacı konut içindekinin bir uzantısı şeklindedir. Örneğin dış mekana açılan şeffaf pencereler, iç ve dış mekanın birlikteliğini gösterir. Kapı ve pencerelerin açılmasıyla iç ve dış mekan arasındaki farkın ortadan kalkacağı düşüncesi akla gelir [56]. Bunlar, iç mekan ile dış mekan arasında süreklilik sağlayıcı öğelerdir. Bu açıdan konut iç fonksiyonları konut dışı özel mekana yansırken yalnızca etkinliklerin süreklilik sağlaması yeterli değildir; iç mekanda duyulan mahremiyet ihtiyacı da gerektiği ölçüde özel dış mekanda sürmelidir. Ancak, bu ihtiyaçlara geçmeden önce genel anlamda konut dışı mekanı olarak

adlandırdığımız konut bahçelerini ve toplu yerleşim alanlarındaki müstakil konutların birbirleriyle olan ilişkisini mahremiyet açısından irdelememizi sağlayacak olan komşuluk kavramını açıklamak gerekir.

1.4.2.2. Konut Bahçesi

Akdoğan (1991), çağlar boyunca bahçelerin, insanların günlük hayatlarının tek düzeliğinden, sıkıntılarından kurtulup, tabiata ait varlıklarla sıkı ilişki kurabilecekleri bir çeşit sığınak olduğunu; insanların iç dünyalarını, estetik beğenilerini, istek ve gereksinimlerini (sebze, meyve gibi) dışa vurdukları mekanlar olarak önemlerini günümüze kadar koruyabildiklerini ifade etmiştir. Büyük veya küçük, çevreye açık veya içe dönük mahrem özellikteki bahçe veya avlular olsun, hepsi tarihin belli bir devrinde toplumun yaşama şartlarını, kültür ve refah seviyesini aksettiren, bunların gösterilerini en belirgin şekilde ortaya koyan mekanlar olarak önem kazanmışlardır [7]. Ağat' a (1996) göre, 1975'lerden sonra insan, yaşamı ve konutu ile ekolojik düzen ve dünya bakımından başka düşünceler gelişmiş ve etkili olmuştur. 20-30 katlı binaların konut olarak uygun olmadığı, yukarılara çıktıkça insanların komşularıyla olan ilişkilerin azaldığı ve depresyon, intihar gibi olayların arttığı gözlenmiştir. Diğer taraftan da ekolojiyi konu alan araştırmalar, olabilecek her yeri yeşillendirmeyi önermiştir. Örneğin bir yola ağaç dikilemiyorsa, hiç değilse bina cephelerine sarmaşık sardırılması düşüncesi hakim olmuştur. Avrupa' da azalmakta olan doğumlar, çocuklara verilen önemi arttırmış; herkes çocuğunun birçok oyuncuğa ve donatıya sahip, uzaktaki bir çocuk bahçesi yerine hemen yakınındaki bir bahçede oynamasının daha yararlı olacağına inanmıştır [16]. Daha da eskilere gidecek olursak, Almanya' da 'bahçeli ev' konusunun ele alındığı kapsamlı yayınlardan biri olan kitapta Gerhard Fehl konunun 'tarih öncesini' işlemiştir. Makalenin başlığı Kraliçe 1. Elizabeth' in 1580' de Londra' nın yayılmasını teşvik için sarf ettiği şu sözlerden alınmıştır: "Her aile kendi evine ve her ev kendi bahçesine!" [57]. İşte bu açıklamalar gösteriyor ki eski zamanlardan beri müstakil konut, sadece barınma amacına yönelik bir "ev" değil, sahip olduğu özel bahçesiyle beraber düşünülmesi gereken bir bütündür.

Şekil 11. Konut bahçesi kavramının modele eklenmesi

Özel alanlarında, sınır koymaya yönelik mahremiyet, kişisel mekan, egemenlik alanı, kalabalıklaşma gibi bir takım mekansal davranışların oluşumunu destekleyen konut çevreleri, diğer bir taraftan da kamusal alanlara yaklaşarak insanların karşılıklı iletişim kurabilecekleri; konut-sokak ilişkisi, komşuluk vb. sosyal etkileşimin gerçekleştiği ortak kullanım alanlarını içine alır [39].

1.4.2.3. Komşuluk Kavramı

“Komşu” sözcüğü “konutları yakın olan kimselerin birbirlerine göre aldıkları ad” ile ifade edilirken, “komşuluk” sözcüğü ise “komşu olma durumu” anlamına gelmektedir [47]. Komşuluk birimi komşuluk ilişkilerinin yaşanabildiği; belirli bir büyüklüğü ve nüfusu olan, insanların çevrelerinde oturan kişileri tanıdıkları, evlerinden çıktıkları zaman samimi ilişkiler kurabilecekleri, birlikte vakit geçirecekleri yerlerdir [39]. Amerigo’ ya (2002) göre, tanımlama iki şekilde yapılabilir: 1) Fiziksel durum, çevreleyen alan ve imkanlar, 2) Psiko- sosyal durum. Fiziksel tanımda, komşuluk konut yakınındaki değişik hizmet kategorilerini ve tesisleri içermektedir ki bunlar çoğunluğunun yaya olarak ulaşılacak mesafede olduğu sağlık (hastane, klinik, eczane), rekreasyon (spor, yeşil alanlar), kulüpler, ticari, kültürel ve dini tesisleri içermektedir. Psiko-sosyal anlamda ise komşuluk kullanıcıların oluşturduğu sosyal ilişkilerin bağlantısına izin veren zondur. Konut alanları yaygın olarak fiziksel özellikleriyle tanımlanır, ancak psiko- sosyal boyutu da çok önemlidir [13]. Özellikle ailesinden, doğup büyüdüğü yerlerden uzakta yaşamının yaygınlaştığı kent hayatı içindeki insanlar için, komşular akrabaların yerine geçmekte ve çeşitli yetersizlikleri gidermekte önemli bir rol oynamaktadırlar [33].

Komşuluk ilişkisi toplumumuzda kültürün ve toplumsal yapılaşmanın önemli etkenlerindedir ve bu ilişkinin gerçekleştiği mekanlar fiziksel çevrenin bir parçasıdır. Bu nedenle insanlar arası ilişkileri büyük ölçüde etkileyen fiziksel çevre, komşuluk ilişkilerine de imkan verebilme açısından önemlidir [58]. Kızıl (1978), sosyal yardımlaşma ve dostluk

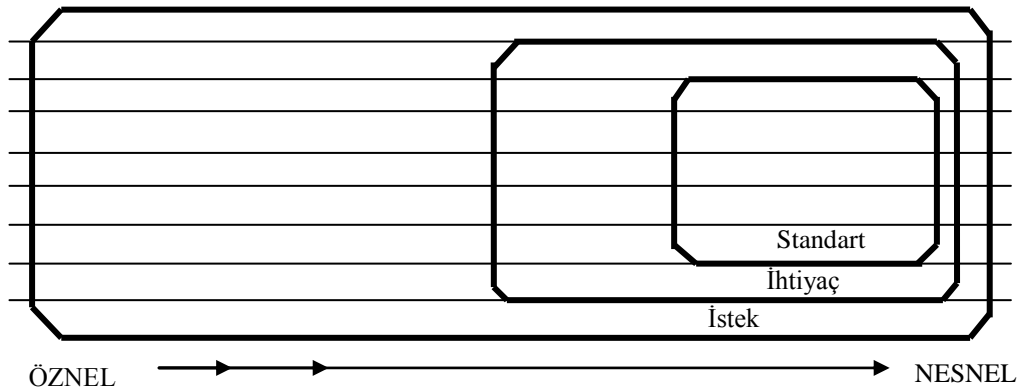
ilişkilerinde çok önemli bir yeri olan ve toplumumuzun inanç ve gelenekleriyle de desteklenen komşuluk ilişkisinin, Türk yapı kültürünün biçimlendirdiği fiziksel çevreyle olumlu olarak desteklendiğini ifade ederek bu görüşü sürdürmüştür [59]. Kenyon (1999) ise, “Konutun Bileşenleri” adı verdiği çalışmasında konuta çeşitli sıfatlar yüklemiş ve sosyal konut tanımlamaları arasında “Konut, sıcak komşuluklardır.” ifadesine yer vermiştir [48]. Çünkü komşuluk ilişkisi, ailenin toplumla kurduğu bağın ilk halkasını oluşturması sebebiyle kişinin kendini daha güvende hissetmesini sağlamaktadır [59]. Komşuluk ilişkilerinin eski toplumumuzun temel taşlarından biri olduğunu söyleyen Boysan (2009) da konuya ilişkin olarak “Bir iki katlı evlerde, ister sıra ev, isterse bahçe içinde evlerde yaşayan insanlar olsun, tanışırlar, yakınlaşırlardı. Akrabalıktan öte komşuluk ilişkileri, hiç de seyrek yakınlıklar değildi.” ifadelerini kullanarak eski dönemde komşuluğa verilen önemi vurgulamıştır [60]. Rapaport (1977) ise, konutun bulunduğu yerden izole edilmiş, ayrı olarak düşünülemediğini, aksine bireyler, komşular ve konut alanındaki imkânların konut yerleşim sistemini oluşturduğunu belirtmiştir [13]. Ayrıca güçlü bir komşuluk ilişkisinin varlığı o grubun ve dolayısıyla toplumun birbirine ne denli bağlı olduğunu da göstermektedir.

Lang (1994), komşuluk ilişkilerinin arka planında “konut alanları arasındaki hareket ile insanlar arası etkileşimin arttırılacağı” düşüncesinin etkin olduğundan bahsetmiştir [24]. Aksi halde çevrenin sürekliliğinin algılanamadığı, tanınan fiziksel davranış ortamından uzaklaşmanın ve sosyal yalıtımın olduğu durumlar bireyin benliğine yönelik tehdit oluşturmaktadır. Bu gibi durumlarda, bireyde köksüzlük duygusunu ortadan kaldıran komşuluk, mekanın ve onun bir parçası olan çeşitli davranış ortamlarının sürekliliğinin algılanabileceği bir yaşama alanı sunmaktadır [39].

1.5. İnsan Gereksinimleri Kavramı

İnsan gereksinimleri; insanların fizyolojik, toplumsal ve psikolojik açılardan rahatsızlık duymadan yaşamlarını sürdürmelerine imkan tanıyarak bireylerin toplum içindeki görev ve eylemlerini en etkin biçimde yerine getirebilmelerine yardımcı olan tüm çevresel ve toplumsal koşullardır. Bu koşullar bireylerin yaptıkları işlerde daha verimli olmalarını sağlar. Ancak çoğu kez “gereksinme” ile “istek” kavramları birbirine karıştırılmakta ve aynı anlamda kullanılmaktadır. Halbuki “gereksinme” bir gereği, bir zorunluluğu belirtir. Bir mekanın taşıyacağı en az nitelikleri tanımlar. Bu niteliklerden

verilecek her ödün bir rahatsızlığın nedeni olacaktır. Bu anlamda “istek” kavramı, daha çok öznel (sübjektif) bir değer olup, kullanıcının sınırsız nitelikte ve nicelikte olabilecek alt amaçlarını tanımlar; olan ile olması arzulanan arasındaki farkı anlatır (Şekil 12). Örneğin; barınma ve doğa koşullarından korunma, sevdikleri ile beraber yaşama, üretken olma birer gereksinme iken; konutun içinde bir yüzme havuzu olması bir istek olabilir. İnsan yüzme havuzu olmayan bir konutta yaşamını sürdürebilir ama çıplak, doğa koşullarıyla baş başa, tek başına, üretken olmadan yaşamını sürdüremez. Sonuç olarak söylenebilir ki, istek ve gereksinme arasındaki temel fark, isteğin özneliği ve gereksinmenin buna göre daha nesnel olmasıdır [61], [31], [36], [14].

Şekil 12.İstek- İhtiyaç- Standart ilişkisi [61].

İnsan gereksinimleri çeşitli fizyolojik, psikolojik, toplumsal ve kültürel açıdan gerekliliği belirten ve bunların hepsini birden karşılayan özelliklerin bütünüdür [31]. İnsan gereksinimleriyle ilgili teoriler ortaya koyan birçok önemli bilim adamı (Maslow,1954; Lang,1994; Proshansky,1974; Cooper,1975;vd.) vardır. Ancak, ihtiyaçların sıralanmasıyla ilgili bugüne kadar yapılan araştırmalar arasında, gerek teorik gerekse uygulama alanında en çok kabul edilen Abraham H. Maslow’ un ortaya koyduğu ‘İhtiyaçlar Hiyerarşisi’ dir. Abraham H. Maslow, toplum içindeki insanın temel gereksinmelerini, genel bir yaklaşımla, belirli bir sıralama düzeni içinde, en temel gereksinimlerden en karmaşık olanlara kadar düzenlemiştir. İnsanın ihtiyaçlarına göre bir öncelik sıralaması olmalıdır ve Maslow’ un bu kuramı, gereksinimlerin belli bir sıraya göre ortaya çıkacağını öne sürer. Gelişmiş, karmaşık gereksinimlerin doyurulmasından önce, ilkel gereksinimlerin doyurulması gerektiğini ortaya koyar. Kuram bir piramit gibi birbiri üstüne merdiven basamağı şeklinde çıkan mertebeli bir düzen içinde düşünülebilir. En altta, fizyolojik ve

biyolojik temel güdülerden oluşan en ilkel gereksinimler yer alırken, üst basamaklara doğru ilerledikçe gereksinimlerde estetik ve entelektüel doyuma doğru sıralanır ve giderek karmaşıklaşır. Fizyolojik ve biyolojik gereksinimler, barınma, yeme- içme, soy sürdürme, süreklilik, kalıcılık gibi insan yaşantısı ile ilgili en temel kavramları ortaya çıkarırken; güvenlik gereksinmesi can ve mal güvenliği, korunma, savunma, mahremiyet, kalabalık duygusunun önlenmesi, yalnızlık duygusunun giderilmesi, egemenlik alanlarının tanımlanması gibi psiko-sosyal kavramları içerir. Daha sonra ise ait olma ve bağlanma, saygınlık ve beğenilme, entelektüel ve estetik doyum gereksinimleri gibi üst düzey gereksinimler sırasıyla ön plana çıkar [15], [12], [18], [62-63], (Şekil 13).

Şekil 13.Maslow' un ihtiyaçlar piramidi [15]

Konuyu daha da özelleştirecek olursak, insan gereksinimleri çok genel bir kavram olduğu için mimarlıkta tasarlanan mekanları kullanacak olan insanın çevreden beklemedikleri "kullanıcı gereksinimleri" olarak tanımlanmıştır. Bu bağlamda ele alınan insan, genel anlamıyla değil, o mekanı kullanacak olan, tanımı ve niteliği daha belirgin bir insan, yani kullanıcıdır [31].

1.5.1. Kullanıcı Gereksinimleri

Kullanıcı gereksinimleri, kullanıcıya dair bir mekanda olması gereken en az niteliklerdir; bir gereği ve bir zorunluluğu belirtirler. Temel gereksinimlerde olduğu gibi mekan gereksinimlerinde de, bu niteliklerde olabilecek her bir eksikliğin kullanıcı için rahatsızlık nedeni olacağını ve tasarlanan mekanın kullanımının olumsuz etkileneceğini söyleyebiliriz. Örneğin, konutlarda ailelerin, yaşamlarını sürdürürken fizyolojik, psikolojik ve toplumsal açılardan rahatsızlık duymamalarını ve yaptıkları işlerde verimli olmalarını sağlayan tüm olanak ve çevre koşulları kullanıcı gereksinimleridir. Bu nedenle, mekan düzenlemelerimizde, mekanı kullanacak olan insanın gereksinimlerini karşılamak, ulaşılabilecek ilk hedefler arasında olmalı ve gerekli çevresel koşullara uygun mekanlar yaratılmalıdır [31], [58], [61].

Gerçekte kullanıcı gereksinimleri gözlenemeyen (soyut) bir kavramdır. Onun izlenebilen (somut) görünümü insanın yaptığı davranışlardır [10]. Bu açıdan kullanıcı gereksinimlerinin anlaşılması, mekanı kullanan insanın davranışlarının ve bu davranışları oluşturan nedenlerin bilinmesi olup, insan ve davranışları arasındaki ilişkilerin ortaya konması ile mümkündür. İnsan davranışlarının temel amacı gereksinimlerinin tatmin edilmesi, karşılanmasıdır. Biz bu davranışları insan eylemleri olarak ele almaktayız. Örneğin; bir gereksinim olarak acıkma, insanın yemek yeme eylemiyle somutlaşan bir davranıştır [31].

1.5.1.1. Fiziksel Kullanıcı Gereksinimleri

Fiziksel gereksinimler, eylemlerimizi yaparken, fiziksel çevre koşulları açısından, bulunduğumuz ortamın bizi rahatsız etmemesi için gerekli olan şartların sağlanmasıdır. Fiziksel kullanıcı gereksinimleri genel olarak mekansal, görsel, işitsel, ısısal gereksinimler ile emniyet ve sağlık gereksinimleri olmak üzere altı grupta değerlendirilebilir. Mekansal gereksinimler, kullanıcı sayısı, yaş, cinsiyet ve antropometrik ölçüler gibi kullanıcıya ilişkin faktörler ile eylem ve ekipmana ilişkin faktörleri kapsar. Görsel gereksinimler, kullanıcıya ve yaptığı eyleme bağlı özellikler ile görsel çevreye bağlı özellikleri irdeler. Görsel açıdan uygun çevre koşullarının sağlanması ile ilgilidir. İnsanın bir mekan içinde, işitsel gereksinimlerinin sağlanması için ise gürültüden arınmış, konuşma anlaşılabilirliği ve gerektiğinde de işitsel mahremiyeti sağlayan koşulların sağlanması gerekir. Isısal

gereksinmeler, kullanıcının yapısal çevre içinde ısısal konfor koşullarının sağlanması ile ilişkilidir. Emniyet gereksinimleri ya da diğer bir ifadeyle güvenlik gereksinimleri, insanın en önemli temel gereksinimleri arasındadır. Bu gereksinimler arasında yapısal sağlamlığa, yangın, deprem, heyelan, su baskını gibi tabii afetlere ve küçük yaştaki çocuklara yönelik alınması gereken tedbirler ile yabancıların konut içine ve konut dışı özel alanlara kontrolsüz girişini engelleyici önlemleri sayabiliriz. Son olarak sağlık gereksinimleri ise kullanıcının hem fiziksel hem de psiko-sosyal sağlığının korunması olarak tanımlanabilir ve çok önemlidir. Bunun için fiziksel ve psiko-sosyal gereksinimler başlığı altında sıraladığımız diğer tüm alt başlıklardaki gereksinimlerin sağlanması gerekir. Ancak mekan kullanıcılarının konforu için, bahsettiğimiz tüm bu fiziksel gereksinimlerinin karşılanması, sürdürülebilirlik açısından yeterli değildir. Fizyolojik açıdan yerine getirilen ihtiyaçların psikolojik olarak da yerine getirilmesi gerekir [18], [31], [14], [36].

1.5.1.2. Psiko- Sosyal Kullanıcı Gereksinimleri

Psiko-sosyal gereksinimler, bir eylem yapılırken her hangi bir psikolojik rahatsızlığın duyulmaması için gerekli koşulların sağlanmasının yanı sıra kullanıcının kültür grubuna bağlı olarak değişen, kişisel istek ve arzulara ilişkin özellikleri de içerir. Kalite kavramının kesin bir tanımı bulunmamakla birlikte, bir mimari çevreyi nitelikli/kaliteli yapan öğelerden biri de hiç kuşkusuz bu anlamdaki psiko-sosyal gereksinimlerin karşılanmasıdır. Psiko-sosyal gereksinimler; kullanıcının kültür grubuna, yaşamına, cinsiyetine göre değişen ve gelenek-görenek gibi toplumsal, çevresel veya bölgesel izler taşıyan bir yapıya sahip olsa da temelde her insanın içgüdüsel olarak ihtiyaç duyduğu evrensel bir özellik gösterir. Bu gereksinimler; mahremiyet gereksinimleri, davranışsal, toplumsal ve estetik gereksinimler olmak üzere dört grupta toplanır [18], [64-65], [31].

Mahremiyet gereksinmesi işitsel, görsel ve kokusal olmak üzere üç grup altında değerlendirilebilir ve insanın sosyal çevresiyle olan ilişkisine sağladığı yararın yanı sıra psikolojik sağlığı için çok önemlidir. Tez kapsamında asıl üzerinde duracağımız görsel mahremiyet kavramı, kişinin diğer insanlarla kurmak durumunda olduğu etkileşim ve iletişimin kontrolünü elinde bulundurma istemi ve hakkı demektir. Mahremiyet, insanlar arasındaki iletişimi kuran, farklı ilişki düzeylerini belirleyen ve karşılıklı ilişkilerdeki mesafeyi tayin eden en önemli kişisel gereksinimlerden biridir ve sosyal ilişki seviyelerinin denetim altına alınmasına da bunlar kadar önem verilmesi gerekir. Bu

anlamda mahremiyet, evrensel bir istem ve davranış mekanizmasıdır. İnsan ve insan topluluklarının mahremiyet gereksinmesi diğerlerinden ‘yalıtlanma’ veya diğerleriyle ‘yoğun etkileşime girme’ uçları arasında değişen bir dizi seçenek ve buna bağlı çeşitli davranışsal ve fiziksel norm yaratmıştır. İnsan ve çevresi arasındaki uyum ilişkisinde merkezi rol oynayan mahremiyet kavramı, günlük hayatımızı kesintisiz olarak sürdürebilmemiz için gerekli olan en temel değerlerden birisidir. İstenilen düzeyde performans sağlayabilecek çevreyi bulduğumuzda memnuniyet duygusu ortaya çıkar, böylece bireyler günlük yaşamın süregelen baskısından ve denetiminden uzak olarak istedikleri eylemleri rahatsız olmaksızın gerçekleştirebilirler [64], [1], [18], [66]. Yapılan tanımlar ve açıklamalardan yola çıkılarak görsel mahremiyet kavramının, günlük temel ihtiyaçlar arasında önemli bir yere sahip olduğundan bahsedebiliriz. Ancak tezin genel çatkısı bu kavram üzerine oturtulacağı için daha sonraki bölümlerde detaylı olarak ele alınacaktır.

Davranışsal gereksinmeler, kişilerin eylemlerini gerçekleştirirken gereksinim duydukları mesafeler yani eyleme ilişkin davranış boyutlarıdır. Kullanıcıya özgü fiziksel gereksinmeler aynı olmasına karşın bu gereksinmeleri yerine getirirken takındığı tavır ve davranış biçimleri toplumsal ve kültürel özelliklere bağlı olarak farklılıklar gösterir. Dolayısıyla kullanıcının ait olduğu kültürel gruba özgü davranışsal gereksinmelerinin de belirlenmesi gerekir. Davranışsal gereksinmeler beraberinde ortaya çıkan kişisel mekan, egemenlik alanı, kulis ve kişiselleştirme gibi davranış mekanizmalarının her birini Gür (2000), insanın kendi mahremiyetini sağlama amacıyla oluşturduğu denetim mekanizmaları olarak tanımlamıştır [1], [18].

Kişisel mekan, bireylerin ve grupların diğerleri ve kendileri arasında sınırlarını zihinde belirledikleri mahrem bir mekandır [12]. Sommer (1969) bu mekanı, “kişinin vücudunu görünmez sınırlarla saran ve davetsiz misafirlerin girmesine izin verilmeyen bir alan” olarak tanımlarken; Altman (1976), “bir mahremiyet düzenleme mekanizması olarak benliğe en yakın kapalı bir katman” ifadesini kullanmıştır [33]. Hall, insanların sosyal ilişkilerini açıklamayı amaçladığı bu kavramın ortaya konmasında çok etkili olmuş ve mekanı dört ana zona ayırarak mekana ilişkin sınırları belirlemiştir. Samimi (0- 46 cm), kişisel (46- 122 cm), toplumsal (122- 366 cm) ve kamusal (366 cm ve sonrası) olarak gruplandırılan bu mesafelerin her biri, farklı seviyede duygusal bilgi taşımakta ve ilişkinin niteliğine göre değişmektedir [67], [18], [12], [33], [68]. Hall bu sınıflandırmasıyla, mekanların kişinin en yakınlarıyla paylaştığı ve karar verme yetkisine sahip olduğu en dar

alandan, mesafeyle birlikte kalabalığın ve yabancıların da giderek arttığı daha geniş mekanlara doğru hiyerarşik bir düzen ile büyüdüğünü ortaya koymuş, bu düzenlemenin dışına çıkılmasının da kişide strese yol açacağını da belirtmiştir [12], [67]. Bu sınıflama Zorlu' ya (2004) göre, bağlı bulunduğu kültürel ya da etnik gruba, fiziksel ve kimlik özelliklerine ve daha birçok faktöre bağlı olarak toplumdan topluma hatta kişiden kişiye farklılık gösterir [18]. Kişisel mekanın, mimari tasarım sürecinin en önemli ilkesi olduğunu savunan Sommer vd. (1974), bu kavramın bir standart ya da ölçme birimi olmadığını belirtmişlerdir. Buna karşın, Zorlu (2004), mekanda çeşitlenmede, esneklikte ve kişiselleşmede önemli rol oynadığına değinmiş, bu kavramların canlı mekanların tasarlanmasına yardım ettiğinin ve mimari kalıplardaki sosyal etkileşimi güçlendirdiğinin altını çizmiştir [18]. Kişisel mekanın, her bir bireye göre değişen, gözle görülmez sınırları vardır ve bu sınırlar toplumda onay gören davranışların zonlarını belirlerler. Zonlar uyarı verilmeden zorlanırsa kişide gerilim ve rahatsızlık yaratılır. Zonların ve sınırların denetimi, bilgi akışını mahremiyet açısından ayarlar ve düzene sokar [1]. Raven ve Rubin (1983) de, aynı yaklaşımla bu süreçlerin tümünün, insanın fiziksel ve sosyal çevresi üzerindeki kontrolünü vurguladığı için mahremiyet ile pek çok anlamda ilişkili olduğunu ifade etmişlerdir [33].

Çeşitli toplumsal kural ve simgelerle denetimi altına aldığı, izinsiz girilince saldırı tavrına geçtiği durağan çevre ise insanın egemenlik alanıdır. Araştırmalar göstermektedir ki insanın egemenlik sınırı, sosyal norm ve kültürel değerlerle belirlenmiş daha karmaşık yapıya sahip bir mekanizmadır. Her zaman fiziksel göstergelerle var olmaz. Zihinde zaten mevcuttur ama koruma ve denetleme isteği insanı duvar, parmaklık, çit, direk, malzeme dokusu ve renklerle zihinsel ya da gerçek sınırı vurgulamaya iter. Egemenlik alanı kişi veya grubun mülkiyetinde olan veya denetimine/ sorumluluğuna verilmiş bir mekan parçasıdır. Sahiplenilmişlikle simgelenir ve sahibiyile psikolojik olarak bütünleşir [12]. İnsanın kendi alanını kontrol etmesi, egemenlik kurması ve sahiplenmesi, çevre davranış bilimleri literatüründe yoğun olarak çalışılmış ve ele alınmış bir konudur. Bu alanda çalışan Douglas Porteous, pek çok hayvan türünde olduğu gibi, insan neslinde de “kimlik”, “güvenlik” ve “uyarı” istemlerine karşılık gelen fiziksel mekanlarına “egemenlik kurma” içgüdüsünün var olduğunu saptamıştır. Sonrasında yapılan çalışmalar ve araştırmalar, “egemenlik alanı”nın tayininin ve savunulmasının, insanın mekanı üzerinde geliştirdiği evrensel bir davranış kalıbı olduğu desteklemiştir [69]. Gür (2000), egemenlik alanı kavramını “Mekanları tanımlarız, onları belli işler için kullanırız, gözle görülen ve/ veya

görülmeyen sınırlar yaratırız ve bu sınırları istenmeyen girişimlere karşı koruruz.” ifadesiyle tanımlayarak birbirini takip eden evrelere dikkat çekmiştir [1]. Buradan anlaşılacağı gibi egemenlik sınırı davranışı, bir kişinin ya da grubun egemenlik-etkinlik sınırlarının belirlenmesidir ve toplumdaki kişiler arasındaki ilişkilerin sınırlarını oluşturmada önemli bir yere sahiptir. Bu sınırların oluşmasında da statüler etkili olur. Statüler insanlar arasında belli uzaklıklar oluşturmakta ve kişiler arasında birbirlerinden uzaklaştıkları bölgeler yaratmaktadır. Bu bölgedeki mahremiyet kavramıyla egemenlik sınırı ve davranışı ortaya çıkmaktadır [17]. İşte bu noktada, insanın içinde bulunduğu çevrenin, egemenlik alanı yoluyla, mahremiyeti sağlayabilmesine yönelik olanaklara sahip olmasının önemli olduğunu söyleyebiliriz. Çünkü bu durum insanların kimlik, güvenlik vb. gibi bazı temel gereksinmelerinin karşılanmasına katkıda bulunmaktadır [67]. İnsanın birden çok egemenlik alanı ve bu alanlar üzerinde geliştirdiği çeşitli türlerden mahremiyet mekanizmaları vardır. Bürosundaki koltuğu, okuldaki sırası, bilet kuyruğundaki yeri, tiyatrodaki koltuğu onun egemenlik alanlarına girer, ancak bu alanlar onun geçici haklarıdır. Ersoy’ a (2003) göre, araştırmalar, insanın egemenlik alanları arasında konut ve yakın çevresinin her bakımdan en fazla sahiplenilen, savunulan ve sınır denetiminin yani mahremiyetin özgürce sınındığı yer olduğunu ortaya koyar [69]. Egemenlik alanı kişi ve grup sınırlarını betimleyen bir davranış mekanizmasıdır. İnsanların da diğer canlılar gibi egemenlik alanları vardır ve konut bunlardan birisidir [1]. Bir yere sahip olmanın kişiye güvenlik, özgürlük duygusu verdiğini ve kendine ait olanı koruma, bakma, güzelleştirme isteği uyandırdığını ifade eden Gür’ e (1996) göre, egemenlik sınırları açısından mekanlar kendi aralarında derecelenirler. Nasıl ki konut iç mekanları, konut dışı özel alanlara göre bireylerin daha çok sahiplendikleri, korudukları ve önem verdikleri alanlar ise; konut yakın çevreleri de özel dış mekanlara göre daha az korunup denetlenirler [12], [1]. Egemenlik alanı, anında ‘kendi’ ve ‘diğerleri’ olarak mekansal bir ayırım yaratır. İnsan, kendi ile çevresi arasındaki bilgi ve iletişim akışını denetleme, her eylemi için sürekli anlamda rahat ve konforlu bir uzaklık ile sosyallik ilişkisi kurma eğilimindedir. Bu denetim istemi ve işlemine ‘mahremiyet’ diyoruz. Dolayısıyla mahremiyet, insanın ‘kendi’ ile ‘diğerleri’ arasındaki ilişkinin ayarlanması ve kontrolü, kısaca çift yönlü bir sınır koyma ya da ayarlama işlemi olarak anlaşılmalıdır [69].

Kültürel normlar, mekan kullanım ve örgütlenmesine; egemenlik alanları, kişisel mekan boyutları ve mahremiyetin denetlenmesi şeklinde yansır. İnsan yapısı ve çevre ise bu kavramlarla değerlendirilerek araştırılabilir. Bunlara ek olarak kulis ve kişileştirme

(kişiyeye özgü kılma) davranışları da kültürel normlara açıklık getirir [1]. İnsanların kendilerini başkalarına sunmadan önce gerçekleştirdikleri bir dizi çeki düzen etkinliğine kulis davranışı denir ve mimari mekanda yaşamın iyi sahnelenmesi kulisin başarısına bağlıdır [12]. Mekanlar arası geçişler, kulis davranışının yer aldığı mekanlar olup bunları ortadan kaldıran çözümler, mahremiyet duygusunu da zedeleyerek olumsuz tepkilere yol açmaktadırlar [12]. Kişiselleştirmeye (Kişiyeye Özgü Kılma) ilişkin olarak da, insanın canlı veya cansız bir nesneye biçim verirken ona çeşitli istemlerini, bilgilerini kabul ettirdiğini ve o şeyin artık insanın kişiliğini yansıttığını söyleyebiliriz. İnsanın güvenlik gereksinimlerinden kaynaklanan temel içgüdülerinden birisi, küçük de olsa bir mekana sahip olmaktır. Gür' e (1996) göre, sıkça kullanılan “bir dikili ağacı olmamak” deyimini sahip olunan bir mekanı olmamak şeklinde bir yakınmayı anlatır [12]. Kişileştirme, bir yerin ya da mekanın dönüştürülmesinde ortaya çıkan bir otorite, bir denetim göstergesidir. Bir yeri kendi anlayış veya zevkine göre düzenlemek, kendi zevk aldığı biçim, donatı, renk ve doku ile doğanın ya da mekanın varlığını etkilemek, mekanlar içinde sınırlar ve bölgeler oluşturmak mekanı kişiselleştirmenin, kişinin özünü dışa vurumunun yollarıdır. Mekanın oluşumuna katılan nesnelere benimsenir, korunur, bakılır, sevilirler. Kendileme bir sorumluluktur. Örneğin, kentsel düzeyde özel bahçeler ya da müstakil konutların cepheleri kişiliğin dışa vurumudur [12], [1].

Kişisel mekan, egemenlik alanı, kulis davranışı ve kişileştirme (kişiyeye özgü kılma), insanın mekansal davranışının anlaşılmasında en önemli çevresel deneyimler olmalarının yanı sıra, mahremiyetle ilişkileri açısından da önem taşıyan konulardır ve pek çok anlamda ilişkili oldukları kabul edilir. Çünkü sonuç olarak bu süreçlerin tümü, insanın fiziksel ve sosyal çevre üzerinde kontrolünü vurgulamaktadır [12], [33].

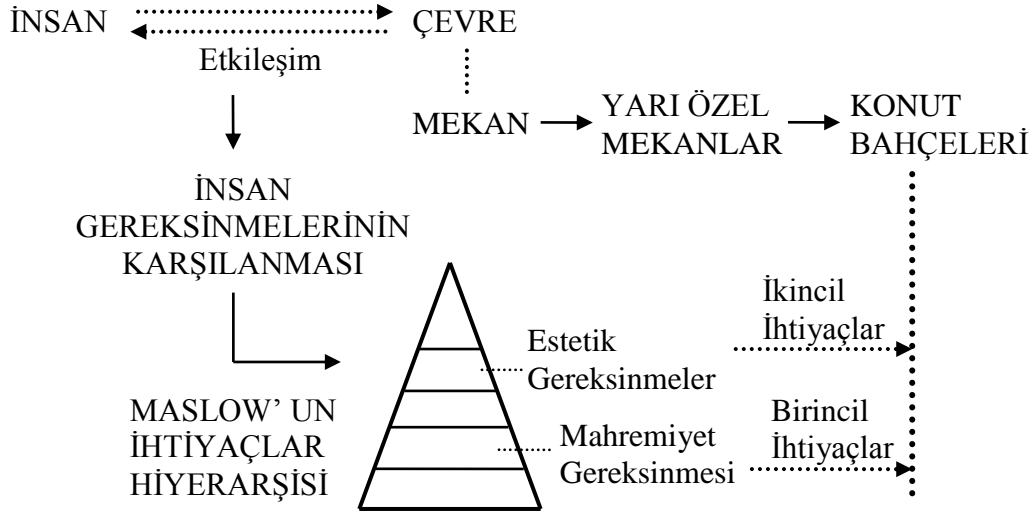
Toplumsal gereksinimler ise, donatı- gereç düzeni, yerleşim düzeni, konumun sağladığı hareketlilik imkanı, toplumsal odaklar vb. ile sınırlar, bölgeler, ölçü ve duyuşal nitelikler gibi öğeler fiziksel çevrede toplumsal ilişkiyi ayarlayıcı öğelerdir [18]. Kızıl (1978), Çakın (1988) ve Gür (1996)' e göre, donatı düzenlerinin toplumsal ilişkilere etkisi, insanları bir araya getirme ya da tersine birbirinden uzaklaştırma şeklinde olabilir. Bir başka donatı- gereç düzeni etkisi de toplumsal uzaklığı ayarlayan elemanlarla sağlanabilir. Aynı mekan içinde ya da birbiri ile ilişkili farklı iki mekan arasında sağlanan fiziksel hareket derecesi de toplumsal ilişkilerin kurulabilirliğinde etkilidir. Yine toplumsal ilişkiyi ayarlayan öğelerden sınırlar, iki mekan ya da eylem alanı arasında söz konusu olabilirler [18]. Sınırlar, insanları ayıran ya da onları bir yer içinde tutmak üzere çevreleyen fiziksel

öğelerdir ve duvar, çit, bitki, cam gibi birçok ayırıcı, bölücü öge ile sağlanabilir. Duvarlar, doluluk- boşluk oranına göre farklı derecelerde ayırım sağlayabilseler de genel olarak en katı bölücü öge olarak kabul edilirler. Perdeler, camlar, bazı bitkiler, çitler vb. yarı bölücü öğelerdir; tüm bir gizlilik sağlamazlar ancak denetleyici özelliklerinden fazlaca yararlanılır [70]. Görsel ya da hareketli bir geçiş sağlandığı takdirde sınırlar, her iki taraftan da bölgenin derinlerine işler bir şekilde yapılandırılırsa baskın bir bariyer görevi görmenin ötesinde bir işleve sahip olurlar. Bariyerden çok bir bağlantı noktası haline gelir ve iki bölgenin birbiriyle ilişkilendiği bir hat görevi görür [71]. Bunların tümü, toplumsal ilişkiyi kolaylaştırıcı yönde etkiler. Aynı şekilde mekan formu, mekan ölçüleri de toplumsal uzaklık sınırını aşmayacak şekilde ayarlandığında toplumsal ilişkilere katkıda bulunur [18].

Estetik gereksinmeler, konutta mekanların, mekan elemanlarının, mekanda yer alan donatı ve ekipmanların form, renk, dokusal özelliklerine ilişkin istek ve beğenilerdir [18]. Aydınli' ya (1993) göre, kişilerin girdikleri mekanı değerlendirdikleri estetik ölçülere bakıldığında renk, doku, biçim, vb. gibi kriterler devreye girmektedir [64]. Zorlu (2004), aynı zamanda estetik gereksinmelerin, kullanıcının ait olduğu kültürel grup, zaman, kişisel özellikler vb. çok farklı etkenlere bağlı olarak değişebildiğini ve bu gereksinmeler belirlenirken de pek çok etkenin bir arada değerlendirilmesi gerektiğini hatırlatmıştır [18]. Aydınli (1993) ise, bu tanımlamayı daha geniş anlamda ele alarak insanlardaki estetik değer yargılarının; yaş, cinsiyet, eğitim durumu, etnik ve bölgesel köken, milliyet, olayın değerlendirildiği zaman- dönem, çağdaşı zamandaki diğer oluşumlar, sosyal değer yargıları, mekanın türü, mekana bağlı eylemler vb. bir çok kritere göre oluştuğunu ve bu kriterlerin de kişiden kişiye değişiklik gösterdiğini ifade etmiştir [64].

Psiko-sosyal kullanıcı gereksinmelerin de insan için önemini vurguladıktan sonra, mekan tasarımında insanları mutlu, huzurlu edecek uygun çevresel koşulları yaratmanın insan ve onun gereksinmelerini karşılamakla mümkün olduğunu söyleyebiliriz [64]. Eski çağlarda, insanın temel yaşamsal gereksinmelerini karşıladığı mekanlar, onun mahremiyetini ve emniyetini sağlayacak, onu çeşitli dış etkilerden koruyacak özellikte olmuştur. Kentleşmeyle birlikte insanların toprağa bağlı olarak yaşamaya başlaması, yavaş yavaş sosyal gereksinimlerin artmasına, bu da farklı özellikte mekanlara olan gereksinimin gündeme gelmesine neden olmuştur [44]. Günümüzün gelişen koşullarıyla çeşitliliğin artması, beğenilerin de kişiden kişiye değişmesini beraberinde getirerek insan ihtiyaçlarını daha yüksek bir düzeye taşımıştır. Ancak mahremiyet, güvende olma, aidiyet gibi gereksinmeler içgüdüsel bir his olmaları sebebiyle evrensel bir özellik gösterirler ve mekan

konforu söz konusu olunca mahremiyet gereksinmesinin sağlanması mekan oluşumuna yönelik üzerinde durulması gereken en önemli konulardan biridir.

Şekil 14. İnsan gereksinimleri kavramının Maslow' un ihtiyaçlar hiyerarşisi bağlamında modele eklenmesi

1.6. Mahremiyet Kavramı

1.6.1. Mahremiyet Kavramına Yönelik Tanımlar ve Yaklaşımlar

Son yıllarda günlük hayatlarımızda giderek daha çok kullandığımız mahremiyet kavramının, insan-mekan ilişkilerinin sosyal, psikolojik ve mekansal boyutlarının karşılıklı etkileşimlerini ortaya koyması açısından belki de çevre psikolojinin en merkezi terimlerinden biri olduğu düşünülebilir. Çevrenin fiziksel ve sosyal boyutlarının, insanın psikolojik, bireysel varoluşuyla birleştiği bir yerde oluşan mahremiyet deneyiminin kapsayıcı tek bir tanımını yapmak oldukça zordur [33]. Mahremiyet kavramının, insan ve çevresi arasındaki uyum ilişkisinde merkezi bir rol oynaması, insanları her etkinlikleri için uygun mahremiyet derecesine ulaşmaya zorlar. Bu durumda, insanın içgüdüsel olarak tepkilerini oluşturarak davranışına yansıyan mahremiyet kavramıyla neyin kastedildiği sorusu gündeme gelmektedir [68]. Gür (1996) mahremiyeti “bir kişinin veya grubun ortamıyla kurmak istediği toplumsal ilişkilerde denetim hakkını elinde tutması veya elde tutma isteği” [12]; Lee (1976), “kişi veya gruba optimum yaklaşma koşulu” [12]; Rapoport (1972), “etkileşimi kontrol edebilme, arzu edilen etkileşimi sağlayabilme ve istenmeyen

etkileşime karşı seçim yapabilme yeteneği” [33]; Wilson (1984) ise, “bireyin ya da grubun diğerlerinin rahatsız edici etkilerinden sıyrılması ve özgür olma gereksinimleri” olarak tanımlamışlardır [39].

Birey düzeyinden bakılınca mahremiyet bireyciliği pekiştiren bir olgudur; kişinin kendi kimliğini bulmasına yardımcı olur. Yani bir anlamda iletişimin ve etkileşimin seçmeci olabilmesine olanak sağlayarak kişinin özgürlüğünü yaşamasını amaçlar [1]. İnan’ a (1996) göre, genel olarak bakıldığında, mahremiyet, insanın kendini çevreye karşı “gizleme” ve “sergileme” tezatlıklarını dengeleyici bir unsur olarak ortaya çıkan en temel davranış biçimlerinden biridir [64]. Psikoloji, siyaset bilimi, hukuk, mimari gibi farklı alanlarda mahremiyet konusunda yapılan ilk çalışmaların genel eğilimi; kavramı, inzivaya çekilme, kendi başına kalma, yalnızlık, diğer insanlarla ilişki istememe, özel olanı paylaşmama terimleriyle tanımlama yönündedir. Bu tanımların ortak özelliği; bir davranışa, bir duruma ya da mahremiyetin ne olduğunu gösteren bir olaya dikkat çekmiş olmaları, genelde gözleme dayanmalarındır. Daha sonraki yaklaşımların ise genelde mahremiyeti tek yönlü bir süreç olarak görmekten çok, kişiler arası ilişkide kontrol, benliğin diğer insanlara açık ya da kapalı oluşu, ilişkide seçme özgürlüğü ve tercih hakkı gibi konular üzerinde durdukları görülmektedir [33].

Westin (1970) “Mahremiyet ve Özgürlük” (Privacy and Freedom) isimli kitabında modern toplumlarda aile, birey ve gruplar için arzu edilen mahremiyet düzeyinin sağlanmasının zorunluluktan çok, bir özgürlük sorunu haline geldiğini belirtmiştir. Westin (1970), mahremiyet anlayışını, “bireylerin, kendilerine ait bilgileri diğerlerine ne zaman, nasıl ve nereye kadar sunacaklarına kendilerinin karar vermesi” şeklinde tanımlarken, kişinin kendisini fiziksel ve psikolojik olarak toplumdan uzaklaştırmasının istemli ve geçici olduğunu da görüşlerine eklemiştir. Westin’e göre mahremiyet, bilgi ve toplumsal yönden bizim için çok önemli olan iletişim ile doğrudan ilişkilidir. Mahremiyetimiz aracılığıyla kendi davranışlarımızı düzenleme ve bu davranışlara yön verme konusunda bağımsız bir şekilde kendimizi kontrol edebilme gücü kazanarak yalnız kalma veya diğerleri ile bir arada olma ile ilgili kararlarımızı kendimiz verebiliriz. Kavrama yönelik açıklamalarını bir kapalılık-açıklık sorunundan ziyade özgür olma, bağımsız karar verme yönünde ortaya koyan Westin’in yanı sıra konuyla ilgili çalışan en önemli araştırmacılardan bir diğeri de Altman’ dır. Altman (1975, 1976) yaptığı çalışmalarda kendi mahremiyet yaklaşımını yapılan ilk çalışmaların ışığında bir üst düzeye taşımış ve mahremiyet kuramını oluşturmuştur. Altman, mahremiyet kavramını basit anlamda

“kişinin benliğine ya da yakın çevresine erişiminin kendi kontrolü dâhilinde olması” şeklinde tanımlayarak, mahremiyetin kişi ile kişi, kişi ile grup ya da kişi ile toplum arasındaki ilişkileri düzenleme konusunda önemli işlevlerinin olduğunu belirtmiştir. Bununla birlikte bu işlevlerin, kişinin kendini dış dünya üzerinde değerlendirmesine de katkı sağladığını eklemiştir. Çünkü mahremiyet, evrensel bir süreç olduğu kadar geleneksel bir yapıya da sahiptir. Göregenli (2010), Altman (1976)’ ın bu yaklaşımını “Her toplum kendi üyelerinin uymaları gereken rol ve tabuları belirler ve bunlara ne ölçüde uyulduğunu merak eder, denetler, farklı davranışlara karşı yaptırımlarda bulunur.” ifadesiyle destekleyerek Laufer, Proshansky, Wolfe (1976) ve Wolfe (1980) tarafından ortaya atılan çok boyutlu- gelişimsel yaklaşıma da atıfta bulunmuştur. Bu yaklaşımlarda, her toplumda mahremiyetin hangi törensel yapılarla ilgili olduğu, daha açık bir deyişle neyin mahrem olduğu tanımlanmış; insanların diğer insanlarla ilişkilerinde, etkileşimi ve genellikle kendilerine ait olan bilgiyi kontrol etmek, yönetmek ihtiyacını duyduklarını vurgulamışlardır. Diğer bir deyişle mahremiyet, dünya görüşümüz ve olaylara bakış açımız ile geliştirdiğimiz görüşlerin karşılıklı ilişkilerimize ve yaşadığımız alanlara tutarlı bir şekilde yansımaya olanak sağlamaktadır. Ancak günlük yaşamda bunu sağlayabilmek için fiziksel öğeler tek başına yeterli değildir; insanın kendi ideal mahremiyetine ulaşması, çeşitli davranışsal mekanizmaların kullanmasını da gerektirmektedir [72], [28], [33], [73].

1.6.2. Mahremiyet Mekanizması

Bireylerin ve kültürlerin, mahremiyet düzeylerini ortam içerisinde ayarlarken çok farklı mekanizmalar kullanmaları, öncelikle bize bu kavramın çok mekanizmalı bir süreç olduğunu açıkça gösterir. Mahremiyet kavramın, en eski zamanlarda nasıl ortaya çıktığı, nasıl yaşandığı ve günümüzde nasıl yorumlandığı, en önemlisi de sosyal, psikolojik, kültürel vb. kavramlarla yoğrularak yaşam alanlarına nasıl yansıtıldığı konut dışı özel mekanlarla ilişkilendirilerek daha sonraki bölümlerde detaylı bir şekilde ele alınacaktır. Ancak ondan önce mahremiyet mekanizması adı verilen bu kavramın ne anlama geldiğini açıklamak gerekir.

Altman’ a (1976) göre, insan istemediği halde iletişim kurmaya zorlandığında sözel, sözel olmayan ve çevresel bazı mekanizmalar kullanarak mahremiyetini optimum düzeyde tutmayı amaçlar. Sözel mahremiyet mekanizmaları, iletişimde ne söylendiği ve söylenen şeyin nasıl söylendiğiyle ilgilidir. Çoğu kez kapılar ve duvarlardan ibaret olduğu düşünülen

sözel olmayan mahremiyet mekanizmaları ise, yüz ve vücut simgeselliği, şiddet tepkileri, yasaklayıcı mekansal göstergeler ve çeşitli tasarım önlemleri gibi belirli bir takım mekanizmalar tarafından düzenlenir. Başın ya da vücudun başka yana çevrilmesi, göz temasının azaltılması, geçmeyiniz, oturmayınız, koparmayınız gibi işaretler, kapılar, bankolar, çitler, merdivenler, uzun koridorlar, tampon bölgeler, kulisler vb. kişi ile diğerleri arasında oluşan sınırın davranışlarla ifade edildiği sözsüz denetim mekanizmaları olarak görev yaparlar. Bunların yanı sıra giyinme biçimi de bir mekanizma olarak kabul edilebilir. İlişkinin tarafları açısından bir geribildirim işlevi gören ve mahremiyete sahip olma yolları olarak adlandırılan bu mekanizmalar, kültürler arası olarak öğrenilen davranışlar oldukları için değişiklikler göstermektedirler. Tüm bunların toplumsal ilişkileri azaltacak ya da çoğaltıp sıkılaştıracak yönde etkileri bulunurken diğer taraftan da optimum düzeyde bir mahremiyet olgusunu, çoğunlukla toplumsal kuralların belirlediğinden söz edilebilir. Bu karşılıklı etkileşim gösterir ki mahremiyet mekanizmasının oluşmasında fiziksel engeller, sözlü ve sözsüz davranışlar kadar toplumsal kurallar da etkilidir ve her birinin diğerini etkilediği bu mekanizmalar, kişinin ideal mahremiyetini oluşturmaya yardımcı olur. Özel yaşam alanlarında ise mahremiyetin; kişisel alan, bölgesel davranış ve kalabalık hissi ile doğrudan ilişkili olduğunu düşünecek olursak, yukarıda bahsettiğimiz bu mekanizmaların mekânlara yansıtılmasının, kişinin mekansal davranışını olumlu etkileyeceği söylenebilir [12], [19], [30], [28], [72].

1.6.3. Mahremiyet Kavramı ile Mekan İlişkisi

Mahremiyet kavramı ile mekânı ilişkilendireceğimiz bu bölümde öncelikle mahremiyet çeşitlerine değinmek gerekir. Özdemir (1994), mahremiyeti; görsel, işitsel, kokusal, dokunsal ve dinsel mahremiyet olmak üzere beş grupta toplamıştır [35]. Bu çalışmada ise mahremiyet kavramı görsel mahremiyet kapsamında değerlendirilmektedir.

Bireylerin, mekânları görsel açıdan değerlendirip zihinlerinde mekân hakkında bir çıkarım yapmaları, mekânın sahip olduğu görsel öğelerle doğrudan ilişkilidir. Mekâna yönelik örtme, kapama, saydamlaştırma, değişken vistalar oluşturma gibi biçimsel özelliklerin anlaşılması insanın algı mekanizması ile olanaklı hale gelir. Lynch (1960), kentlerin görünümünü anlattığı çalışmasında insanın yaşam çerçevesini nasıl algıladığını açıklamaya çalışmış ve mekâna ilişkin tanımlamalarına çevrenin, algılayanın ve ortamın özelliklerini betimleyerek varmıştır. Çevre ile insanın algı mekanizması sırasındaki bu

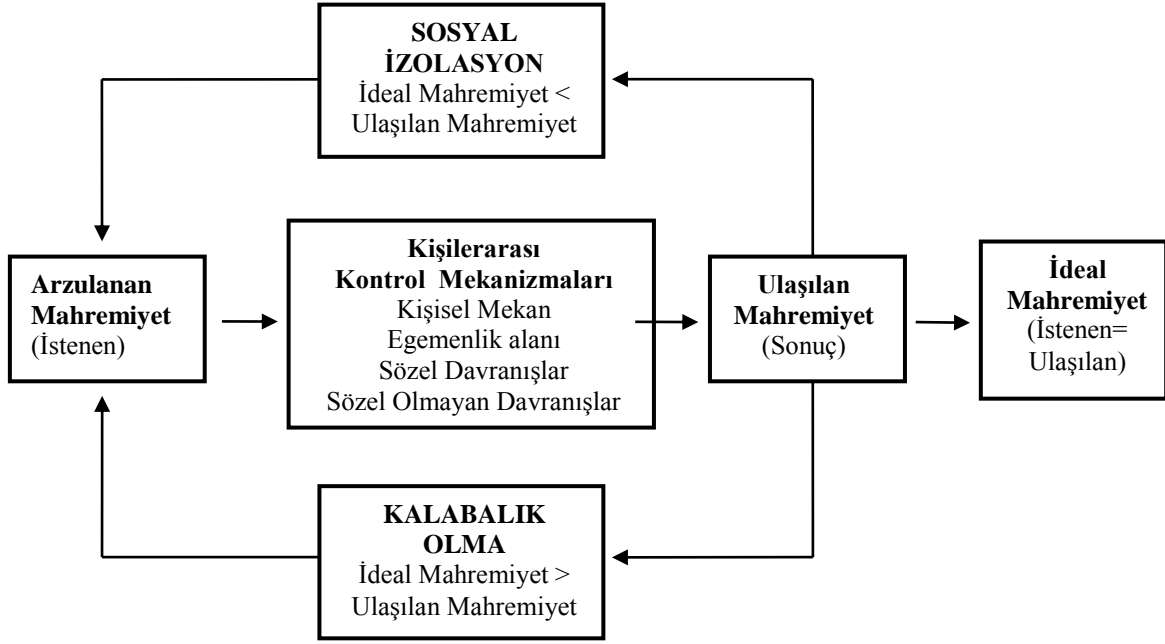
ilişki, sınırlandırıcı öğelerin niteliklerine yönelik mekansal algının kullanıcı üzerinde nasıl bir etkisi olduğunu irdelememize zemin hazırlamıştır. Özellikle de mekansal algı ve davranışlarımızın, mekanın kapalılığı ve açıklığı ile ne derece ilişkili olduğu araştırma konumuz için önemli bir çıkış noktasıdır. Mekansal davranışlar, insanın mekana ilişkin deneyimlerinden etkilenerek şekillenir ve çevre-insan etkileşimi sonucu oluşan algılarımızı anlamayı amaçlar. İnsanların fiziksel çevreyi nasıl algıladıkları ve şekillendirdiklerinin ilkeleri bilinebilirse, bireylerin çevresel davranışları daha iyi anlaşılabilir; insanlar için daha algılanabilir ve yaşanılabilir mekanlar yaratılabilir [33], [12], [71].

Lynch' e (1960) göre, insanların çevre algısının oluşumunda biçim, önemli bir nitel veridir. Lynch, mekanların düzenli, ayırt edilebilir, bütün ayrıntılarıyla algılanabilir olma durumunu “okunabilirlik” olarak tanımlar ve biçimsel özelliklere dikkat çeker. Benzer özellikler gösteren mekanların birbirine bitişik olduğu durumlarda, sınırın her iki tarafını ayırt edebilmenin ve gözlemciye “içerisi- dışarı” hissini verebilmenin daha yararlı olacağını vurgulayarak bunun, ayırt edilebilir bir malzeme kullanımıyla, sürekliliği olan bir hat yoluyla veya bitkilendirme ile sağlanabileceğini belirtmiştir. Lynch' e göre her iki taraftan görsel ya da hareketli geçişin olduğu ayrıntılı bir şekilde düzenlenmiş sınır ögesi, güçlü bir girilmezlik hissini yanı sıra bir işleve sahip olur ve iki bölge arasında bağlantı noktası haline gelir [71]. İşlevci mimarlığın en uzun ömürlü sloganı olarak kabul gören “Biçim işlevi izler.” (“Form follows function”) söylemi de mekan oluşumunda biçim ile işlev kavramlarının, birbirlerinin ne denli tamamlayıcısı olduklarını ortaya koyar. İşlev (fonksiyon) kelime anlamı olarak, her hangi bir öğenin amaca uygunluğunu ifade eder. Örneğin her mekan, kendi içinde belirli bir işlevin gereksinimlerini karşılayacak şekilde planlanmalıdır [74]. Buna karşılık estetik kavramı ise, güzel ile ilgili bir takım duygu, düşünce, değer ve yargıları çağırıştırır. Bu değer ve yargılar, belirli bir düzeydeki beğenileri yansıtan güzellik kavramının aksine olumlu nitelik ve beğenilerden olumsuz nitelik ve beğenilere varan bir derecelenmeyi anlatır [27]. İşlev ve estetik kavramlarına yönelik bu tanımlardan da anlaşıldığı gibi mekansal tasarım ilk aşamada beğenilere değil ihtiyaçlara hizmet etmelidir. Sitte (1949), mekansal tasarımın ilkelerini belirleyerek en önemli ilkenin “kapalılık” olduğunu saptamıştır. Kapalılık, mekansal biçimlenmenin tanımlanmasının ötesinde “kapalılık hissini” oluşması ile açıklanabilir. Greater London Council (1983), kapalılık üzerine yaptığı araştırmada mekanların kapalılık derecesinin insanlar üzerinde farklı psikolojik etkilere sebep olacağından söz eder. Tamamen açık bir mekanda, ortada kalma- açıkta kalma hissi; tamamen kapalı bir mekanda ise içe kapanıklık, yalnızlık,

tedirginlik, korku gibi psikolojik etkilerin ortaya çıkacağını belirtir [42]. Önceki bölümde, “bir kişinin veya grubun ortamıyla kurmak istediği toplumsal ilişkilerde denetim hakkını elde tutması veya elde tutma isteği” [12] olarak tanımladığımız mahremiyet kavramı, tam açıklık ile tam kapalılık arasında bir dengeyi temsil eder. Chermayeff ve Alexander (1963), kavramı daha da ayrıntılandırarak özel, yarı özel, yarı kamusal ve kamusal olmak üzere dört mekansal kategoride incelemişler ve mekanların belli bir hiyerarşiye göre bir dizi denetim mekanizmaları kullanılarak birbirine açılmasının çağdaş insan üzerindeki stresi azaltacağını belirtmişlerdir. Yoğunlukla da özel ve yarı özel mekanlardaki mahremiyet zonlarından söz ederek konutlar üzerinde araştırmalar yapmışlardır [12]. Bu noktada, yarı özel alanlar kapsamında değerlendirilen konut bahçelerinin mahremiyet ihtiyacını irdelediğimiz bu tez çalışmasında, ortaya attığımız varsayımlar ile bilimsel verilerin paralellik gösterdiğini söyleyebiliriz.

Kurduğu ve kurmak zorunda kaldığı ilişkilerde denetimini kaybeden insan, gereğinden fazla insanla etkileşime maruz kalarak kendini “kalabalık” bir ortamda ve baskı altında hisseder. Diğer yandan eğer maruz kalınan ilişki derecesi beklenenin altında ise o zaman da kendini “soyutlanmış” hisseder. İnsanın zihinsel kurgusunda her ortam ve onun doğurduğu davranış için “ideal mahremiyet” tanımı vardır ve bu tanımın sosyal norm ve kültürel değerlere bağlı olarak var olduğu da söylenebilir [12]. Altman konuyla ilgili olarak ortaya koyduğu “Mahremiyeti Düzenleme Kuramı” nda birçok özelliği belirli başlıklar altında toplayarak gruplandırmıştır. Bunlardan biri de, mahremiyeti arzulanan ve ulaşılan mahremiyet olarak ikiye ayırdığı düzenleyici süreçtir. [33], [72]. Altman’ a (1975) göre, arzulanan mahremiyet, bir kişi ya da grubun sosyal etkileşimde istediği ideal, öznel olarak tanımlanan düzeyi yansıtır. Ulaşılan mahremiyetse, sosyal girdi ve çıktılarının bir sonucu olarak gerçekte yaşanan mahremiyet durumudur. Sosyal girdi ve çıktılarının iyi düzenlenmesi sonucunda mahremiyetle ilgili optimum kontrol sağlanır. Ulaşılan mahremiyet, arzu edilenden azsa, mahremiyetin ihlalden, yoğunluk ve kalabalık deneyiminden; tersi durumda ise, yalnızlık ve izolasyondan söz edilebilir [33]. Altman (1975) ortaya koyduğu şekilsel anlatımda (Şekil 15), mahremiyetin, diğer insan çevre ilişki modaliteleri olarak bilinen kişisel mekan, egemenlik alanı, kalabalıklaşma, soyutlanma, kişiselleştirme gibi kavramlar arasında merkezi ve hiyerarşik rolünü vurgulamıştır. Bu da gösteriyor ki mahremiyet tek yönlü bir gizlilik-girilmezlik süreci değil, toplumsal ve bireysel değerlerden etkilenen, insanların birbirleriyle ilişkide olma ya da olmama isteğine göre değişen bir süreçtir [12]. Ancak ne yazık ki mahremiyet ile ilgili en büyük yanlış ya

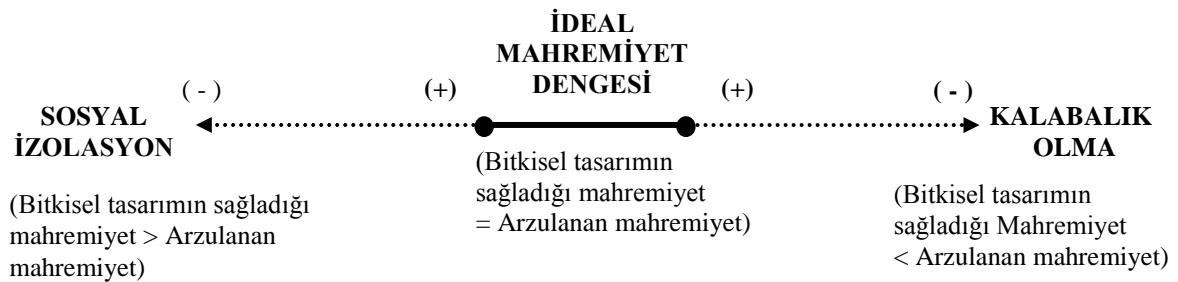
da kavram kargaşası, mahremiyetin her zaman diğerlerinden izole olmayı gerektirdiğinin düşünülmesidir [75]. Bu nedenle Ittelson, Rivlin, Proshansky (1974), sıkça karıştırılan ve zaman zaman aynı anlamda kullanılan izolasyon ve mahremiyet kavramlarının ayırt edilmesi üzerinde durarak bu iki kavramın insanların seçimlerinin farklı derecelerini anlattığının altını çizmişlerdir [33].

Şekil 15. Mahremiyet, kişisel alan, egemenlik alanı ve kalabalık olma arasındaki ilişkilere genel bir bakış [72].

Duvarlarla çevrelenmemiş ve üstü açık olan müstakil konut bahçelerinde güvenliğin yanı sıra görsel mahremiyetin de olumsuz etkilendiği düşünülür [76]. Araştırmalar gösteriyor ki insan davranışı ile mekan özellikleri arasında doğrudan bir ilişki vardır. Tasarımcılar mekanı organize eder; mekan da davranışları etkiler, davranışların kontrolünü sağlar ve davranışları belirler [77]. Diğer bir deyişle, mekanın düzenlenme biçimi, mekanın öge ve bileşenlerinin işlevlerine bağlı olarak insan davranışı üzerinde etkilidir [78]. Bu anlamda, mahremiyet ve mahremiyete katkıda bulunan kişisel alan, kişiselleştirme, egemenlik alanı, kulis davranışı ve yönelme davranışı gibi denetim mekanizmaları mekansal tatmini etkileyen faktörler olup kullanıcıları bu davranış biçimlerine yönlendirirler [79]. Bunların hepsi sınırların oluşturulmasındaki temel kavramlar olarak önemlidir [80]. Yaşanılan mekan içinde huzurlu ve güven içinde olunması için sınır öğeleri kullanılmaktadır. Günümüzde yaşama mekanlarında birçok etkinliği bir arada barındırma gereksinimi sınır öğelerine duyulan

ihtiyacı göstermektedir [81]. Ancak sınırları oluşturan tüm bu denetim mekanizmalarının amacı mekanın tamamen kapatılarak dış dünya ile olan iletişiminin azalmasını sağlamak değildir. Mekanların; sınırların yanı sıra süreklilik, birleştiricilik ve ayırıcılık gibi davranışa yön veren özellikleri de bulunmaktadır [78]. Konut dış mekanlarıyla ilişkilendirecek olursak, kullanıcıların kişisel mahremiyetlerine; aile içi samimi ilişkilerde ortaya çıkan mahremiyete ve aile- konuk, aile- komşu, iş arkadaşları arasındaki sosyal ilişkilerde ortaya çıkan sosyal mahremiyete izin verecek mekanların kurgulanması konutsal tatmini olumlu etkileyecektir [79]. Çünkü mahrem olan mekanlar değil, mekanlar arasındaki ilişkidir [82]. Bu açıdan mahremiyet, bireyler ve gruplar ile iletişim kurmaya da izin veren daha iyi bir çevrenin ve mekanlar zincirinin tasarımını desteklemelidir. Çünkü bu ihtiyacın sağlanması ile duyulan memnuniyet, kişinin psikolojik sağlığı için önemlidir. Eğer elde edilen mahremiyet seviyesi istenilen düzeyde değilse bu bireyde strese ve huzursuzluğa yol açar. Bu nedenle mahremiyeti hangi kişisel ve koşulsal faktörlerin etkilediği ve onun diğer davranış süreçleri ile nasıl bir ilişkide olduğu bilinmelidir [30], [66]. Tüm bu açıklamaların hepsinde üstünde durulan nokta, bu mekanların aralarındaki sınırların mahremiyet denetimindeki önemleridir [12]. Bu açıdan kişisel mekan, egemenlik alanı, kulis davranışı, kişileştirme ve yönelme davranışı ile sözel ve sözel olmayan davranışlar gibi mekansal tatmini etkileyen tüm denetim mekanizmaları ideal mahremiyetin sağlanmasına katkıda bulunurlar. Altman' ın ortaya attığı teoriye göre değerlendirirsek, mahremiyeti dengede tutan tüm bu denetim mekanizmalarının, ideal mahremiyet düzeyinin üzerine çıkması ya da altına düşmesi, izolasyon ya da kalabalık olma durumlarını da beraberinde getirir (Şekil 16).

Şekil 16.İdeal mahremiyet dengesi ile sosyal izolasyon- kalabalık olma ilişkisi

1.6.4. Mahremiyet ile Görsel Hâkimiyet ve Görsel Korunma Kavramları İlişkisi

Görsel hakimiyet ve görsel korunma teorisi son yıllarda pek çok çalışma için çıkış kaynağı olmuştur. Mumcu' ya (2009) göre bitkilerin özellikleri, bitkilendirme tasarımı ve diğer başka pek çok farklı kavramı (güvenlik, korku, tehlike, çevrelenmişlik, kentsel açık mekanlardaki kullanım türleri, insanların ruh halleri vb.) irdeleyen araştırmalar bu teoriden bahsetmektedir [11]. Bu açıdan çalışma konumuzu oluşturan mahremiyete yönelik bitkilendirme tasarımı ile görsel korunma- görsel hakimiyet kavramları arasında ilişki kurulmasının araştırmaya ışık tutacağı ön görülmüştür.

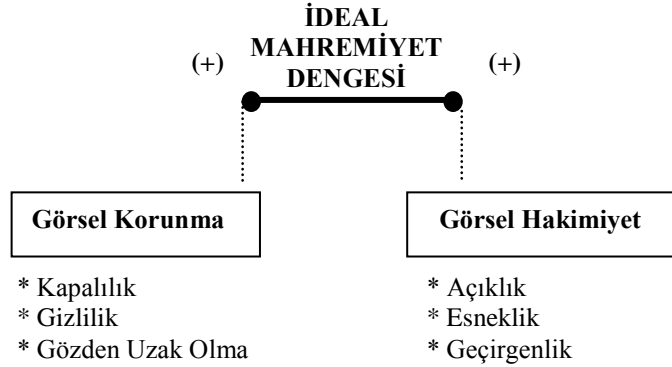
İnsan, çevresiyle ilişki halinde olmadan tek başına var olamaz. Doğada bulunan her şey çevresiyle ilintili olarak algılanır. İnsanın çevresi ile ilişkili olma duygusu içgüdüsel bir olgudur ve insan yaşantısı için önemlidir. Bu etkileşimin göz ardı edilmesi halinde ise, insan sağlığı psikolojik açıdan olumsuz etkilenir. Appleton (1978) yaptığı çalışmada, çevrenin, biyolojik ihtiyaçların karşılanmasına yardım etmesi halinde memnuniyet ve hoşnutluk duygusu ile biyolojik ihtiyaçların karşılanmasına katkıda bulunmadığı durumlardaki endişe ve hoşnutsuzluk duygusunu yaratan çevrelere ait özelliklerin nasıl değerlendirilebileceğini sorgulamıştır. Çalışmada, açık mekanlarda başkaları tarafından görülmemeye ancak başkalarını rahatlıkla görebilme olanaklarını sağlayan yerlerin, insanlar tarafından daha fazla tercih edildiği ileri sürülmüştür. Herhangi bir engel olmaksızın görebilme imkanı “görsel hakimiyet”, saklanma imkanı ise “görsel korunma” olarak ifade edilmiş ve her ikisinin bir araya geldiği bir düzenlemenin temel prensibinde “görülmeden görebilme” özelliğinin yattığı belirtilmiştir. Buna göre, çevresi üzerinde görsel denetimini elde eden kişi, kendini güvende hissetmekte ve bulunduğu ortamda tedirgin olmamaktadır. Bunun için de mekansal özelliklerin, en başta çevrelenmişlik sağlaması gerekmektedir [11], [71], [83], [22]. Hudson (1992) ise, görsel korunma teorisine ilişkin bu kavramın ‘saklanmadan’ ziyade ‘korunma’ olarak ele alınması gerektiğini belirtmiş ve bu görüşüyle daha çok kişilerin kendilerini çok açıkta hissetmemeye ya da tüm insanların bakışlarına maruz kalmama isteğini vurguladığını ifade etmiştir [11]. Bu anlamda, ‘kişinin kendi istediği düzeyde gözden uzak olması’ anlamına gelen mahremiyet kavramı ile görsel korunma teorisi ilişkilendirilebilir. Diğer taraftan “Maslow’ un insan gereksinimleri hiyerarşisi bağlamında ele alındığında mahremiyete yönelik gereksinimlerden güvende olma ve görsel korunmanın, estetik tatminden önce geldiği görülür. Bu nedenle insanın

kendine ait özel mekanında, ‘neyi’ gördüğünden önce ‘ne kadar’ ve ‘nasıl’ gördüğü; bunları yaparken başkaları tarafından ‘ne kadar’ görüldüğü gelmelidir” [11].

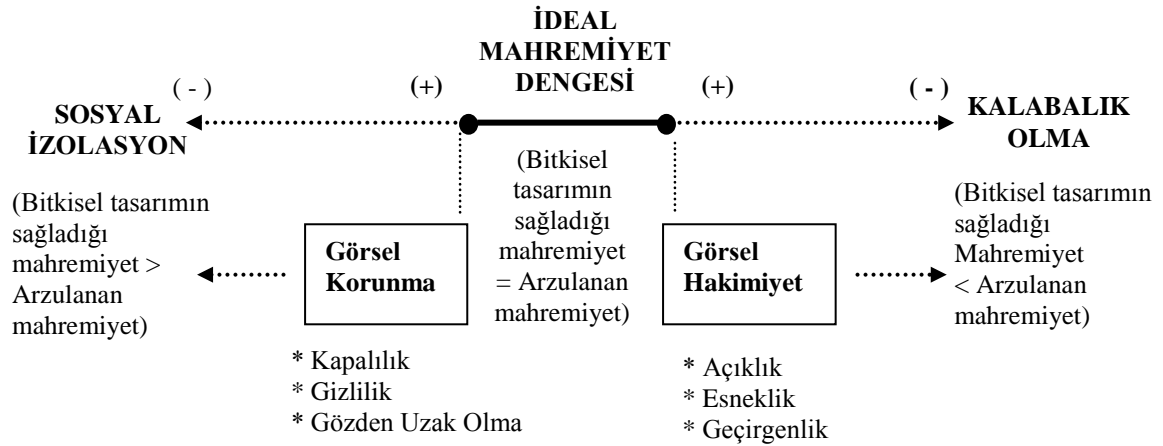
Rapoport (1969) vd.’ ye göre mahremiyet, birlikte olmak ve gereğinde yalnız kalabilmek gibi tercihlere olanak sağlamalıdır [22]. Appleton’ un ortaya koyduğu görsel hakimiyet-görsel korunma arasındaki “görülmeden görebilme” özelliği ile mahremiyetin ‘belirgin sınırlarla çevrelenmiş bir mekanda dışarıdaki insanlarla ilişkide olma’ özelliği arasında benzer bir denge vardır. Görsel korunma ve görsel hakimiyet ideal mahremiyet dengesini temsil ederken; sosyal izolasyon ve kalabalık olma ise mahremiyetin ihlal edildiği iki ucu ifade eder.

Mahremiyet ile sosyal izolasyon-kalabalık olma ve mahremiyet ile görsel korunma-görsel hakimiyet ilişkileri birlikte değerlendirildiğinde kapalılık, gizlilik, gözden uzak olma gibi özelliklere sahip görsel korunma ile açıklık, esneklik, geçirgenlik gibi özelliklere sahip görsel hakimiyet, mahremiyetin iki yönünü temsil eden ve dengeyi sağlayan kuramlardır. Tamamen kapalı bir mekanda içe kapanıklık, yalnızlık, tedirginlik gibi duyguları açığa çıkaran sosyal izolasyon ve tam aksine tamamen açık bir mekanda ortada kalma, açıkta kalma hissini yaratan kalabalık olma deneyimleri; mahremiyet dengesinin bozulduğu iki aşırı ucu anlatır. Her iki durum da insanı psikolojik yönden huzursuz, rahatsız, stresli, gergin hissettirecek birçok olumsuzluğa yol açar (Şekil 17-18). Konut bahçelerine yönelik araştırmamızla ilişkilendirecek olursak bitkilerin formu, dokusu, ölçüsü, dikim sıklığı, yaprak ve dal yoğunluğu gibi fiziksel özellikleri dikkate alınarak yapılacak bitkisel tasarım ile ideal mahremiyete ulaşılabilir. Greater London Council’ e göre kent mekanında kapalılığın elemanları; mekanı sınırlama özelliğine sahip her türlü doğal ve yapay elemanlar olabilir [42]. Ancak konut mekanlarında güvenliği, fiziksel korunmayı sağlayan katı, bölücü yapay elemanların varlığı kadar iletişime izin veren, çevreden kopmaya engel olan yer yer kapalılık sağlayan bir düzenlemeyle değişken bir görüş alanı sunan elemanlara da gereksinim duyulur. Konut bahçelerinde özellikle gerekli görülen güvenlik amaçlı elemanlar dışında öncelikli olarak kullanılması gereken bitkilerdir. Bitkiler, estetik amaçlı kullanımlarıyla daha çok bilinmelerine rağmen işlevsel açıdan da sayısız amaçlara hizmet ederler; hatta bu özellikleriyle zaman zaman yapay elemanların yerine kullanılarak daha iyi sonuçlara ulaşmayı sağlarlar. Örneğin; müstakil konut bahçelerini ele alacak olursak güneşlenme, yüzme etkinliğinin gerektirdiği kapalılık ile oturma, seyretme gibi etkinliklerin ihtiyaç duyduğu açıklık aynı değildir. Bitkiler çeşitlilik, değişebilirlik, dokusal farklılık gibi birçok işlevsel özelliğe sahiptirler. Bu açıdan

bitki kompozisyonları, yapay elemanların tek düzeliğine nazaran daha ideal bir mekan organizasyonu ortaya koyarlar. Ancak, bitkinin sahip olduğu özellikler ile mekanın özelliklerinin uyuşmadığı bitkisel tasarımlarda ise, sağlanmaya çalışılan mahremiyet, ideal mahremiyete ulaşma açısından çok az ya da çok fazla olabilir. Bu nedenle bitkilerin tasarım özellikleri detaylıca incelenmelidir.

Şekil 17. İdeal mahremiyet dengesi ile görsel korunma-görsel hakimiyet ilişkisi

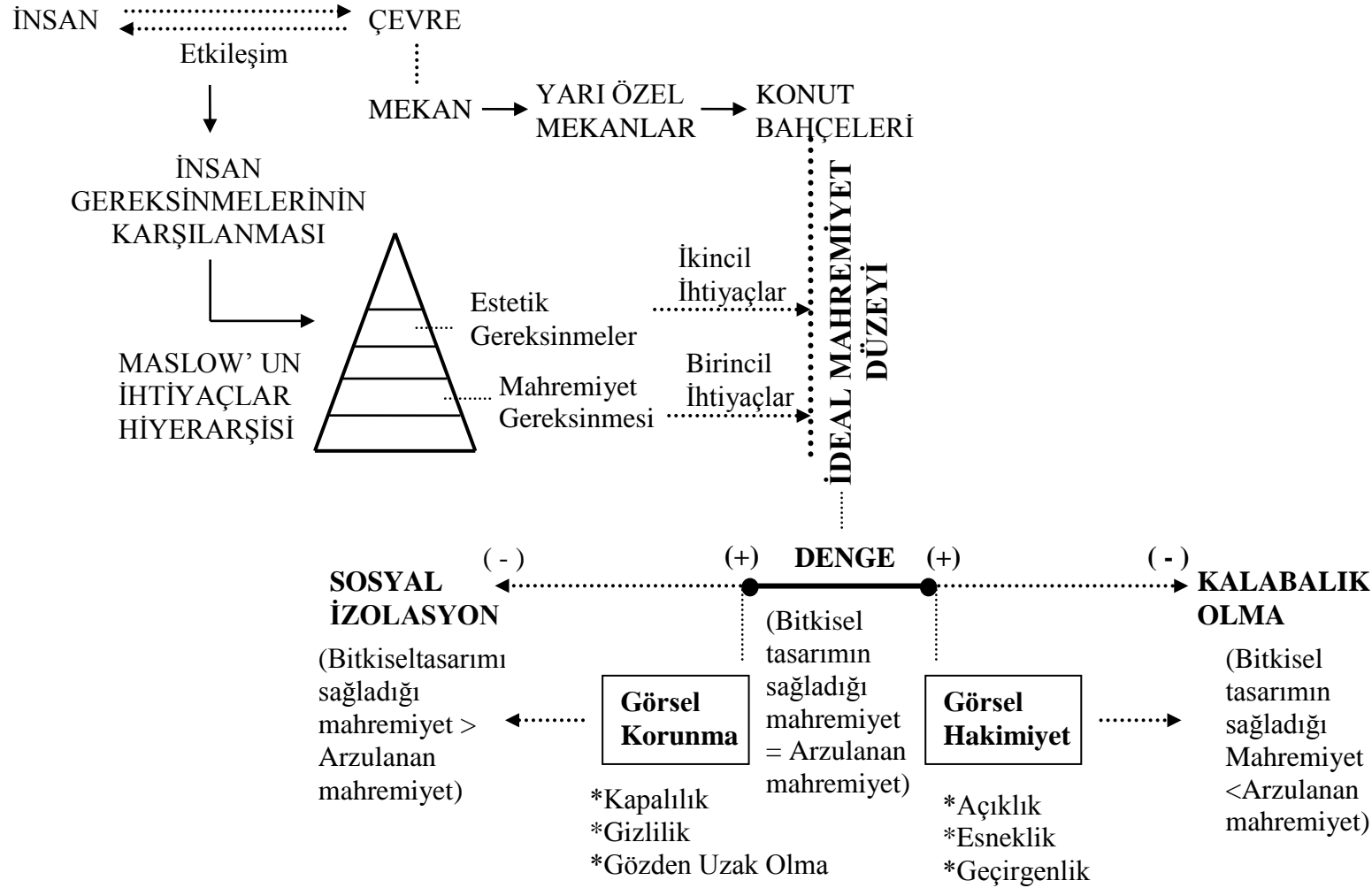
Şekil 18. İdeal mahremiyet dengesi ile sosyal izolasyon-kalabalık olma ve görsel korunma-görsel hakimiyet ilişkisi

Ayrıca, bitkilerle ilişkili olarak görsel korunma-görsel hakimiyet, açıklık-kapalılık algısı vb. konuları ele alan birçok çalışma da yapılmıştır. Bu başlık altında, yapılan çalışmalardan bahsederek ilişkilendirdiğimiz kavramların daha iyi anlaşılması sağlanabilir.

Araştırmacılar, konuya ilişkin olarak çoğunlukla görsel hakimiyet-görsel korunma teorisinin sağladığı açıklık-kapalılık algısına değinerek irdelemeler yapmış ve farklı

özelliğindeki çevreleri değerlendirmişlerdir. Jorgensen vd. (2002), çalışmalarında kentsel parklarda güvende olma ve tercih edilebilir olma durumlarına yönelik farklı mekansal düzenlemeleri fotoğraflamış ve dijital ortamda bu fotoğraflar üzerinde değişiklikler yaparak farklı bitki düzenlemeleri oluşturmuş; bu çalışmada mekansal organizasyonun, güvende olma duygusunu ve tercih edilebilir olmayı belirleyen en önemli faktör olduğunu da vurgulamışlardır. Çalışmanın varsayımı ise, geniş tepe tacına sahip bitkilerin daha fazla örtme sağlayacağı, küçük tepe çapına sahip olanların ise daha iyi bir görsel hakimiyet oluşturacakları yönünde olmuştur [84]. Nelson vd. (2001) tarafından yapılan çalışmada ise, bitkilerin, insanların görsel hakimiyet ve görsel korunma algısını önemli derecede etkiledikleri sonucuna varılmıştır. Bu aşamada, en çok tercih edilen ağaç formunu tespit edebilmek için farklı formların (dallanma ve yapraklanma yoğunluğuna göre) insanları mekansal anlamda nasıl etkiledikleri araştırılmıştır. Daha yoğun dallanma yapan ağaçların tercih edilmesi daha iyi görsel hakimiyet sağlamalarına; aynı ağaçların, kış formuna göre yoğun yapraklanma ve dallanma göstererek örtme sağlayan yaz formunun beğenilmesi ise görsel korunmaya bağlanmıştır. Ayrıca yapraklarını döken ağaçların, insanların birbirinden kopmasını engelleyerek iletişimi arttırdığı da eklenmiştir [85]. Varsayımı nörofizyolojik bulgularla desteklenen başka bir araştırmaya göre; insanın kendini güvende hissedebilmesi bulunduğu ortamın ya da boşluğun sınırlandırılmasıyla mümkündür. Araştırmada; açık ya da çevrelenmiş, güvenli ya da endişe verici bağımlı değişkenlerin irdelediği dört farklı deney yapılmıştır. Deneyde kullanılan bağımsız değişkenleri ise boşluğun ölçüsü, konumu, yönelimi, sınır yüksekliği, fiziksel ve görsel geçirgenlik parametreleri oluşturmuştur. Katılımcılardan, dijital ortamda canlandırma tekniği kullanılarak, her parametre için farklı şekilde oluşturulmuş görsel veriler arasından kendi tercihlerini yansıtan fotoğrafları seçmeleri istenmiştir. Araştırmanın sonucunda görsel geçirgenliğin fiziksel geçirgenlikten daha etkili olduğu, ancak güvenlik söz konusu olunca ilk olarak fiziksel geçirgenliğin tercih edildiği ortaya çıkmıştır. Bu da gösterir ki hem fiziksel hem de görsel geçirgenlik parametreleri çok önemlidir ve bu sebeple insanların açık alanlarda tehlikelere karşı kendilerini nasıl güvende hissedebileceklerine ya da sınırlandırılmış bir boşlukta nasıl daha rahat edebileceklerine ilişkin sorular üzerine düşünülmelidir. Ancak burada özellikle vurgulanması gereken, çevrelenmişlik ile güvenlik parametrelerinin farklı kavramlar olduğudur. Çevrelenmişlik, fiziksel olarak erişimin sağlanabildiği görsel korunmaya sahip alanları; güvenlik ise tehlikelere karşı fiziksel geçirgenliğin engellenmesini anlatmaktadır. Araştırma kapsamında 6 m × 6 m' lik bir bahçede yapılan deneyde materyal, yükseklik ve

geçirgenlik sabit parametreleriyle çalı ve kazık çit düzenlemeleri değerlendirilmiştir. Yükseklik değişkenleri, göz seviyesinin altı (1.25 m) ile üstü (2.25 m) arasında olup geçirgenlik ise boşluklu (%50) ile tamamen kapalı (%100) arasında derecelendirilmiştir. Deney sonucunda çevrelenmişlik etkisini, en fazla hissettiren yükseklik faktörü olmuştur. Ondan sonra ise sırasıyla materyal ve kullanım sıklığı gelmiştir. Sınır bölgesinin göz seviyesinden yukarda olması çok kapalı olarak nitelendirilirken; kazık çit kullanımının da bitki kullanımına göre kapalılığı arttıran bir faktör olduğu tespit edilmiştir. Sayısal veriler, çevrelenmişlik hissinin görsel geçirgenlikle doğrudan ilişkili olduğunu; bitkilerle oluşturulan sınırların da kazık çitlerle yapılanlara göre daha açık algılandığı ortaya koymuştur [86]. Bu çalışmalardan da anlaşılacağı gibi bitkiler görsel hakimiyet ve görsel korunmanın ortaya konulmasında oldukça etkilidir ve mahremiyete sağladıkları katkı büyüktür. Tez kapsamında, konut bahçelerinde mahremiyet ile bitki materyali arasında kurulacak ilişkinin bitkinin fiziksel özellikleriyle ortaya koyulmasında bu bilimsel verilerden yararlanılacak ve benzer değerlendirmelerle öneriler sunulacaktır.

Şekil 19. İdeal mahremiyet dengesi ile sosyal izolasyon-kalabalık olma ve görsel korunma-görsel hakimiyet ilişkisinin modele eklenmesi

1.7. Konut Bahçesi ve Mahremiyet İlişkisi

1.7.1. Eski Toplumlardan Günümüze Kadar Konut ve Bahçelerde Mahremiyet Kavramı

Newell' e (1995) göre, mahremiyetin hazine gibi bir sahiplik olduğu erken uygarlıklarda, mahremiyet imkanlarına sahip olmak statünün işaretiydi ve istenmeyen müdahalelerden korunmak için zengin Mısırlıların asma bahçeleri, Yunanlıların sütunlu girişleri, Romalıların çeşitli kapalı mekanları ve zengin İngilizlerin taştan duvarlarla çevrili kır evleri vardı. Newell konuya ilişkin olarak Moore' un (1984) “Erken toplumlar, sofistike sınırlara sahip olmadıkları için, sosyal ve çevresel mekanizmaların yanı sıra, göz temasından kaçınma gibi davranış mekanizmalarından da yararlanmışlardır. ”ifadesiyle kendi görüşünü desteklemiş [33] ve mahremiyetin en eski zamanlardan beri doğal ya da yapay materyallerle birlikte sözsüz (davranışsal) mekanizmalarla da var olduğunu ortaya koymuştur.

“Bu bakış açısı, geçmişte ve günümüzde kominal yaşamın; mahremiyeti ve yakın, samimi ilişkileri olanaksız kıldığı toplumlarda mahremiyetin farklı anlamlarda yaşandığını varsaymaktadır. Hemen her toplumda birey, aile ve gruplar üzerinde hayati olan mahremiyet normlarının bulunduğu kabul edilmektedir. Bu toplumlarda kişilerin birbirlerine karşı oluşturdukları sınırlar, ailenin ortak aktivitelerinin yabancılardan saklanması, önemli töre ve seremonilerin gizliliği, akrabalık ilişkilerinin belirlediği sakınma kuralları, vb. mahremiyet normlarının göstergeleridir. Mahremiyet anlayışı, her toplumun kendi yaşama biçimi ve kültürel özellikleri tarafından biçimlendirilmektedir.” [33]. Toplumlar ve kültürler arasında farklı yorumlanabilen kültürel değerler, normlar ve bakış açıları; mahremiyet davranışının da farklı düzeylerde ve sınırlarda olmasını beraberinde getirir. Bu özelliği, kültürlerarası önemli farklılıkları yansıtması açısından yeterince esnek bir yapıya sahip olduğunu gösterir. Ancak burada vurgulamamız gereken asıl konu, mahremiyet kavramının, bir taraftan farklı kültürler arasında değişiklik gösterirken diğer taraftan da mahremiyet davranışının bütün kültürlerde insan ilişkilerinin merkezini oluşturduğu ve sosyal ilişkilerin düzgün bir şekilde sürmesi için zorunlu olduğudur [87], [2], [19]. Altman (1977); mahremiyet, kişisel mekan, kalabalıklaşma, egemenlik sınırı gibi birey ve toplum arasındaki ilişkilerin evrensel mi yoksa kültüre özgü mü olduğunu tartışırken özellikle mahremiyet kavramının evrensel olduğunu, ancak kültürlerin mahremiyet konusundaki tavırlarının farklılaştığını ifade eder [2]. Hall, gözlediği farklı

kültürlerde mekanı kullanmanın da birbirinden farklı olduğunu anlatmıştır. Güney Avrupalılar ve Araplar gibi ilişkili kültürlerde (contact cultures) insanların karşılıklı ilişkileri sırasında birbirlerine daha fazla bağlı olduklarını ve daha yakın mesafeler kurduklarını belirtmiş; bu kültürlerde sadece daha az mesafe kullanımının değil, daha fazla göz kontağı ve daha doğrudan vücut yöneliminin de olduğunu ifade etmiştir. Kuzey Amerikalılar ve Kuzey Avrupalılar'ın ise, karşılıklı ilişkileri sırasında birbirlerine daha az bağlı olduklarını, dolayısıyla daha fazla kişilerarası mesafe kullandıklarını gözlemlemiştir. Bu anlamda, giyinme biçiminin de mahremiyete yönelik bir mekanizma olduğundan söz edilebilir. Müslümanlardaki peçe ya da genel örtünme hali, dinsel motifler taşıyan bir mahremiyet anlayışıdır. Benzer şekilde, güneş olmadığında güneş gözlüğü kullanmak da, kendini başkalarından saklama ihtiyacı anlamında bir mahremiyet davranışıdır. Bu örneklerden hareketle, mahremiyetin evrensel bir süreç olmasının yanı sıra kültürel bir süreç olduğunu da söylemek mümkündür. Ayrıca Türk katılımcıların da yer aldığı karşılaştırmalı bir çalışmada ve mahremiyetin boyutlarının araştırıldığı bir başka çalışmada (Kaya ve Weber, 2003; Rustemli ve Kokdemir, 2001), mahremiyet pratiklerinin ve anlayışlarının kültürden etkilendiği sonucuna ulaşılmıştır [33].

Geleneksel Türk konutlarına da bakıldığında, sosyo- kültürel faktörlerin mahremiyet anlayışına yönelik etkisi açıkça görülmektedir. Özellikle de ailenin iç yaşantısının yabancılardan gizlenmesi; aile bireyleri arasında ve çeşitli toplumsal durum ve konumlarda farklı cinsiyetten olan kişilerin bir arada bulunmasına getirilen sınırlamalar, İslamiyet'in yansıması olarak kabul edilmektedir. Ancak Türk evindeki mahremiyet kavramının sadece İslamiyet'ten etkilenmediği, Orta Asya inançları ve göçebe yaşamına dayanan "içe dönüklük" kavramından etkilenerek konutu biçimlendirdiği de savunulmaktadır. Geleneksel Türk konutunda oluşan bahçe anlayışı da konutun bu biçimlenmesine etki etmiştir. Zemin katlar genel olarak, sokağa kapalı ancak bahçeye açıktır. Mahremiyet kavramıyla birlikte gelen gizlilik olgusu, bahçenin dış ortama, yani sokağa kapalı olmasını gerektirir. Bu da bahçeyi ve dolayısıyla da konutu çevreleyen bahçe duvarları ile sağlar. Bir anlamda, bahçe planlaması konutu, konut planlaması da bahçelerin biçimlenmesine etki eder. Çünkü genellikle mekanların yönelişleri bahçeye doğrudur [12], [7].

Altunkasa (1989) ve Evyapan (1972) ise geleneksel konutlardaki avlu kullanımına dikkati çekerek geçmişte yoksul, varlıklı her konut sahibinin, küçük büyük bir avlu ya da bahçe edinmeye çalıştıklarını; bu mekanların konutun dışa uzantısı sayıldıklarını ve yazın yaşamın büyük bir kısmının geçtiği yerler olmalarıyla yüksek duvarlarla çevrilip kişiye

özelliğinin korunduğunu ifade etmişlerdir. Altunkasa' ya göre yüksek duvarlarla çevrili dış mekanlar, hem iklimin hem de yabancı gözlerden uzak olma isteğinin bir göstergesidir. Evyapan' a göre ise, özellikle avlu, konutun gerçek bir dış odasıdır; hemen her konut yüksekliğindeki duvar üzerinde tek bir kapıdan girilen avlu dıştan hiç sezilmeyebilir. Genellikle konuta bağlı dış mekan bahçe şeklindeyse, birleştikleri kısmın üstü bir saçak veya çardakla örtülmüş yarı taş döşeli, yarı açık bir geçiştir. Ağaçlar genellikle bahçeyi çevreleyen duvar boyunca dikilmiştir ve bahçenin dış gözlerden uzak oluşuna psikolojik de olsa bir katkıda bulunurlar. Türk bahçesinin bu ana özellikleri, en yalın olanından en varlıklılarına kadar her bahçede görülmüştür. Tanrıverdi' nin (1987) "Eski devirlerde Türk bahçeleri kapalı, mahrem, sakin, gölgeli, yeşil ve özel bir açık hava yaşama mekanı olarak değerlendirilirdi." ifadesi de bu görüşle paralellik göstererek geleneksel Türk konutlarındaki bahçelerin özelliklerini genel olarak özetlemiştir [7].

Açıklamalardan da anlaşılacağı gibi, ilk çağlardan beri sürekli evrim içinde olan konut yapıları çeşitli toplumlarda birbirinden farklı biçimde yorumlanmışlardır. Farklı kültüre, geleneğe kısaca farklı yaşam biçimlerine sahip olan toplumların, yaşamlarını sürdürecekleri konutları biçimlendirmeleri de farklı olmuştur [58]. Çünkü Gür' e (1983) göre, temel gereksinimleri tüm insanlar için değişmez kabul etsek dahi bu gereksinimlerin gerektirdiği eylemler, eylemlerin kendi aralarındaki ve mekanlarla olan ilişkileri her toplumun yaşam biçimine göre değişmekte, bu değişim de yapısal çevre elemanlarının oluşumunu etkilemektedir [59]. Geleneksel Türk konutunda da, konutun dışı kapalı olması ya da diğer bir ifadeyle konutu saran bahçe duvarları, toplum yapısını ifade eden aynı zamanda konutu biçimlendiren bir etkidir [7]. Kullanıcının bahçe istemi de aslında mahremiyet anlayışına bağlı olarak gelişir. Bahçe özel ve kamusal alanın sınırında yer alan bir geçiş mekanıdır ve konutu yol ve komşudan ötelemektedir. Böylece, konut belli ölçüde bir mahremiyete sahip olabilmektedir. Gür' e (2000) göre, konut sakini kendi sınırları dahilinde bir şeyler yaparken izlenmekten hoşlanmaz. Dolayısıyla komşudan bile bir bahçe mesafesi kadar uzak olmak ideal mahremiyetin sağlanmasına katkıda bulunur [1]. Altman (1976), buna benzer çevresel mahremiyet mekanizmaları üzerinde özellikle durarak, insanların eşyaları ve evlerini nasıl düzenledikleri, kapı ve pencereleri nasıl kullandıkları gibi mahremiyet anlayışına yönelik geleneksel verilerin, mimarlık alanında özellikle kullanıldığından bahsetmiştir [33].

Mahremiyet ya da gizlilik kavramı, bugün dahi mimarlık eğitiminde en çok üstünde durulan, işlev konusunun eleştirisinde en çok kullanılan kavramlardan birisidir [12]. Sonuç

olarak, mahremiyet kavramı, geçmişten bu güne dek değişikliklere uğrayarak gelmiş ancak önemini kaybetmemiştir; yaşamın her evresinde mekanlarla ilgili olarak davranışlarımızı, tercihlerimizi, değerlerimizi, ihtiyaçlarımızı ve beklentilerimizi [30] ortaya koymuştur. Bu nedenle yapılan fiziksel düzenlemeler çok önemlidir. Konut bahçelerine yönelik olarak mimari dış mekan kullanıcısının fiziksel ve psiko-sosyal gereksinmelerinin birlikte ele alınarak her ikisinin birden mekana yansıtılması mahremiyete ulaşılmasını olumlu bir şekilde etkileyecektir. Çünkü mimari mekanların asıl amacı, kullanıcının mekana ilişkin tüm gereksinmelerini karşılamaktır.

1.7.2. Konut Bahçelerinde Mahremiyet ile Gereksinme İlişkisi

Mimari dış mekanlarda insanların etkinlikleri ve uygun davranışlarına yönelik kullanıcı ihtiyaçlarının karşılanması, diğer tüm mekanlar gibi bu mekanların da sahip olması gereken en temel fonksiyondur [1], [33]. Bunun için öncelikle kullanıcı ihtiyaçlarını belirlemek ve bu ihtiyaçlara yönelik çevreyi oluşturacak yapıları ve açık alanları şekillendirerek en uygun tasarımı belirlemek gerekir [88]. Lawrence (1987), konut ve konut çevresinde ikamet edenlerin beklentileri ve tatminine ilişkin gereksinimlerin, insanın temel gereksinimleri çerçevesinde birçok araştırmacı tarafından tartışıldığını ve saptanmaya çalışıldığını belirtmiştir. Konut çevresi içinde yer alan konut ve konut topluluğunun, ikamet edenlerin gereksinmelerinin karşılanması, tatmin olması ve bireylerin/toplumun genel sağlığının iyileşmesi açısından temel bir yaşam bölgesi olduğunu savunmuştur. Ayrıca fiziksel, psikolojik ve sosyo-kültürel çevre içinde yer alan konut ve konut çevresi ile içinde yer aldığı çevrelerden ortaya çıkan problemlerin doğurduğu çeşitli gereksinmelerin, ikamet edenlerin tatminini ve davranışını etkilediğini ve bununla birlikte birey/aile ve toplumun genel sağlığını, mutluluğunu ve refahını yönlendirdiğini de eklemiştir [13]. Aydın (1993) da, yaptığı bir araştırmaya dayanarak konut ve çevresinin sosyal, psikolojik ve kültürel açıdan kullanıcı gereksinmelerine uyum derecesinin, konut kalitesinin önemli bir göstergesi olarak düşünüldüğünü belirtmiştir [9].

Yanar (1994), kullanıcıların konutu sadece kendisiyle değil dış mekanları ve çevresiyle de algıladıklarını belirtir [89]. Desagis (2006) konut alanı ile yaşam alanını ilişkilendirdiği çalışmasında kentin bir ögesi olarak nitelenen konutun ancak kullanıcı ile etkileşimi sonucu “ev” olarak ifade edilebileceğini söylerken; evin, insan ve bulunduğu çevre arasındaki ilişkiyi ön plana çıkardığını da vurgulamıştır [48]. Rapoport’ un (1995)

“ev, konut ve kullanıcının birleşimidir” görüşüne de dayanarak mekanların ister açık ister kapalı olsun orda yaşayan insanlar ile bir yaşam alanına dönüştüğünü söyleyebiliriz [48]. Bu nedenle kullanılabilir mekanlar için mekan tasarımlarının insan gereksinimlerini karşılama ve insanları mutlu, huzurlu edecek gerekli çevresel koşulları yaratma amacıyla ortaya koyulmaları gerekir [64].

Sosyal bir varlık olarak insan, sosyo- kültürel kimliğinin gerektiği koşullara uygun yaşam ortamlarının arayışı içindedir [90]. Davranış araştırmacıları (Proshansky, Ittelson ve Rivlin) bireylerin fiziksel çevrelerinin yapısı ve organizasyonuna ilişkin davranışları ve deneyimleriyle ilgili özellikleri açıklarken; gereksinmelerini giderme çabasının, insanı çevresiyle etkileşimlere ve değişimlere sokacağından bahsederler [68]. Yanar’ a (1994) göre, konut çevresi ile kullanıcı etkileşimine yönelik gereksinimler ve bunların karşılanmaması sonucunda ortaya çıkan sorunlar, pek çok araştırmanın konusu olmuş, bu araştırmalar, konutun insan gereksinmelerinin karşılanması ile insanın gelişmesi ve sağlığını korumasını kolaylaştırıcı düzeyde olmaları yönünden ele alınmıştır. Bu sorunlardan ortaya çıkan ve çevre psikolojisi alanında geliştirilmiş; görsel ve işitsel mahremiyet ihtiyacı, kendini güvende hissetme, konut mekanlarının bireyselleştirilmesi, kendini ifade etme, sosyalleşme, alansal korunma, konut alanlarının kullanıcının istek ve ihtiyaçlarına göre esnek düzenlemelere olanak vermesi, suç işlemeye ve yıkıcılığa teşvik edici mekanların önlenmesi ya da yeniden tasarımı gibi bazı kavramlar da planlamacılar tarafından incelenmeye başlamıştır [6]. Cooper (1975) bu yaklaşımla bir değerlendirme yaparak, çevre ve toplum içinde fiziksel ihtiyaçların birincil, korunma gereksiniminin ikincil ve diğerlerinin daha sonra yer aldığı Maslow’ un insan gereksinimleri hiyerarşisini, konut kullanıcılarının ihtiyaçlarına uyarlayarak, konut gereksinmelerine yönelik hiyerarşik bir sıralama oluşturmuştur. Cooper’ ın (1975) değerlendirmesine göre konut insanın barınma, güvende olma, konfor, sosyalleşme, kendini ifade etme ve estetik gereksinmelerini sırasıyla karşılamalıdır [13]. Maslow’ un insan gereksinimleri hiyerarşik modeli ile de desteklenen Cooper’ ın bu yaklaşımına göre, konutta yaşayanların beden ve ruh sağlığı bakımından olumsuz etkilenmemeleri için öncelikle işlevsel konforun sağlanması gerekir [17]. Kuban’ a (1990) göre, işlev mekanın biçimlenmesini sağlayan en önemli unsurlardandır [17]. Mekan içindeki eylemlerin işlevsel bir sıra içinde rahatça gerçekleştirilmesi bu mekanı kullanışlı/ rahat bir mekan olarak nitelendirmemize neden olur [17]. Bu anlamda mekan oluşturmada, en başta fiziksel sonra sosyal ve psikolojik

gereksinimlerin karşılanması gerekir. Çünkü insanın bu gereksinmelerini karşılayamayacak bir mekanın, diğer işlevleri başarıyla karşılamaları zordur [64].

Conway' e (1977) göre konutların başarısız kaldıkları yan, yarı özel ve yarı kamusal alanların iyi çözülemeyişleri ya da çözümsüz bırakılmalarıdır. Site düzenindeki toplu yerleşim alanlarında yaşayan tüm insanların kullanımına açık, yarı kamusal mekan özelliği gösteren ortak etkinlik alanları ile yarı özel mekan sayılan konut bahçeleri çoğu kez birbirine karıştırılmakta ve benzer çözümler uygulanmaktadır. Kullanıcı üzerinde strese neden olan bu durum, kullanıcının kendini her an denetim altında hissetmesine neden olmaktadır. Bu sorunun, yoğun bir kapalılık sağlayarak çözülmeye çalışılması ise sosyal ilişkilerin zedelenmesi ile doğru orantılı bir şekilde ilerlerken kişi üzerinde de psikolojik açıdan olumsuzluklara neden olur [12], [17]. Bu nedenle Maslow' un konuya ilişkin ortaya koyduğu ihtiyaçlar hiyerarşisine de dayanarak mahremiyet ihtiyacının, konut bahçelerine yönelik düzenlemelerde en önemli belirleyici etkenlerden biri olduğunu söylemek mümkündür. Mahremiyetin tasarıma uygulanmasında, mekan anlayışına bağlı kalarak gerekli kapalılığın sağlanmasıyla birlikte, açık mekanlarda bireylerin diğerleri ile iletişimlerine izin verilmesi de çok önemlidir [30]. İnsanların psikolojik olarak mutlu ve huzurlu yaşayabilmeleri için mahremiyet denetiminin başarılı olarak yapılması gerekir [17].

Peyzaj mimarlığı kapsamındaki bu tez çalışmasında konut bahçelerine yönelik mahremiyet ihtiyacını değerlendirirken doğal, yaşayan, değişen, çeşitlilik gösteren bitki materyali ile çözüme nasıl ulaşılabileceğini sorgulamak için bitkilerin fiziksel özelliklerine göre istenilen mahremiyeti sağlayacak işlevsel fonksiyonları ve konuya ilişkin görsel anlatımlar incelenecek; tüm veri ve değerlendirmeler ışığında çözüm önerileri sunulacaktır.

1.7.3. Konut Bahçelerinde Mahremiyet ile Bitki Materyalinin İlişkisi

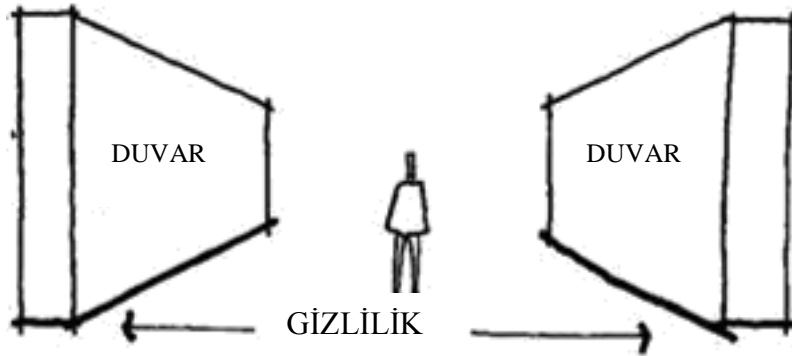
Bitkiler, çevresel algı ve peyzaj estetiği teorileri içinde göze çarpan, etkileyici, doğal materyaller olmalarının yanı sıra form ve diğer karakterleriyle de yüzyıllar boyunca çevresel uyumu yansıtan önemli bir peyzaj niteliği haline gelmişlerdir [91]. Değişik bilim dallarında kullanım potansiyeline sahip olan bitkisel elemanlar, orman ve ziraat mühendisleri için birer üretim; mimarlar için estetik; şehir plancıları için yaşam koşullarını iyileştiren; peyzaj mimarları için ise hem üretim, hem estetik, hem de yaşam koşullarını iyileştirici özelliklerinin tümünü bünyesinde barındıran elemanlardır [34].

Kentsel peyzaj alanları içindeki konut alanlarının bitkilendirme özellikleri, kentsel biyoçeşitlilik potansiyelini ve kültürel değişimi yansıtımları açısından çok önemli bir role sahiptirler [92]. Özellikle de müstakil konut alanlarının sahip oldukları özel açık alanlar, çeşitlilikle beraber imkanların da arttığı ve mekan oluşumlarının gözlemlendiği yerlerdir. Bu alanlarda sıkça kullanılan bitki elamanları ya da diğer adıyla bitkilendirme, peyzaj mimarlığının önceliğidir. Bitkilendirme tasarımı ise; insan etkinliklerinin gerçekleşeceği mekanlar ile peyzaja konu olan diğer ekosistemlerde peyzaj mimarlığının şimdiki ve gelecekteki amaçlarına ulaşması için gerekli olan bitki materyalinin seçimi, özgün ve yaratıcılık getirecek şekilde tasarlanması ve uygulamaya yönelik işlemler bütünüdür [93]; tüm bunların yanı sıra insan ile doğa, sanat ile bilim arasındaki en doğru, en etkili ve en devamlı ilişkiyi kurma eğilimindedir. En önemlisi de bitkilendirme tasarımı, bilimsel ve sanatsal bir işlem olmanın yanı sıra doğa olaylarına açık bir işlemdir [94] ve fonksiyonel, estetik, ekolojik olmak üzere üç temel amaca hizmet eder [93]. Ancak genel olarak görsel-estetik (renk, koku vb.)ve sebze- meyve yetiştiriciliği gibi amaçlara yönelik kullanımının yaygın olduğu düşünülen konut bahçelerinde bitkilerin mimari fonksiyonları çoğu kez görmezden gelinir. Oysa ki iç mekanın dış mekana büyük bir oranda sürdürülebilir olması ve her ikisinin de mekan niteliği taşıdığı bu bölümlerin birbiriyle çok ilişkili olmaları, açık alandaki bitkilerin sadece ‘konutun bahçe bölümünde olması gereken ya da konut bahçesinin bahçe niteliği kazanması için yer verilen’ dış mekan elemanları olarak kabul edilmelerinin önüne geçmektedir. Çünkü müstakil konutlarda, konut bahçesi olarak adlandırılan alanlar insanların tıpkı konut içinde olduğu gibi ihtiyaçlarına yönelik etkinliklerini gerçekleştirdikleri, konut içi yaşamlarının uzantısı olan mekanlardır.

Sınır öğeleriyle çevrelenerek belirginleştirilen konut dış mekanlarında seçilen bitkiler, bu anlamda sadece mekanı güzelleştirmek için değil, konutun kapalılığını sağlayan mimari yapı elemanlarının devamı niteliğinde olan işlevsel özelliklere de sahip olmalıdırlar. “Çünkü peyzaj bütünlüğü, mimarlığın tamamlayıcısıdır. Bitkisel elemanlar, insan ve mimari sertlik arasında vazgeçilmez bir tampon görevi görmekle beraber, sert ve karmaşık biçimleri yumuşatarak ölçülü bir peyzaj yaratmaya da yardım etmektedirler.” [34]. Bitkiler mahremiyet ihtiyacına yönelik mekan tasarımlarında; mekan oluşturma, mekan tamamlama, mekanları birbiriyle ilişkilendirme, görsel engellemeler oluşturma, görüş açılarını yönlendirerek vistalar oluşturma, mekanları bağlama ya da ayırma gibi birçok işlevlere sahiptirler. Bunların tümü ideal mahremiyet dengesini sağlamak için mekanda olması gereken özelliklerdir. Ancak bitki materyalinin mahremiyet amaçlı

kullanımı, perdeleme vb. amaçlı kullanımlarla çoğunlukla aynı anlamda kullanılmaktadır. Perdeleme, alanın dış çevreden tamamen ayrılması, soyutlanması ya da istenmeyen görüntünün engellenmesi; mahremiyet tamamen bir izolasyonu, soyutlanmayı anlatmamaktadır [93], [37], [95].

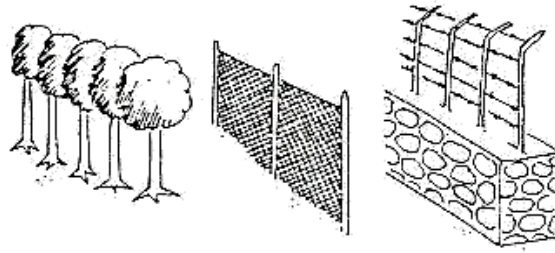
Konut bahçelerinde mahremiyet sağlama amacıyla kullanılacak birçok yapay malzemenin yanı sıra bu amaca uygun şekilde bir araya getirilen bitkiler, doğallıkları ve estetik özellikleriyle birlikte daha da cazip olmaktadır [93]. Ayrıca mahremiyetin istendiğinde birlikte olma, istendiğinde de yalnız kalma anlamına geldiğini düşünecek olursak bitkilerin belki de yapay malzemelerin sahip olmadığı önemli özelliklerinden biri de geçirgenlikleridir. “Geçirgenlik değeri, bir sınırın insan duyu ve devinimlerine tanıdığı kolaylıktır. Keskinlik ise, bölgeleri ayırmadaki yetke düzeyidir.” [1]. Geçirgenlik, fiziksel bölücülerin malzeme özelliğinden, doluluk ve boşluğuna kadar bölücünün birçok niteliğini kapsar. İki konumu ayıran beton duvar, katı bir sınırdır; konut bahçelerinde mahremiyetten ziyade güçlü bir gizlilik içerir (Şekil 20).

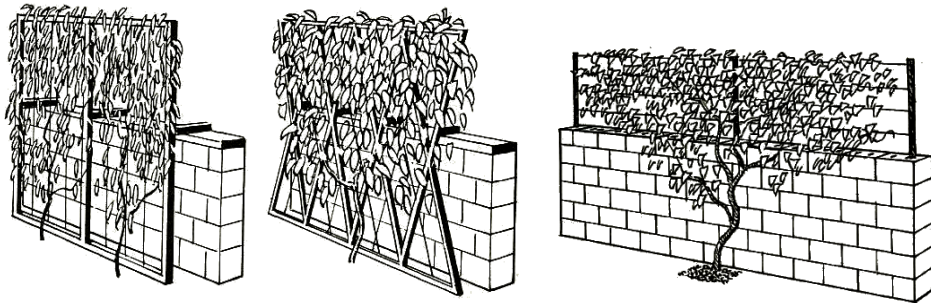
Şekil 20. Karşılıklı duvar kullanımı ile gizliliğin sağlanması [37].

Yarı bölücü öğeler dediğimiz eşikler, perdeler, camlar, çitler ise farklı duyu gizliliği sağlarlar. Bazen görme, bazen de işitme ve hatta dokunma duyusunu engellerler [1]. Ancak tam işlevsel olma, güzellik isteğini de içermek üzere, insanın çevresinde arayabileceği bütün niteliklerin beraber gerçekleşmesi anlamına gelmektedir. Oysa bu durum uygulamada belki de olası değildir. Bu anlamda işlevsel oluş sadece doğal yaratmalarda olabilir; ancak bir ağaç çevre koşullarıyla bu derinlikte mutlak bir özdeşliğe varabilir. Organik varlığın tam işlevselliği ile insan ürününün eksik işlevselliği arasındaki fark, insan yapısının özelliği olarak değerlendirilmelidir. Bu anlamda, işlevsellik yaklaşılan, fakat

varılmayan bir amaçtır [74]. Buradan hareketle, bitkilerin geçirgenlikleri ve dinamik yapıları (canlı, yaşayan, hareketli, mevsimlere bağlı değişken) göz önünde tutulursa bitkiler, yapay elemanlardan özellikle ayrılır ve farklı zamanlarda farklı amaçlara hizmet edecek mekanlar yaratılabilir; benzer şekilde aynı anda farklı bitkisel kompozisyonlarla mahremiyet ihtiyacını karşılayan çözümler ortaya çıkarılabilir. Duvarlar veya çitler bazı durumlarda tam bir gizlilik ya da girilmezlik ortaya koysalar da, bitkiler sahip oldukları işlevsel özellikleriyle mahremiyet oluşumuna daha çok katkıda bulunurlar (Şekil 21). Ayrıca bunların yanı sıra, mahremiyetin geçirimsiz bir alan yaratma amacıyla olmadığını belirterek, geçirgenliğin tercih edilmediği güvenliğin ön koşul olduğu durumlarda da bitkilerin katı yapay elemanların yerine geçebilecekleri söylenebilir. Örneğin yoğun dallı sık dokulu ibrelili türler ile duvar etkisi yaratılarak görsel geçiş ile birlikte fiziksel geçiş de engellenebilir. Gerektiğinde ise duvar veya çitlerle beraber bitkilerin de kullanımı, hem etkiyi arttırmak hem estetik bir görüntü yaratmak için daha iyi bir sonuç verir [96-97] (Şekil 22).

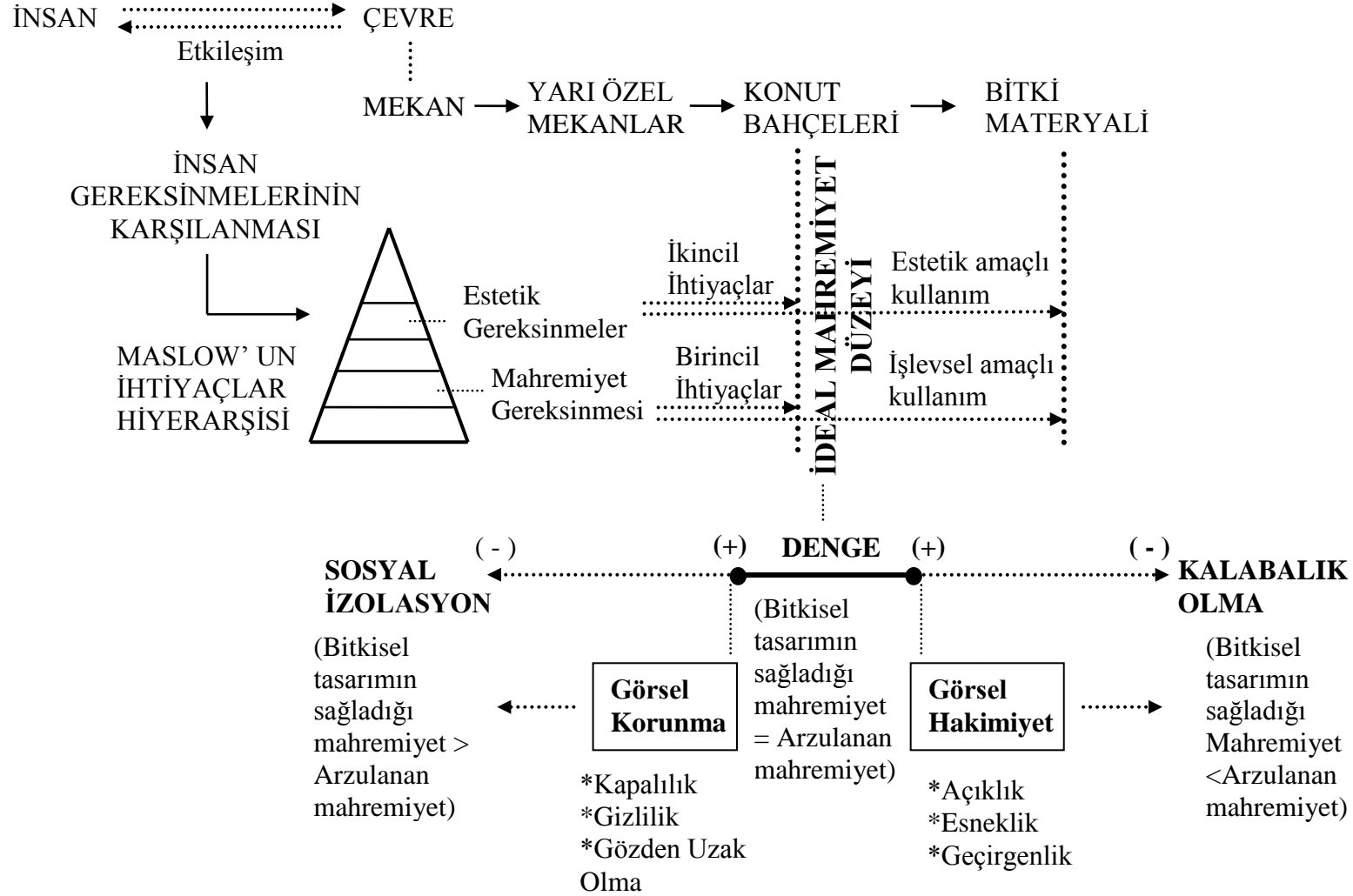

Şekil 21. Sınırlandırıcı peyzaj öğelerine ilişkin örnekler [1].

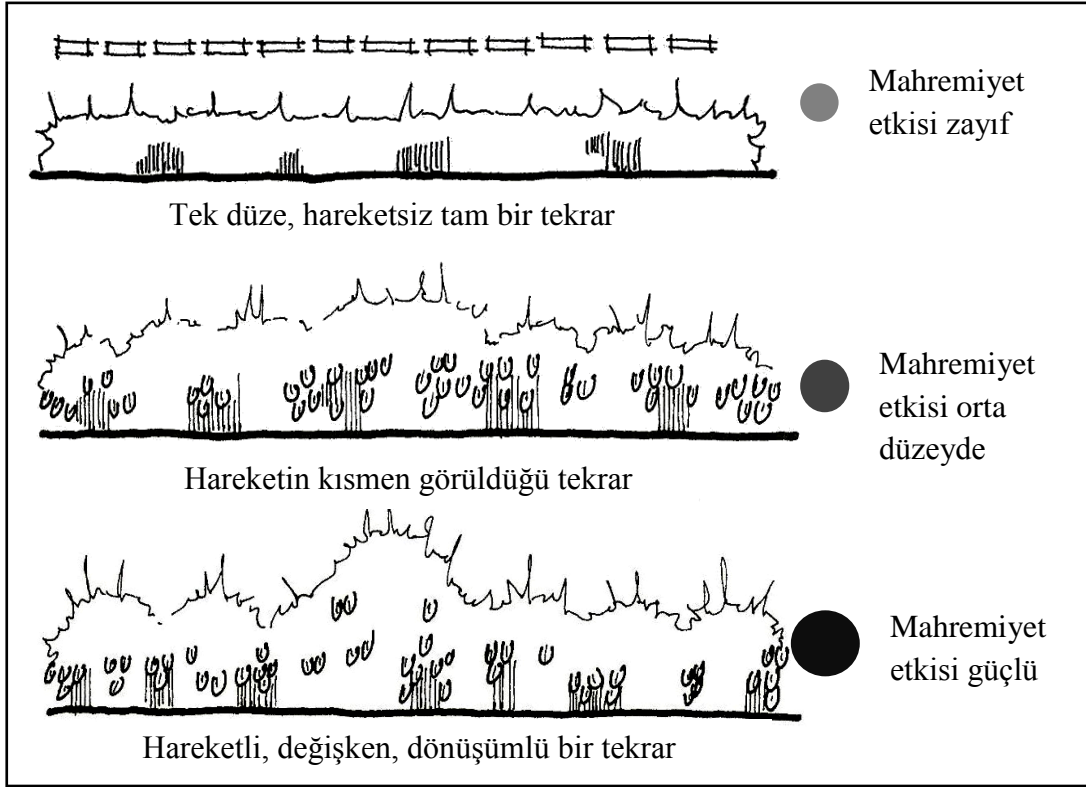
Şekil 22. Bitkilerin yapay elemanlar ile birlikte kullanımı [97].

Bitki elemanları bir araya getirilirken onların var olan biçimsel ve fiziksel özelliklerinden yararlanılır. Ancak bitkiler mevsimlere ve yıllara göre değişiklik göstererek durağan bir yapı sergilemedikleri için tasarımcının elindeki bitkisel materyalin biçimsel özelliklerini iyi bilmesi gerekir [88]. Bitkilendirme tasarımına yönelik yapılan düzenlemelerde ise bütün amaç, çeşitli öğelerin bir araya gelerek dengeli bir bütünlük oluşturmalarıyla meydana gelen birliği elde etmektir. Mekan kompozisyonlarında birliğin olmadığı bir tasarım düşünülemez. Elemanların bir araya gelmesiyle oluşan birlik, eğer bir amaca hizmet ediyorsa ve belirli bir formu varsa ancak o zaman bu kompozisyon bir tasarımdır denilebilir [36], [94]. Başka bir deyişle, bir sistemden bahsedilebilmesi için elemanlar topluluğunun bir işlevi gerçekleştirmesi gerekir. Bir araya gelmiş her eleman topluluğu bu anlamda sistemi oluşturmuş sayılamaz [36]. Kompozisyon, bir eserin ya da düzenlemenin tüm ünite ve parçalarını belirli bir uyum içerisinde bir araya getirme sanatıdır ve bir araya getirilen objelerin birbirlerini tamamlamasını sağlayacak şekilde organize edilmesidir [88]. Alberti (1956) de, kompozisyonu kısaca ‘bir bütünün parçalarının birbirleri ile uyum içinde yer almaları’ şeklinde tanımlamıştır [27]. Bu nedenle, iyi bir kompozisyon oluşturmak için bitkilerin iyi tanınması ve mimari yapı elemanları ile arasındaki ilişkinin iyi değerlendirilmesi gerekir [88].

Şekil 23. Bitki materyalinin modele eklenmesi

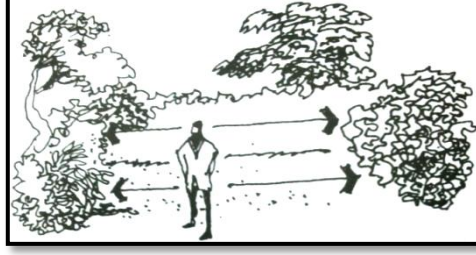
Mekan kompozisyonunda diğer önemli bir konu da doluluk- boşluk ilişkisidir. İnsanları bir araya getirerek birey ile toplum arasındaki iletişimin varlığını belirleyen kentsel doluluk ve boşluklar arasındaki ilişki tamamlanmış ve anlaşılır olduğunda, mekansal ilişkiler başarıyla kurgulanır. Doluluk ve boşluklar arasındaki ilişki iyi organize edilmediğinde, parçalar ayrılır, kayıp ve işlevsiz mekanlar oluşur [39]. Mekan düzenlemelerinde kitle ile boşluk arasındaki ilişki bu açıdan çok önemlidir ve konut bahçelerinde bitkiler arasında iyi bir denge kurulması kitle boşluk ilişkisiyle doğrudan ilgilidir. Üzerinde herhangi bir yapı ya da ağaç bulunmayan bir alan kitlenin tam karşıtı olan bir boşluktur. Bu bağlamda, çok geniş bir alanı bitkiyle değil de çimle dolduracak olursak boşluk; aksine, bitkisel elemanlarla boş bir alanı tamamen kapatacak şekilde bitkilendirdiğimiz zaman ise boşluğu olmayan bir orman yaratmış oluruz. Bu iki çözüm de mekan oluşumuna ve ihtiyaçlarına yönelik değildir. Mekanın belirginleşmesi ve algılanması öncelikle kitle boşluk dengesinin doğru kurgulanmasıyla gerçekleşir [34]. Diğer taraftan da devamlılık, süreklilik ve onun en basit şekli olan tekrar vb. örneklere doğanın oluşumlarında sıkça rastlanır. Ancak özellikle mimaride fazla tekrarın monotonluğu ve sıkıcılığı getirdiği ve bu düzenin kısmen bozulup değiştirilip, geliştirilmesinin gerektiği bilinmektedir. Zamana ait süreçte mevsim farklılaşmaları, bu durumun nesnelerin görünümleri üzerindeki etkileri sıkıcı olmayan tekrarın, çeşitlilik içindeki devamlılığın doğadaki örnekleridir [27]. Peyzaj tasarımlarında, sık tekrarın yapıldığı bir bitkilendirme, farklı bir amaca yönelik olduğunda işlevsel olabilir ancak konut bahçelerindeki mahremiyet ihtiyacının karşılanmasını olumsuz etkiler. Şöyle ki, mahremiyet dinamik, değişkenlik arayan bir öğedir; bu açıdan durağan bir özellik taşıyan yapay eleman benzeri bir bitkilendirmenin bu ihtiyaca cevap vermesi güçleşir. Bu noktada, bitkilerin fiziksel özelliklerine değinmek gerekir. Bitkilerin formları mahremiyet sağlamada çok önemlidir. Ancak ölçü farklılıkları da mahremiyet ihtiyacının karşılanmasında, algının değişmesinde dikkat edilmesi gereken diğer önemli bir tasarım elemanıdır. Tek düze devam etmeyen, hareketli bir silüet ortaya çıkaran bitkilendirme tasarımının bu anlamda mahremiyete katkı sağlayacağı söylenebilir. Tekrar, birliğe ulaşmada en önemli tasarım öğesidir [93] ancak şekilsel anlatımlarda da gösterildiği gibi (Şekil 24) mahremiyete ulaşmada tekrarın derecesine dikkat edilmelidir. Mahremiyet dinamizmi, hareketi yakalayan düzenlemelerle daha iyi ortaya koyulduğu için tekrarın dönüşümlü olması mahremiyet amacına yönelik tasarımın başarısını arttırır [96], [95].

Şekil 24. Tekrar öğesiyle yan yana gelen bitki kitlelerinin ölçü farklılıkları ile mahremiyet etkileri arasındaki ilişki ([37]' ya ait şekilsel anlatımlar geliştirilerek)

Mekan organizasyonunda tekrarın derecesi kadar kapalılığın derecesi yani geçirgenlik de çok önemlidir. Simonds' a (1961) göre, mekansal kapalılıkta önemli olan, kapalılık miktarı ve derecesinin o mekanın fonksiyonu ile ilişkili olarak düşünülmesi gerekliliğidir [30]. Bir sonraki sayfada bulunan kapalılığın derecesinin de ölçüsünün de giderek azaldığı şekilsel gösterimlerde bu durumun mekanı nasıl etkilediği açıklanmaya çalışılmıştır.

Hem görsel hem de fiziksel olarak kapalı bir mekan: Göz seviyesinin üstünde ve yoğun sık dallı bitkilendirme ile tam bir izolasyon sağlanmaktadır (Şekil 25), [98].

Şekil 25. Hem görsel hem de fiziksel olarak kapalı mekan örneği [98].

Görsel olarak kısmen kapalı, fiziksel olarak kapalı bir mekan: Fiziksel erişim engellenmesine rağmen geçirgenliğin ya da açıklıkların bulunduğu yerlerde, kontrollü kısa görüşlere izin veren bitkilendirme ile görsel erişim sağlanmaktadır. Bu mekan çevre ile iletişimi destekleyerek tam bir izolasyonu önlemektedir (Şekil 26), [98].

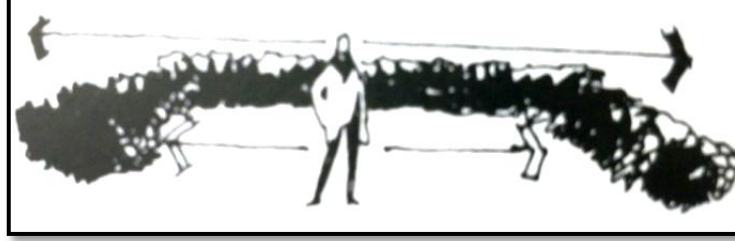
Şekil 26. Görsel olarak kısmen kapalı, fiziksel olarak kapalı mekan örneği [98].

Görsel olarak kısmen kapalı, fiziksel olarak açık bir mekan: Görsel erişimin kısmen sağlandığı; katı ve geçirimsiz olmayan seyrek aralıklarla düzenlenmiş bitkilendirme, sadece mekanın sınırlarını belirleyerek fiziksel erişime izin vermektedir (Şekil 27), [98].

Şekil 27. Görsel olarak kısmen kapalı fiziksel olarak açık mekan örneği [98].

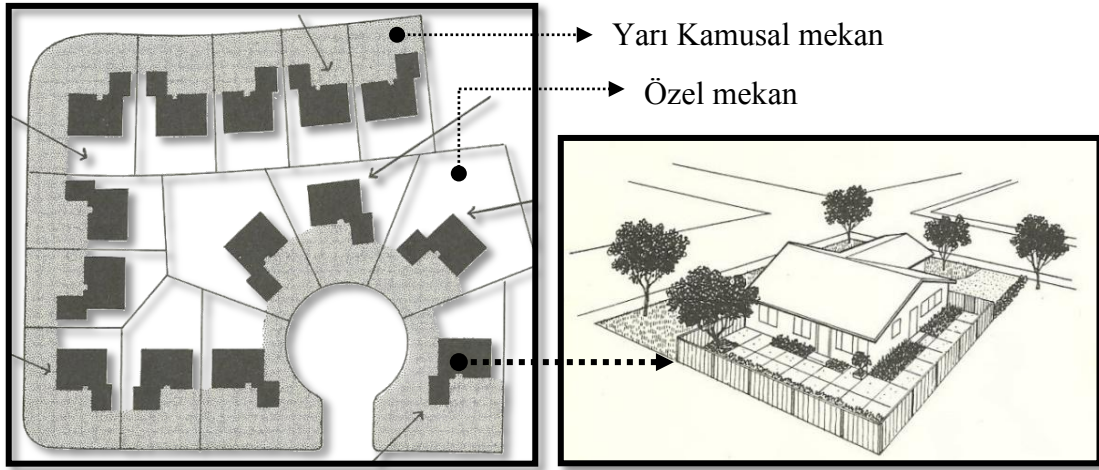
Görsel olarak açık, fiziksel olarak kapalı bir mekan: Görsel erişim göz seviyesinin altında kalan bitkilendirme ile tamamıyla sağlanmakta, fiziksel erişim ise geçirimsiz çit ile engellenmektedir (Şekil 28), [98].

Şekil 28. Görsel olarak açık fiziksel olarak kapalı mekan örneği [98].

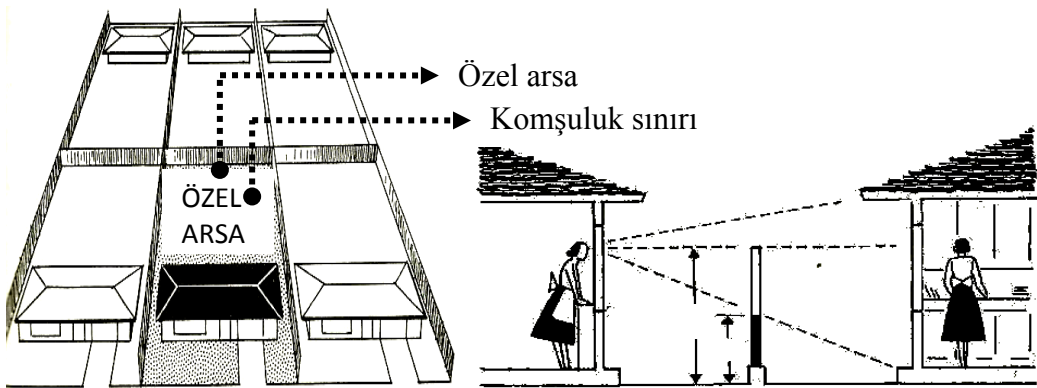
Simonds' ın (1961) ifadesinden yola çıkarak Robinson' a ait bu şekilsel anlatımları (Şekil 25-28) konut bahçeleri doğrultusunda yorumlayabiliriz. Konut bahçeleri, kullanıcıların konutlarından sonra özel mekan olarak kabul ettikleri alanlar olduğu için fiziksel erişimin olmamasını istemeleri anlaşılabilir bir yaklaşımdır. Ancak bunu tamamen geçirimsiz yapay materyaller ya da canlı çitlerle sağlamak toplu yerleşimlerde site içi komşuluğu, insan ilişkilerini, dış çevre ile olan iletişimi olumsuz etkilemekte mahremiyete zarar vermektedir. Şekil 26' da görüldüğü gibi fiziksel olarak tamamen kapalı bir mekan yaratılmasına rağmen yer yer geçirgenlik ya da açıklıkların var olmasıyla görsel erişim sağlanmıştır. Simonds' ın (1961), kapalılık derecesinin mekanın fonksiyonuyla ilişkili olması gerektiği yönündeki görüşü bu değerlendirmeyi doğrular niteliktedir.

Müstakil konut siteleri, her bir konuta ait yarı özel mekanlara ve tüm konutların ortak kullanabilecekleri yarı kamusal mekanlara sahiptirler. Yarı kamusal mekanlarda, kontrollü bir denetim olmasına rağmen kamusal alan özelliğinden dolayı mekansal davranış eğilimi daha rahat ve esnektir. Yarı özel alanlarda ise, kullanıcının bu alanı özel alanıyla (konut içi) ilişkilendirmesinden dolayı denetim artar, mekansal davranışlar ön plana çıkar. Ancak komşu konutlarla ve yarı kamusal mekanlarla çok yakın bir mesafede olmak; bu alanlarla ilişkide olmayı ve birbirine açılan mekanlar arası bağlantının süreklilik göstermesi için bir takım açıklıkların ya da geçirgenliğin olmasını gerektirir (Şekil 29).

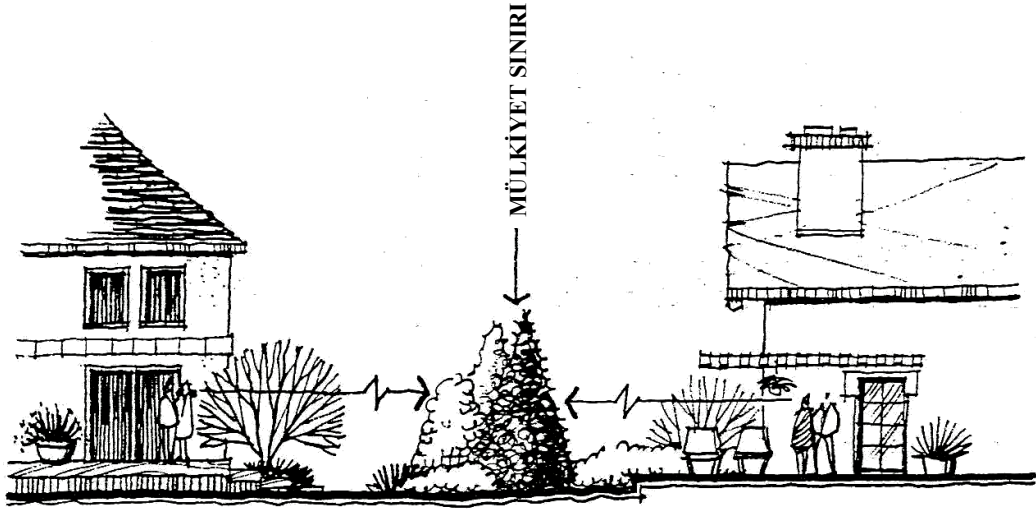

Şekil 29. Site düzenindeki konutlara ait bir konum haritasında konut, yarı özel mekan ve yarı kamusal mekanın gösterimi [96].

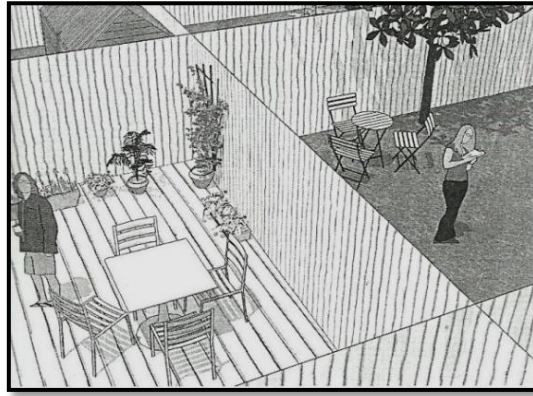
Mahremiyet dış mekanın temel elemanlarından birisidir ve bitkiler de görsel engellemeler oluşturarak özellikle evlerin birbirine yakın konumlandığı yerleşim alanlarında mahremiyeti sağlamada oldukça önemli bir rol üstlenirler [8], (Şekil 30-31). Yapılan bir çalışmaya göre, arzulan kusursuz niteliğe sahip bir komşuluk sınırı için göz seviyesinde ya da üstünde minimum eleman kullanımıyla bir düzenleme yapılmalıdır [98]. Bu alanlarda örtme, kapatma gibi mahremiyet sağlayıcı elemanlar olmalı, ancak bu elemanların yüksekliği göz seviyesini geçmeyecek ya da kapalılık derecesi geçirgenliğe imkan verecek şekilde organize edilmelidir. Aksi takdirde, komşu konutlarla olan iletişim kesilirken (Şekil 32); sokak bağlantısını sağlayan cephe (Şekil 33) ise konut kullanıcıları için tedirginlik hissettirir [100].

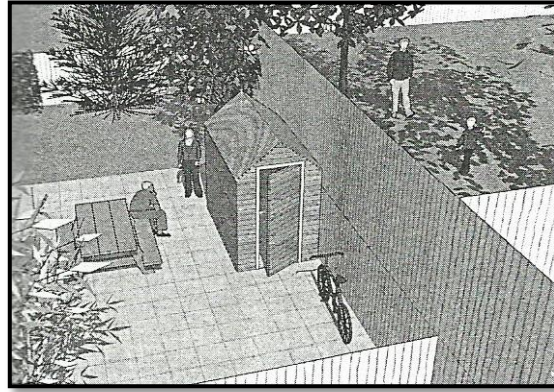
Şekil 30. Site yerleşimlerinde müstakil konutlar arası komşuluk sınırı örneği [97].

Şekil 31. Bitki materyalleri ile komşuluk sınırının belirlenmesi örneği [101].

Şekil 32. Komşuluk sınırı örneği [100].

Şekil 33. Kamusal alan sınırı örneği [100].

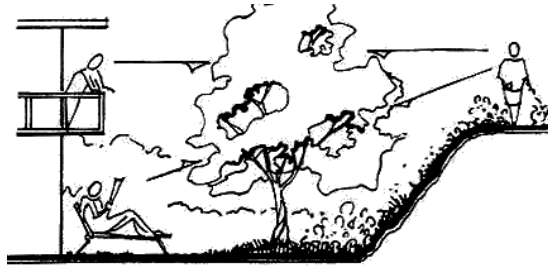
Aşağıdaki şekilsel anlatımlarda ise özel alanlarda olması istenen mahremiyet ihtiyacı çeşitli mekanlarda yapılan farklı etkinliklerle ilişki kurularak anlatılmaya çalışılmıştır. Mahremiyet sağlamaya yönelik bu düzenlemeleri içeren bitkisel tasarımlar temelde mekanı dış çevreden ayıran, sınırlandıran, direkt ne bir görüşü engelleyen ancak tamamen izole bölge oluşturmayan bir işleve sahiptirler.

Konut bölgesini dış çevreden ayıran bitkiler, konut ile konut bahçesi arasında kalan alanda özel mekanlar oluştururlar (Şekil 34), [96].

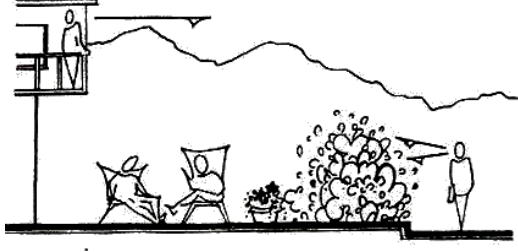
Şekil 34. Konut bölgesini dış çevreden ayıran bitkilendirme örneği [96].

Bitkiler, dikey pozisyonda bir bitkilendirme ile, yükseltilmiş yol ya da yürüyüş alanlarına karşı alt kotta kalan mekanların mahremiyetini sağlarlar (Şekil 35), [96].

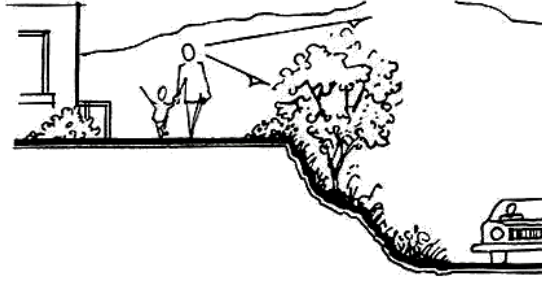
Şekil 35. Yol kotuna göre alt seviyede kalan konut bahçesine olan görsel erişimi engelleyen bitkilendirme örneği [96].

Bitkiler, çok boylu olmayan çalılar konut içi pencere, balkon gibi yüksek alanlardan görüşü kesmezken, oturma amacıyla kullanılan bahçe mekanının dışarıdan izlenilebilir olmasını engellerler (Şekil 36), [96].

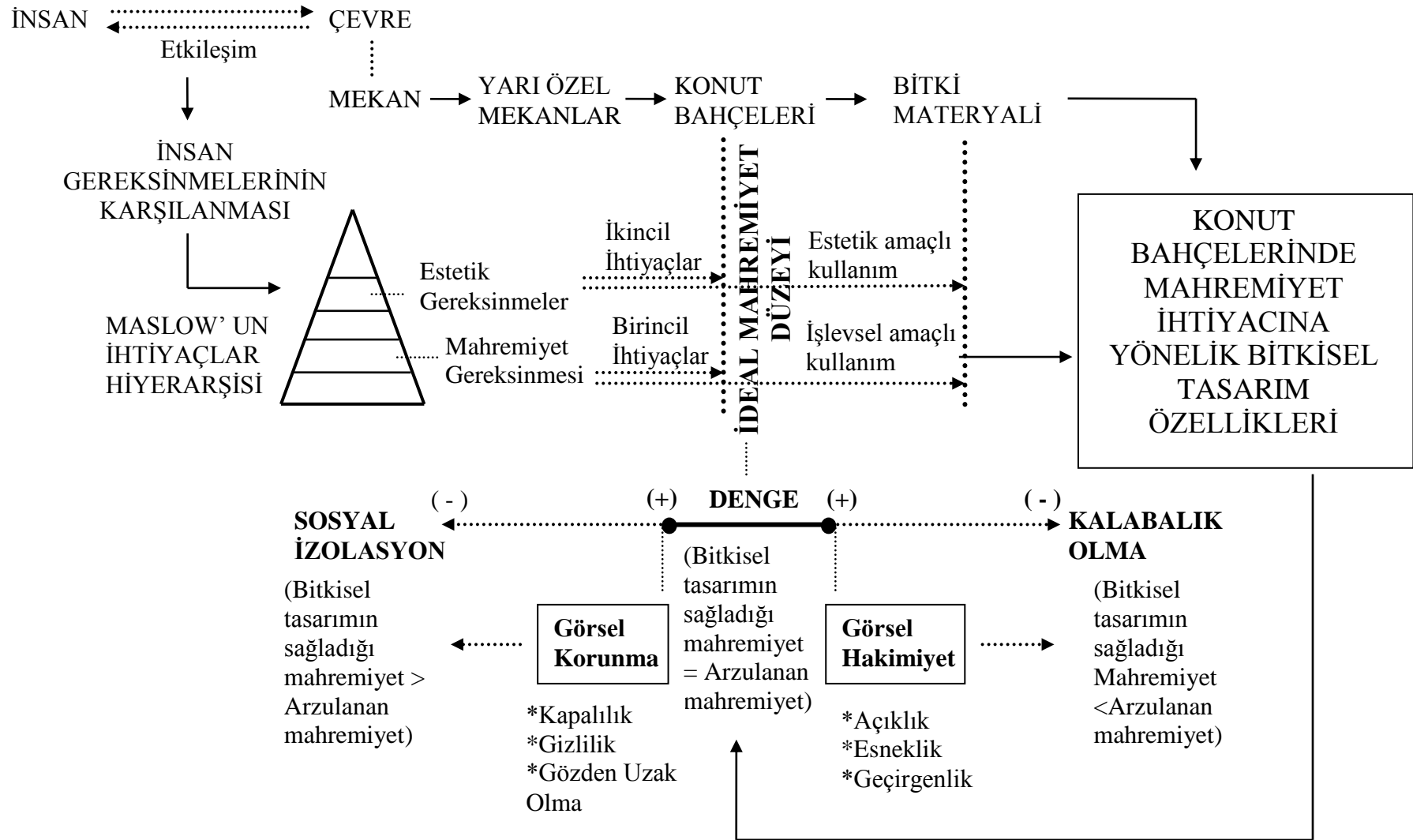
Şekil 36. Manzarayı engellemeyen oturma mekanında kapalılık sağlayan bitkilendirme örneği [96].

Bitkiler, arazinin mekan sınırından aşağı doğru uzandığı, görüşün engellenemeyeceği yerlerde dikey yönde mahremiyet sağlar (Şekil 37), [96].

Şekil 37. Yol kotuna göre üst seviyede kalan konut bahçesine olan görsel erişimi engelleyen bitkilendirme örneği [96].

Bitkilerin mevsimsel değişimlerine dikkat edilerek farklı zamanlarda farklı amaçlara hizmet edecek mekanlar yaratılabilir. Amacın sadece mahremiyet olduğu bir düzenlemede mekanın dışarıdan direk izlenebilir olmasını engelleyen herdemyeşil yerden dallanma yapan türler ya da kısmen kapalı bir mekan için yoğun dallı yoğun yapraklı türler tercih edilmelidir. Benzer şekilde görüşün çok daha net olması istenen durumlarda ise yaprağını dökerek tek taraflı görüş sağlayacak tercihler de yapılabilir [96], [95], [97].

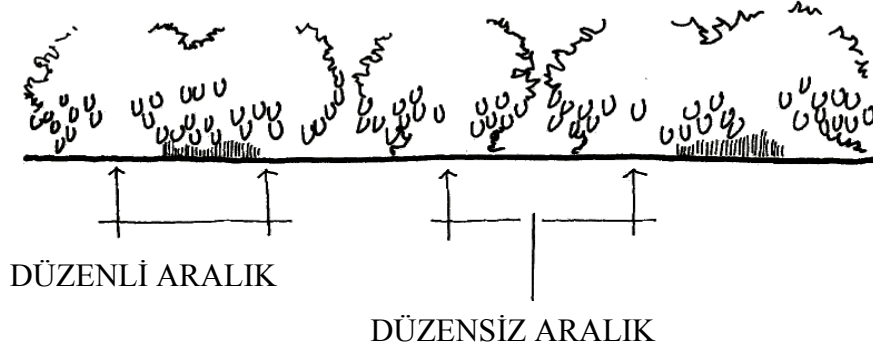

Şekil 38. Araştırma modeli

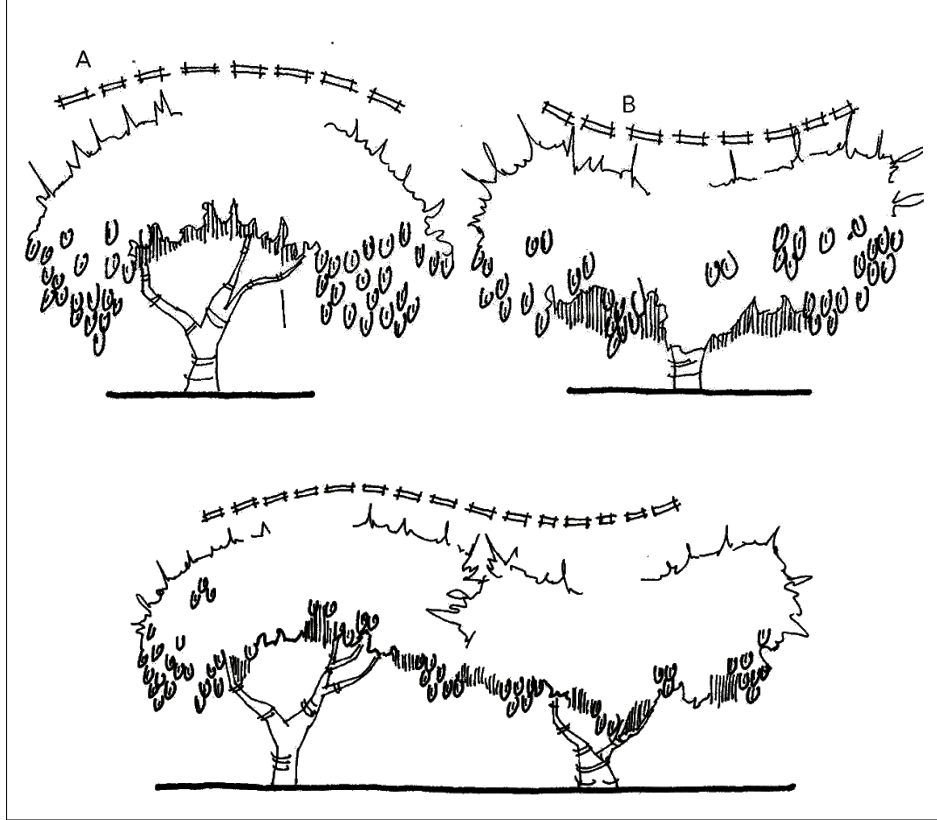
1.7.4. Konut Bahçelerinde Mahremiyet Sağlama Amacıyla Yapılacak Bitkisel Tasarımın Özellikleri

Konut bahçeleri gibi küçük boyutlu bir peyzaj tasarımında mahremiyet dengesini sağlamak için küçük bitki kitleleri kullanarak daha fazla değişim ve daha az tekrar yapılmalıdır. Çünkü bu gibi mekanlarda, manzara mesafesi kısadır; bu da algılamayı oldukça değiştirir ve tekrarın monotonluğa dönüşmesine sebep olarak [54] mahremiyete zarar verir. Oysaki özellikle de site düzenindeki müstakil konut bahçeleri gibi çevre ile ilişkilerin sürekli devam ettiği, iletişimin hiç kopmadığı bölgelerde mahremiyete yönelik düzenlemenin önemi daha da artmaktadır. Çünkü mahremiyet bir dengeyi temsil eder; gözden uzak olmayı gerektirdiği kadar diğer insanlarla ilişkide olmayı da gerektirir. Bu nedenle bu amaca yönelik bitkisel tasarım özelliklerinden bahsedebilmek için en başta bitki materyali gruplandırılarak incelenmelidir.

Mekan düzenlemelerinde mimari yapılarla süreklilik göstermesi açısından çoğunlukla ağaç, ağaççık ve çalı gruplarından yararlanılmaktadır. Üstlendikleri işlevlere göre soliter, grup, çizgisel ya da kitle oluşumları gösterebilen bitki materyalleri gövde, yaprak, dal, habitus gibi bileşenlerinin türden türe farklılık göstermeleriyle de mahremiyet düzenlemelerine katkıda bulunurlar. Özellikle de bitkilere ilişkin olarak dikim sıklığı, gövdenin tek ya da çok olması, dallanma sıklığı ve dalların gövdeyle yaptığı açı, yaprak yoğunluğu ile bu fiziksel özellikleri destekleyen bitkiye özgü form, ölçü, doku gibi karakterlerin ortaya çıkardığı oluşum mahremiyetin dengelenmesine büyük oranda katkı sağlar. Ayrıca bitki kompozisyonlarında kitle boşluk dengesinin iyi sağlandığı tasarımlar da mahremiyetin görsel açıklık-kapalılık dengesi için önemlidir [93-94], [37], (Şekil 39-40). Bitki materyalleri canlı, yaşayan, mevsimlere bağlı değişen dinamik bir yapıya sahiptirler. Benzer şekilde mahremiyet kavramı da durağan, sabit bir oluşumu anlatmaz; dinamik, esnek, değişken bir özellik taşır. Bu yönüyle konut bahçelerinde yapay elemanlara nazaran amaca yönelik kullanılabilirliği olan en değerli öğelerdir.

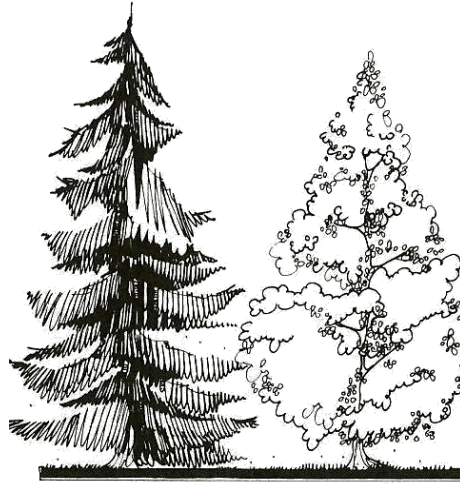
Şekil 39. Dikim aralığına göre düzenli ve düzensiz bitkilerin örneği [37].

Şekil 40. Yan yana geldiklerinde farklı boşluklar meydana getiren farklı formlara sahip bitki örnekleri [37].

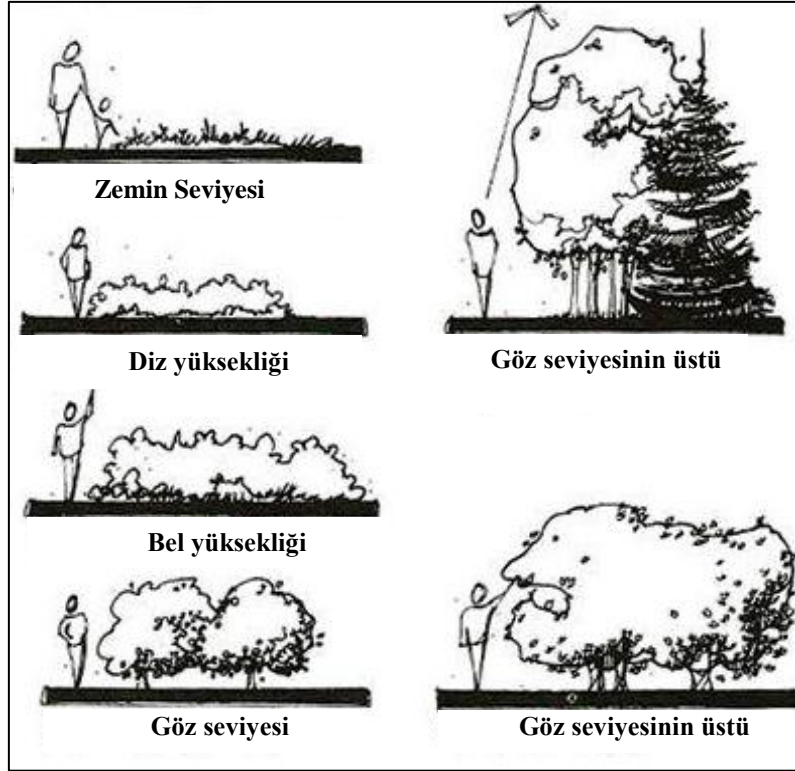
Bitkisel elemanları gruplandırırken öncelikle yüksek boylu, büyük karakterde olmalarıyla mimari özellikleri daha fazla olan ağaçları ele almak gerekir. Ağaçlar, mahremiyet açısından mekana belki de en çok değer katan elemanlardır. Gövde ve dallarının kalın olmasının yanı sıra herdemyeşil ve kışın yaprağını döken ağaçlar olarak iki gruba ayrılmaları amaca yönelik kullanımı kolaylaştırmaktadır. Herdemyeşil türler

genellikle yaprakları iğne şeklinde olan ibrelilerden oluşurken pulsu, tüysü, yelpaze yapraklı olanları da vardır (Şekil 41). Hem herdemyeşil hem de yaprağını döken türler konut bahçelerinde tercih edilebilir. Ancak bu tip bahçelerin çoğunlukla küçük ölçekli olmaları sebebiyle, ölçü bakımından mekana daha uygun olan küçük ağaç ya da ağaççıklara daha çok yer verilmesi uygundur. Aksi takdirde mekanı kullanan insan ile mekanı sınırlayan bitkiler arasında proporsiyona yönelik uyumsuzluk meydana gelecektir. Mekanlarda proporsiyon yani oran, mekan organizasyonunun parçalarının ilişkisi veya alanın uzunluğu ile genişliği arasındaki ilişkidir. Bütün halindeki bir düzenlemenin bölümleri arasında kitle, yüzey, hacim bakımından estetik bir uyum varsa, düzenleme iyi bir proporsiyona sahip demektir. Proporsiyonun belirlenmesinde belli bir kural yoktur. Bunu şartlar, konum, alan büyüklüğü vb. belirler. Bitkide ölçü ise boy, tepe çapı ve kapladığı alanı ifade eder. Bu anlamda, oran ve ölçü birbirinden farklı kavramlardır. Bu nedenle konut bahçesinde çok sayıda büyük ölçekli bitki kullanımından kaçınmak gerekir [37], [94], [102].

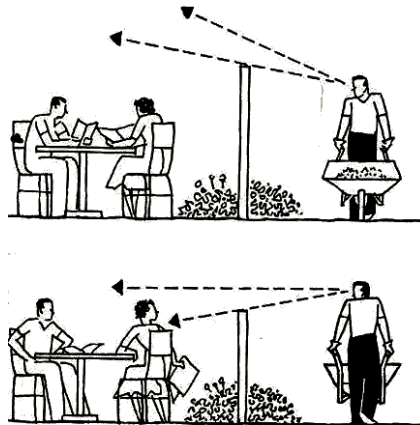
Şekil 41. İğne yapraklı ile geniş yapraklı türler arasındaki algısal farklılık örneği [103].

Bitkilerin ölçü değişimleri insanların antropolojik özelliklerine göre değerlendirilerek de gruplandırılabilir. Bunlar; zemin seviyesi, diz yüksekliği, bel yüksekliği, göz seviyesi, göz seviyesinin üstü olmak üzere ölçüyle birlikte gizliliği de arttıran belirleyicilerdir (Şekil 42).

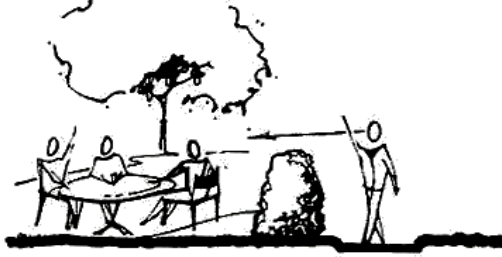
Şekil 42. İnsanların antropolojik özelliklerine göre bitki ölçüleri [103]

Yarı kamusal mekan ile yarı özel mekan arasında sınırlayan elemanlar, göz seviyesi ve göz seviyesinin altında direkt görüş sağlarken; göz seviyesinin üstünde görüşü engellemektedir (Şekil 43), [97].

Şekil 43. Farklı görüş açıları oluşturarak yarı kamusal mekan ile yarı özel mekan arasında sınırlayan eleman örneği [97].

Göz seviyesindeki bitkilendirme, sadece mekanları birbirinden ayırmaya yönelik sınır ifadesi vererek iletişimin devam etmesini sağlar (Şekil 44), [96].

Şekil 44. Göz seviyesinde bitkilendirme örneği [96]

Göz seviyesinin üzerinde bitkilendirme, görüşü tamamen engelleyerek mekanı dış alandan tamamen izole eder (Şekil 45), [96].

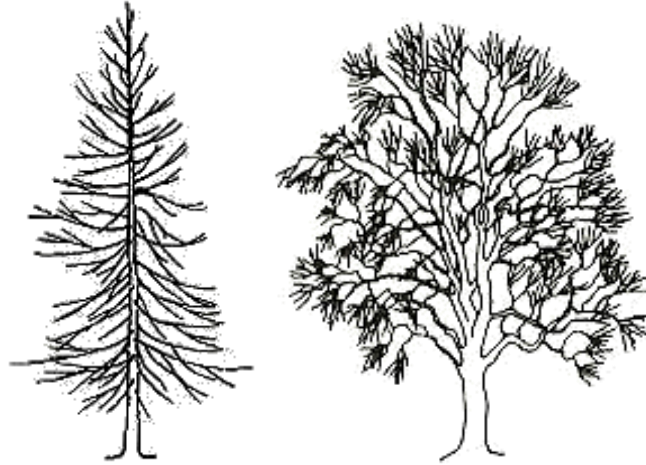

Şekil 45. Göz seviyesinin üzerinde bitkilendirme örneği [96]

Eckbo' a (1950) göre istenen mahremiyetin derecesine bağlı olarak değişik boyda ve türde bitkiler kullanılabileceği gibi, boyu 2 m ve üstünde olan yoğun bir bitkilendirme en iyi mahremiyet duygusunu oluşturur. Göğüs hizasındaki bitkilerle otururken tam, fakat ayakta kısımları kısmi bir mahremiyet elde edilirken, bel hizasındaki bitkiler bu hissi daha da azaltır. Bununla beraber herdem yeşil bitkiler yapraklı bitkilere kıyasla gizlilik kontrolünde daha etkili olsalar da, en iyi görsel denge ve ilginin temin edilebileceği çevreleme bu iki türün birlikte kullanılması sonucu oluşur [8].

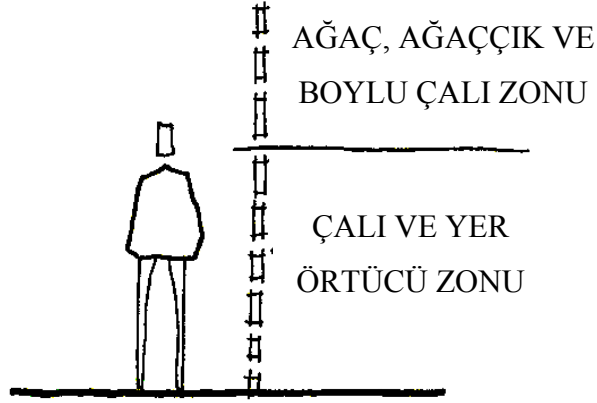
Konut bahçesi ile dış çevre arasındaki bağlantıyı sağlayacak bitkiler, mekan ölçeğiyle birlikte insan ölçeğine de uygun olmalıdır. Ayrıca yaygın kullanılan bu küçük ağaç ya da ağaççıkların dört mevsim etkisini de en iyi şekilde yansıttıkları düşünülür. Bu bağlamda mevsimsel değişimlerin ortaya çıkardığı farklılıklardan da bahsetmek gerekir.

Herdemyeşil türler, genellikle görsel geçirgenlikleri az olan sık dokulu bitkilerdir. Ancak yapraklarının yapısına, yoğunluğuna bağlı olarak geçirgenlik dereceleri değişkenlik gösterebilir. Mevsimlere bağlı olarak yaprağını dökerek pencere etkisi yaratan türler de bitkisel tasarımda farklılık yaratmaları açısından önemlidirler. Dış mekanın aktif kullanıldığı mevsimlerde yaprağını henüz dökmemiş olan türler seçilerek, yapay bir elemana gerek kalmadan kullanıcının mahremiyet gereksinimi karşılanabilir. Ayrıca kışın yapraklarını döken türlerin tercih edilmesi, kaligrafik özellikleriyle ortaya çıkacak hoş görünümünün yanı sıra konutun güneş alan cephelerinde ısı ve ışık kaynağını engellememesi bakımından da yararlı olacaktır [93], [103], [102]. Yaprağını döken türler pencere etkisi yaparken seyrek dallı ve yapraklı türler ise mahremiyet ihtiyacını yoğun dallı ve yapraklılara göre daha az karşılar (Şekil 46), [103].

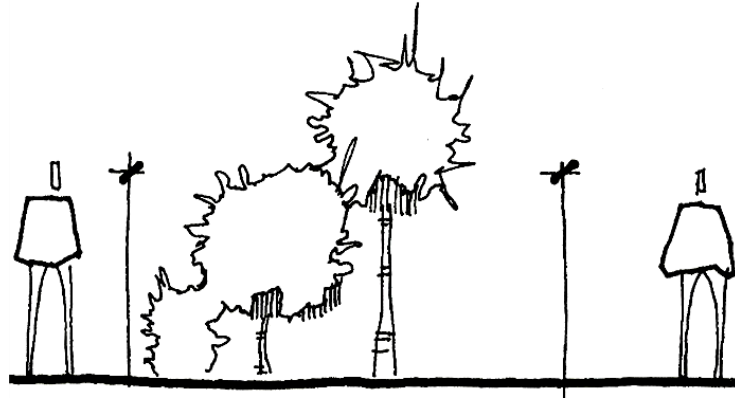

Şekil 46. Yaprağını döken ile seyrek dallı ve yapraklı bitki örneği [103].

Ağaçların yanı sıra çalılar, bodur ağaçlar ve yer örtücüler de kapalılığı ikinci, bazen de üçüncü tabakada sağlayan diğer bitki gruplarıdır [93], (Şekil47,48). Burada anlatılmak istenen farklı ölçülerde bitkilerin alt alta gelerek algısal farklılık sağlamaları ve kapalılık derecesiyle birlikte geçirgenliklerinin de değişmesidir. Böyle bir düzenleme çeşitlilik sağlarken mahremiyete yönelik kapalılık ve açıklık dengesini kurma bakımından başarılı bir sonuç ortaya çıkarabilir.

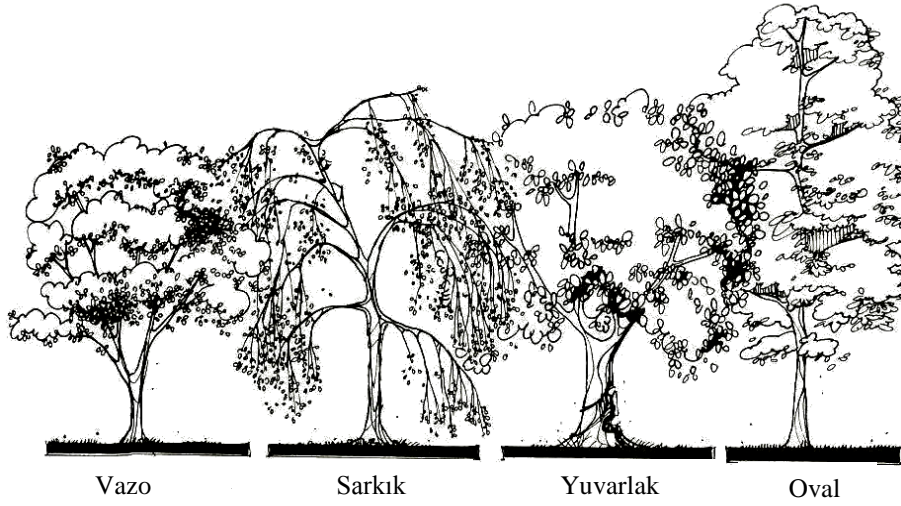
Şekil 47. İnsan boyu ile ağaç, ağaççık, çalı, yer örtücü zonların ilişkisi [37].

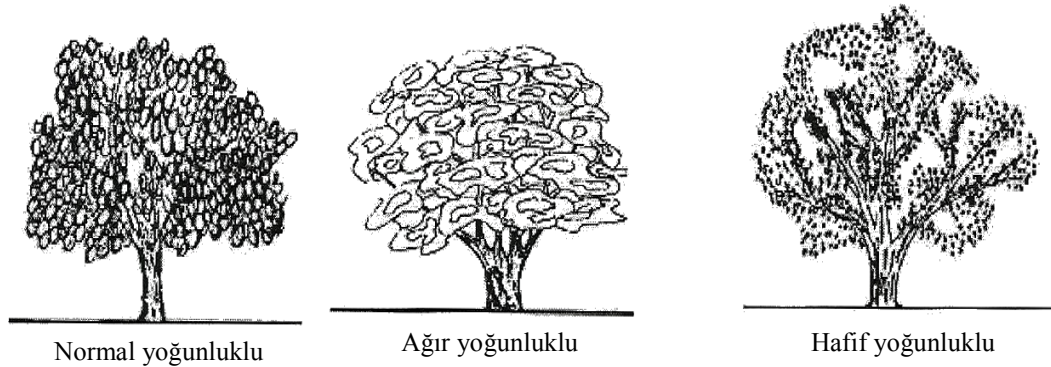
Şekil 48. Farklı tabakalar oluşturan bitkilerin örneği [37].

Bitkilerin görsel amaca yönelik özelliklerinden biri de formları ya da diğer adıyla biçimleridir. Bitkinin formu, dış ana hattı veya silüetini ifade eden fiziksel görünümüdür. Gövde, dallar ve yapraklar birlikte formu oluşturur. Mahremiyete yönelik bitki türlerinin seçiminde ölçüleri, geniş ya da iğne yapraklı olmaları kadar biçimleri de göz önünde tutulur ve bitkilerin hangi formda olması gerektiğine işleve göre karar verilir [102-103]. Bitki formu, bitkinin görsel gücü ya da önemini ölçü kadar etkileyen en önemli özelliklerden biridir. Bitkilerin formları yapraklı olduklarında daha güçlü algılanır, yapraklar döküldüğünde ise etki zayıflar ve algılama azalır [94], (Şekil 49). Bitki türlerinin çok sayıda formu vardır. Bunlar; piramit-konik, dairesel-oval, sütun-silindirik, sarkık, şemsiyemsi, yayılıcı, sürünücü, sarkıcı, ters konik-kübik vb. şeklinde gruplandırılabilir. Bitkilerin bu formları yatay ve dikey orana bağlı olarak ortaya çıkar. Yüksekliğin genişliğe 1/10, 1/12 oranı varsa yatay biçimler vurgulanırken; genişliğin yüksekliğe 1/10, 1/12 oranı

düşey formların vurgulandığını gösterir. İğne yapraklılar, daha çok mimari formlar dediğimiz simetrik biçimlerde karşımıza çıkarken geniş yapraklı türler genelde asimetriklerdir. Asimetrik dengede monotonluk yoktur, benzer ve yakın etkilerle konumlanma vardır [94]. Bu açıdan konut bahçelerinde mahremiyeti daha iyi ortaya çıkaracak bitkilerin çoğunlukla asimetrik biçimli geniş yapraklı türler olduğu söylenebilir. Yaprak ve dal sıklığı bakımından farklı yoğunluktaki türleri kapsayan bu grup normal, ağır ya da hafif yoğunluklu olabilir [88], (Şekil 50). Ayrıca farklı formlarda aynı ölçülerde bitkilerin yan yana gelmesinin de hiçbir etki yaratmayacağını söylemek gerekir. Etkiyi arttırmak için farklı formlarla birlikte farklı ölçüde bitkiler kullanılmalıdır [102-103].

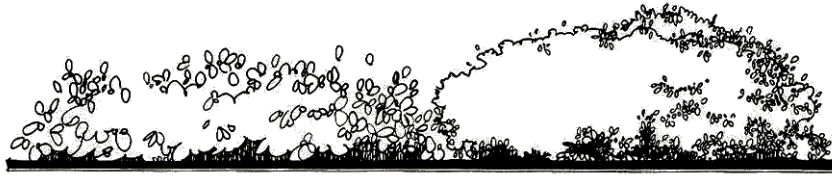

Şekil 49. Görsel ve algısal farklılıklar sunan bitki formları [102].

Şekil 50. Geniş yapraklı türlerin yaprak ve dal yoğunluklarına göre gruplandırılması [88].

Bitkilerin fiziksel görünümlerine etki eden başka bir özellikleri de dokularındır. Bitkilerin içyapılarını dışı vuran yüzeysel etkilere doku denir. Genel olarak görsel ve algısal olarak ikiye ayrılırlar. Yakında algılanarak alanın daha küçük görünmesini sağlayan insanda dinamik duygular içeren bitkiler sert dokuya sahipken; uzakta algılanarak alanı olduğundan daha büyük gösterenler yumuşak dokuludur. Yumuşak dokulular ince yapılı; sert dokulular ise kaba yapıdadırlar. Mahremiyet sağlama yönünden ise yumuşak ince dokulular daha geçirgenken; kaba dokuluların kapalılık derecesi daha fazladır [94], (Şekil 51).

Şekil 51. İnce dokulu ve kaba dokulu bitki örneği[102].

Mahremiyet ihtiyacını karşılamaya yönelik olarak bitkilendirme yapılırken, bitki materyalinin görsel özellikleri ve hangi tasarım ilkeleriyle bir araya getirilerek işlevsel bir kompozisyon oluşturulacağı genel hatlarıyla açıklanmaya çalışılmıştır. Konut bahçelerinde mahremiyete yönelik bitkisel tasarımın etkili ve işlevine uygun planlanmasının, tüm bu bitkisel kompozisyon özellikleri ve mekan oluşturma ilkelerinden yararlanarak yapılan tasarımlar sayesinde olacağı söylenebilir.

2. YAPILAN ÇALIŞMALAR

2.1. Çalışmanın Amacı ve Varsayımlar

Bu çalışmada esas amaç; kentsel yerleşim bölgelerinde geniş yer kaplayan müstakil konut sitelerinin özel bahçelerinde, kullanıcıların mahremiyet tercihlerini belirlemek ve bu doğrultuda mahremiyet ihtiyacına yönelik olarak bitki materyali ve kompozisyonlarının işlevsel özelliklerini inceleyerek nasıl bir bitkilendirme tasarımının yapılması gerektiğini literatür verileriyle ortaya koymaktır.

Çalışmanın diğer bir amacı ise, elde edilecek bilgilerin ışığında yapılacak tespit ve değerlendirmeler sonucu, konutların yarı özel mekanları olan konut bahçelerinde kullanıcının mahremiyet ihtiyacına dikkat çekmek ve bundan sonra yapılacak bitkisel düzenlemeler için veri olacak parametreleri oluşturmaktır.

Çalışma kapsamında şu sorulara cevap aranmıştır:

- Kullanıcıların konutlarını tercih etme nedenleri ve konut bahçelerine ilişkin en sevdikleri özellikler;
- Kullanıcıların kendi mahremiyet anlayışlarına göre yaşadıkları konut bahçelerini değerlendirdiklerinde olumsuz buldukları yönün ne olduğu;
- Konut bahçelerinde mahremiyet ihtiyacına yönelik değişiklik yapmak isteyip istemedikleri, yaptıkları ya da yapmak istedikleri değişikliklerin neler olduğu;
- Mahremiyet açısından site içi konutların birbirleri arasındaki mesafenin nasıl değerlendirildiği, bu konuyla ilgili önlem alınıp alınmadığı;
- Konut bahçelerinde mahremiyetin sağlanması için hangi elemanların tercih edildiği;
- Site içi konutlarda komşuluk ilişkisinin nasıl olduğu, yakın ilişkinin olması halinde mahremiyet tercihinin nasıl değişeceği;
- Konut bahçesi kullanılırken mahremiyet kavramının iki ucunu ifade eden “başkaları tarafından izlenebilir olma” ya da “çevreye tamamen kapalı olma” durumlarının tercih edilip edilmediği; yabancılar ve komşular arasında bu bakımdan bir ayrımın olup olmayacağı;

- Mahremiyet sağlama amacıyla kullanılan yapay elemanların rahatsız edip etmediği.

Çalışma şu iki varsayım üzerine kurulmuştur:

1. İnsanların konutlarından sonra en mahrem yaşam mekanları bahçeleridir. Bu mekanlarda, bireyin elde ettiği mahremiyet derecesi idealize ettiğinden fazlaysa kişi toplumdan soyutlanmış, yalnız kalmış demektir. Eğer bireyin sağladığı mahremiyet derecesi istediğinden az ise bu kez de taşıyamayacağı kadar yük kaldırmaya zorlanan bir insan durumundadır [1]. Bu bağlamda, konut bahçeleri bir taraftan konutun dışa uzantısı olmasıyla konutun sahip olduğu gizliliği sürdürürken diğer bir taraftan da çevreyle sosyal etkileşime ve bilgi transferine izin vermelidir. Bu dengenin sağlandığı bir ortamda kullanıcı istediği etkinliği rahatsız olmadan gerçekleştirir. Aksi takdirde ise kullanıcının tedirginlik hissi artar, davranış şekli değişir ve tüm bunlarla birlikte konut dış mekanının kullanımı da olumsuz etkilenir.

2. Müstakil konutlarda iç mekanların dışa sürdürülebilir olması, iç mekanda mahremiyet kavramıyla birlikte gelen gizlilik olgusunun, yarı özel sayılan konut bahçelerinde de belirli bir ölçüde devam etmesini gerektirir. Bu ihtiyacın özellikle de geleneksel Türk konutlarında yüksek bahçe duvarları ile karşılandığı görülür. Ancak duvarlar gibi soğuk yapılarla ya da diğer yapay elemanlarla perdeleme yapmak yerine yaşayan, değişen, konut ile süreklilik gösteren ve konut ile diğer yapıları, elemanları bağlayan canlı bitkisel materyallerinin kullanılması konut bahçelerinde estetik ve doğal görünümün sağlanmasına katkıda bulunur, farklı kapalılık dereceleriyle geçirgenlik sağlayarak kullanıcı memnuniyetini artırır.

Diğer varsayımlar ise şu şekilde sıralanabilir:

- Fiziksel çevre ile davranışı ayrılmaz bir bütündür [11]. Kişi eğer ki bulunduğu mekanda huzurluysa o mekanda kalmayı sürdürür, ancak tedirginlik hissederse bunu davranışlarına yansıtır ve kendini rahat hissedemez.
- İnsanın her davranışının altında ihtiyaçları yatar, ihtiyaçları karşılanmayan insan mutsuz olur ve çeşitli davranış mekanizmalarıyla bunu gösterir.
- Kullanıcı ihtiyaçlarının karşılanması, her mekanın sahip olması gereken en temel fonksiyondur.
- Mahremiyet davranışı evrenseldir. Yaş, cinsiyet vb. demografik verilere bağlı olmaksızın her insanın sahip olduğu içgüdüsel bir olgudur.

- Mahremiyet ihtiyacı, estetik- görsel ihtiyaçlara nazaran temel bir ihtiyaçtır. İnsan, ihtiyaçlarına belirli bir hiyerarşi ile sahip olmazsa memnuniyetsizlik hisseder.
- Mekanın kullanılabilirliği ile kişinin ideal mahremiyetine sahip olması doğru orantılıdır.
- Mahremiyet, durağan değildir; kapalılık ve açıklık durumlarının her ikisini birden kapsamıyla dinamik bir özellik gösterir.
- Kişinin mahremiyeti, bitkisel tasarımla oluşturulacak kitle-boşluk arasındaki denge ile sağlanabilir.
- Bitkiler yaşayan, değişen, farklılık gösteren özellikleriyle dinamik bir yapıya sahiptirler. Bu açıdan, mahremiyet ile benzer özellik gösterirler.
- Bitkiler, mekanların algılanmasında yapay elemanlara göre daha etkilidirler.
- Bitkiler, konut bahçelerinde sahip oldukları geçirgenlik özellikleriyle bariyerden çok bağlantı noktası işlevi görürler.
- Mahremiyet ihtiyacına yönelik olarak konut ile bahçesinin bir bütün olarak tasarlanması hem konutun hem de bahçesinin kullanımındaki memnuniyeti artırır.

2.2. Çalışmada İzlenen Yöntem ve Örneklem Alanı

Araştırma ile ilgili veri toplamak ve değerlendirmek üzere Trabzon kent merkezi sınırları (Şekil 52) içinde yer alan müstakil konut sitelerinin yoğun olduğu Erdoğdu ve Soğuksu Mahalleleri ile Şana' da bulunan bu tür konut alanlarında bir ön tespit çalışması yapıldıktan sonra kullanılmakta olan toplam 10 site belirlenmiştir. Sitelerin bir bölümü sahil kenarında, düz bir arazide; diğer bölümü ise sahilden içeride, eğimli bir arazide yer almaktadır. Siteler belirlenirken bu sitelerdeki konut türü ve tipi ile arazi tipi gibi özellikler göz önünde tutulmuş; komşuluk ilişkilerinin etkisini belirlemek içinse uzun yıllardır var olan sitelere öncelik verilmiştir.

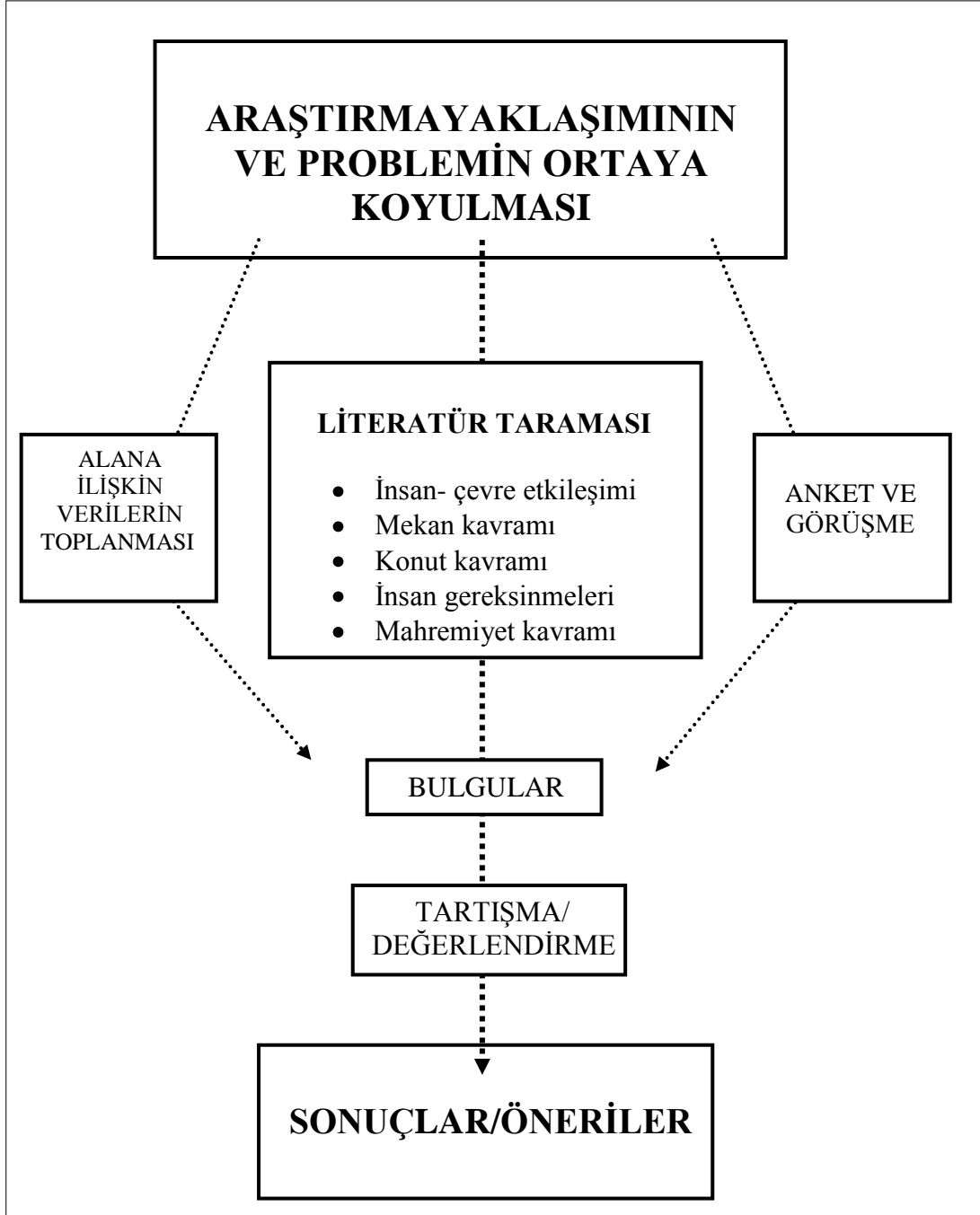
Siteler ve konutlar belirlenirken basit rastgele seçim yöntemine başvurulmuş; %95 güvenilirlik ile %10 hata payı gözetilerek örneklem sayısı belirlenmiştir [104-106]. Ancak anketin uygulandığı toplam örneklem sayısı belirlenen sayının üzerine çıkmıştır. Veri analizlerini değerlendirmek için ise SPSS istatistiksel veri analizi paket programı kullanılmıştır.

Şekil 52. Çalışma alanı, Trabzon Kenti

İncelenen siteler ve ele alınan örnek konutlara ait belediyece onaylı mimari projeler ve site içindeki yerleşim planları elde edilerek konutlara ait özellikler, konutların site içindeki konumlanışları, özel bahçe sınırları ve varsa ortak kullanım alanları tespit edilmiştir. Ayrıca yine belediyeden Trabzon iline ait ayrıntılı yerleşim haritası üzerinde örnek alanları oluşturan sitelerin bulunduğu bölgeler belirlenerek bilgisayar ortamında elde edilmiştir.

Bu ön tespitlerin ardından anket çalışmalarına geçilmiştir. Anketler, daha ayrıntılı bilgiler alabilmek için karşılıklı görüşme şeklinde yapılmıştır. Görüşmeler yaklaşık 10 dakika sürmüş olup, görüşme sırasında kullanıcının verdiği yanıtlar ankete katılanlar tarafından değil, doğrudan araştırmacı tarafından kaydedilmiştir. Görüşmelerin ardından kullanıcının kendi gereksinim ve tercihleri doğrultusunda yaptığı değişiklikler, mekan kullanımı vb. gözlenmiş, anket kapsamı dışında kullanıcının konut bahçelerine yönelik olarak memnun oldukları ya da şikayet ettikleri konular not edilmiş, fotoğraflar çekilmiştir.

Şekil 53. Araştırmanın genel akış şeması

Daha önceden bir ön çalışma ile denendikten sonra son şekli verilen anket formunda kapalı uçlu sorulara yer verilmiş olup sorulardan bir tanesi fotoğraf gösterilerek sorulmuştur. Büyük bir kısmı ağustos-eylül ayları içinde yapılan anket çalışmasında, toplam 105 anket doldurulmuştur. Çalışma alanı içinde bulunan bazı sitelere giriş için izin verilmediğinden, bazı sitelerin ise diğerlerine nazaran daha az bir zamandır kullanılıyor olmaları sebebiyle komşuluk ilişkisiyle ilgili anket sorularını yanıltacakları

düşünüldüğünden dolayı inceleme ve anket yapılmamıştır (Tablo 2). Ayrıca, yapılan anketler gündüz saatleri gerçekleştirildiği için anketlerin büyük bir çoğunluğu kadınlardan oluşmaktadır.

Tablo 2. Sitelerdeki toplam konut ve belirlenen örneklem sayıları

Yer	Site Adı	Konut Sayısı	Örneklem Sayısı
Erdoğdu	Evim sitesi	114	33
Erdoğdu	Pınarkent sitesi	28	12
Erdoğdu	Necatibey sitesi	10	5
Soğuksu	Telsiztepe sitesi	13	6
Soğuksu	Sekiz evler	8	3
Şana	Altay sitesi	33	14
Şana	Villakent sitesi	68	18
Şana	Kaş sitesi	5	2
Şana	Dalyan sitesi	15	6
Şana	Kule sitesi	24	6
	TOPLAM	318	105

Anketlerde yer alan sorularla ulaşılmaması tasarlanan veri türleri şunlardır:

- Kullanıcıya ilişkin demografik veriler;
- Kullanıcıların konut ve bahçesi ile ilgili genel görüşleri;
- Kullanıcının mahremiyet tercihi;
- Bitki materyali ile mahremiyet arasında bir ilişki kurulup kurulmadığı;
- Mahremiyet tercihinin site içi komşuluk ilişkileriyle değişip değişmediği;
- Konut bahçesinin kullanımına ve çevredeki diğer konutlarla ilişkilerine yönelik bilgiler;
- Konut bahçesinin mahremiyet açısından değerlendirildiğinde olumsuz bulunan yönlerinin neler olduğu ve buna bağlı olarak değişiklik yapılmak istenip istenmediği.

3. BULGULAR

Trabzon kent merkezi içinde belirlenen 10 farklı müstakil konut sitesindeki konut kullanıcıların verdikleri yanıtlar dahilinde yapılan istatistiksel çalışmalarda kullanıcıların genel tercihlerini belirlemek için frekans analizi; veriler arasındaki ilişkileri belirlemek için çapraz tablo, ki-kare ve korelasyon analizleri kullanılmıştır. Elde edilen bulgular, araştırma yapılan sitelerin konum planları ve görünüşlerini kapsayan genel özellikleri, anket sorularına verilen yanıtların genel frekans dağılımları ve aralarındaki ilişkilerin belirlenmesi şeklinde sıralanmış; bulunan sonuçlar araştırma konusuyla ilişkilendirilerek değerlendirilmiştir.

3.1. Sitelerin Genel Özellikleri

Evim sitesi: Erdoğan Mahallesi' nde eğimli bir arazide sıra konutlar şeklinde konumlandırılmıştır. 114 konuttan oluşan bu site oldukça geniş bir alana yayılmıştır. Konutlar 3 katlı ve bahçelidir.

Tablo 3. Evim sitesinin konum planı ve konutların görünüşü

Pınarkent sitesi: Erdoğan Mahallesi'nde eğimli bir arazide ayrı konutlar şeklinde konumlandırılmıştır. 28 konuttan oluşan bu sitede konutlar 4 katlı ve bahçelidir. Yüksek eğimde yer alan bu sitedeki konutların birbirlerine göre fazla miktarda kot farkının olması ve buna bağlı olarak mahremiyet sorununun ortaya çıkması yüksek duvarlar ve boylu ağaç kullanımıyla çözümlenmiştir. Sitede ortak kullanım alanları bulunmamaktadır.

Tablo 4. Pınarkent sitesinin konum planı ve konutların görünüşü

Necatibey sitesi: Erdoğan Mahallesi'nde eğimli bir arazide yer alan bu site 10 ayrı konuttan oluşmaktadır. Konutlar 3 katlı ve bahçeli olup ortak kullanım alanları bulunmaktadır.

Tablo 5. Necatibey sitesinin konum planı ve konutların görünüşü

Telsiztepe sitesi: Soğuksu Mahallesi' nde eğimli bir arazide konumlandırılmıştır. 13 ayrıık konuttan oluşan bu site 3 katlı ve bahçeli olup ortak kullanım alanları bulunmamaktadır.

Tablo 6. Telsiztepe sitesinin konum planı ve konutların görünüşü

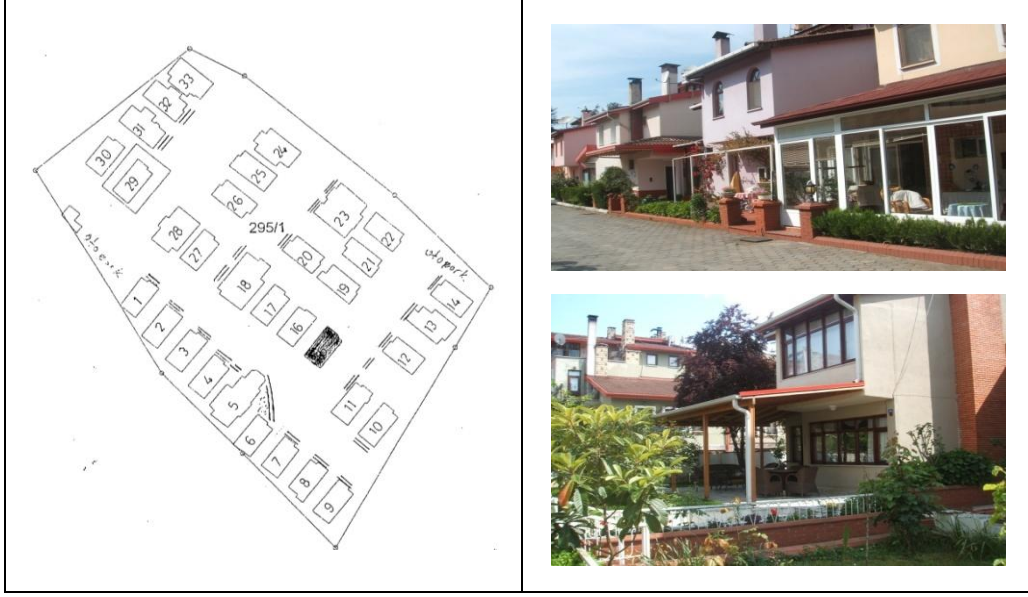
Sekiz Evler sitesi: Soğuksu Mahallesi' nde eğimli bir arazide 8 ayrıık konuttan oluşmaktadır. Konutlar 3 katlı ve bahçeli olup ortak kullanım alanları bulunmamaktadır.

Tablo 7. Sekiz Evler sitesinin konum planı ve konutların görünüşü

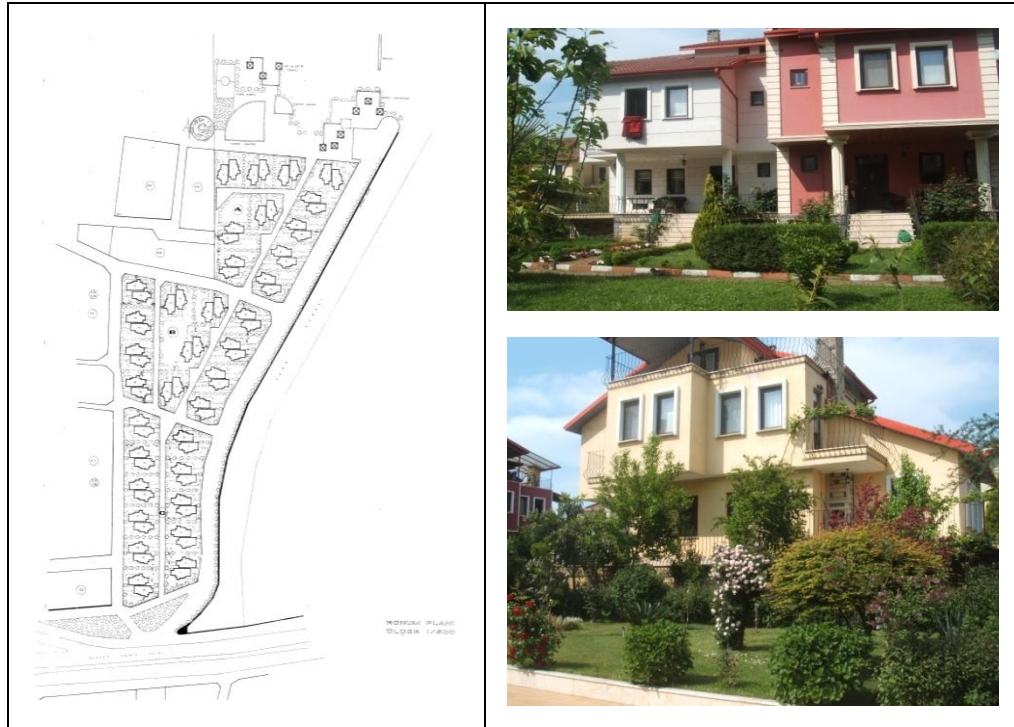
Altay sitesi: Şana bölgesinde düz bir arazide ayrıık konutlardan oluşun bu site 33 konuttan oluşmaktadır. 2 katlı ve bahçeli konutlara sahip bu site araştırma yapılan diğer sitelere göre en eski olanıdır. Ortak kullanım alanları oldukça fazladır. Deniz kenarında olmasıyla yazlık olarak da kullanılmaktadır.

Tablo 8. Altay sitesinin konum planı ve konutların görünüşü

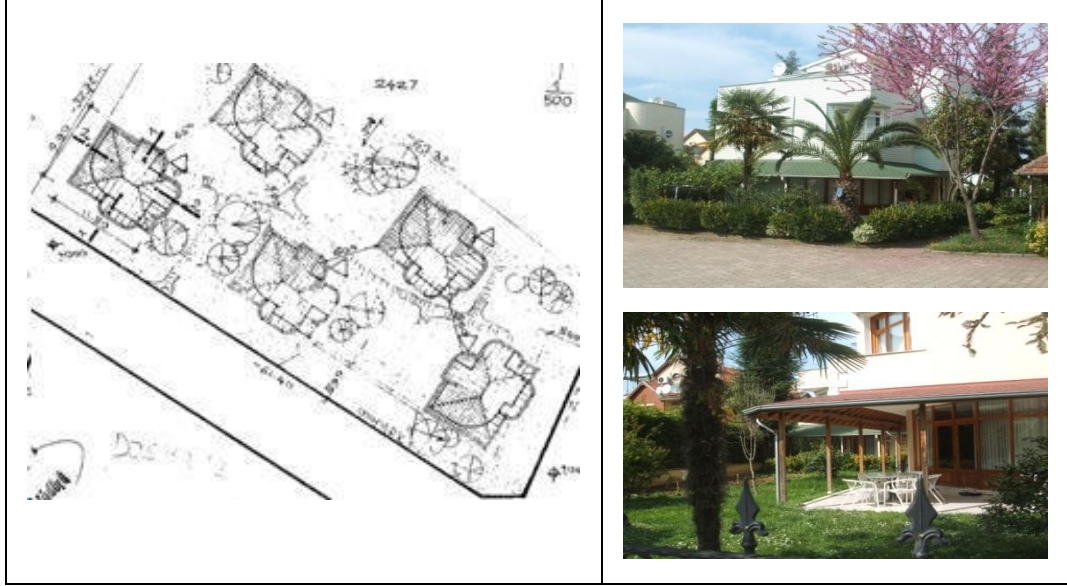
Villakent sitesi: Şana bölgesinde düz bir arazide yer alan bu sitede konutlar ikiz konutlar şeklinde yerleştirilmiştir. Sitede 3 katlı ve bahçeli 68 konut yer almaktadır. Yazlık olarak da kullanılan bu sitede ortak kullanım alanları mevcuttur.

Tablo 9. Villakent sitesinin konum planı ve konutların görünüşü

Kaş sitesi: Şana bölgesinde düz bir arazide 5 ayrıık konuttan meydana gelen küçük bir sitedir. Konutlar 2 katlı ve bahçeli olup ortak kullanım alanları bulunmaktadır.

Tablo 10. Kaş sitesinin konum planı ve konutların görünüşü

Dalyan sitesi: Şana bölgesinde düz bir arazide yer alan sitede konutlar denize dik bir şekilde karşılıklı iki sıra halinde konumlandırılmıştır. Ayrıık konut tipinde 3 katlı ve bahçeli 15 konuttan oluşan bu sitede ortak kullanım alanları da vardır.

Tablo 11. Dalyan sitesinin konum planı ve konutların görünüşü

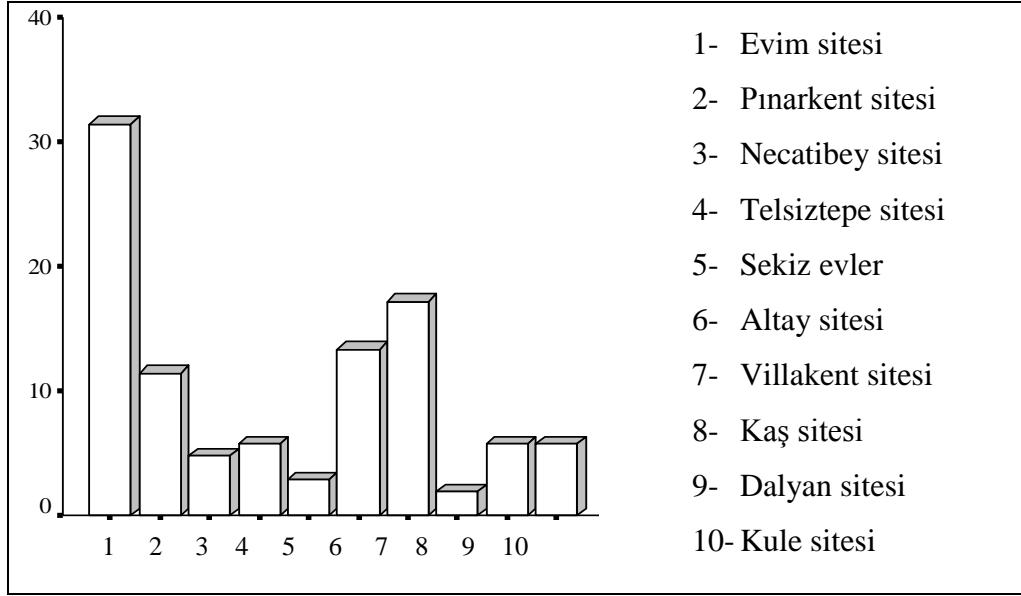
Kule sitesi: Şana bölgesinde düz bir arazide yer alan bu site 3 katlı ve bahçeli 24 ayrıık konuttan oluşmaktadır. Konutlar A ve B tipi olarak iki farklı tiptedir. Ortak kullanım alanları bulunmaktadır.

Tablo 12. Kule sitesinin konum planı ve konutların görünüşü

3.2. Anket Sorularına Verilen Yanıtların Genel Frekans Dağılımları

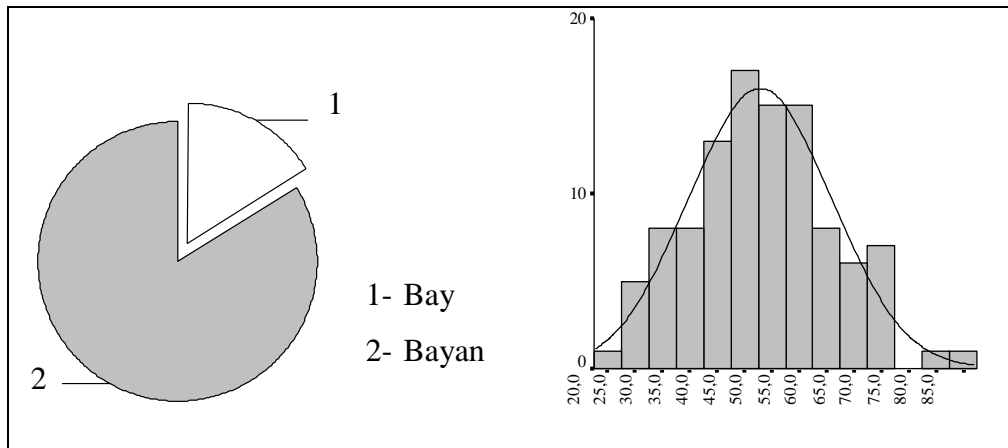
Araştırma yapılan sitelerin genel dağılımları; %31,4'ü Evim sitesi, %17,1'i Villakent sitesi, %13,3'ü Altay sitesi, %11,4'ü Pınarkent sitesi, üç ayrı %5,7' lik kısmı Telsiztepe, Dalyan ve Kule sitesi, %4,8'i Necatibey sitesi, %2,9'u Sekiz evler, %1,9'u Kaş sitesi oluşturmaktadır.

Şekil 54. Araştırma yapılan sitelerin genel dağılımları

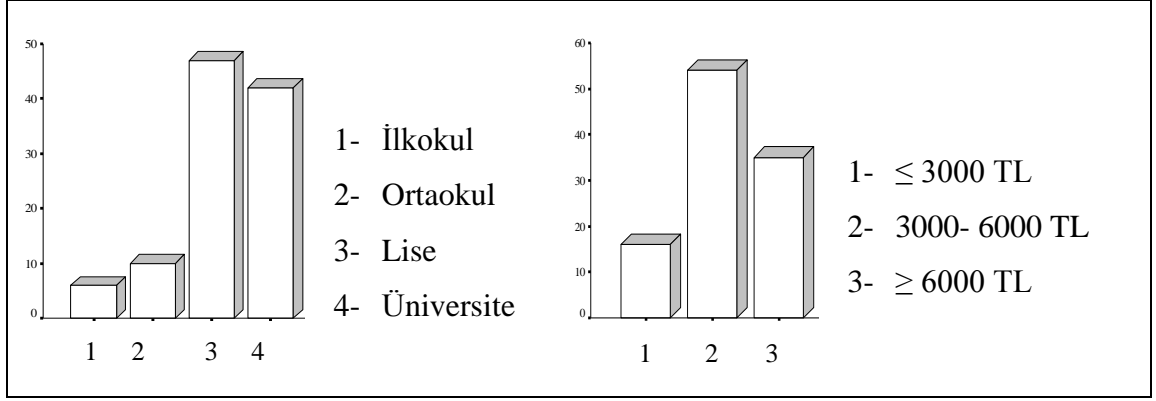
- Katılımcılara İlişkin Demografik Veriler

Cinsiyet ve yaş; katılımcıların %83,8' i bayan, %16,2 baylardan oluşmakta ve büyük bir çoğunluğu 40 ile 55 yaşları arasında bulunmaktadır.

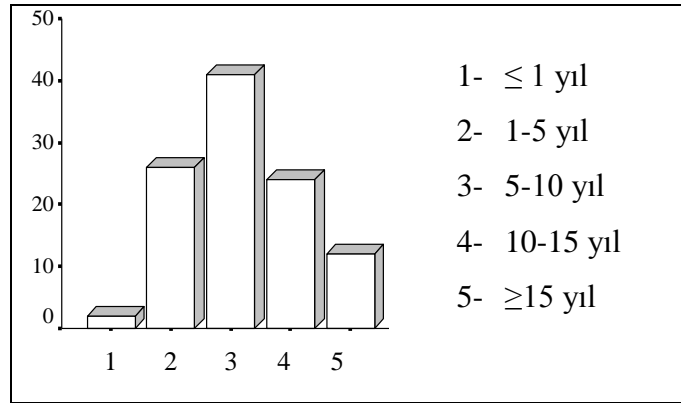
Şekil 55. Katılımcıların cinsiyet ve yaş dağılımları

Eğitim durumu ve yaklaşık gelir; %44,8' i lise, %40' ı üniversite, %9,5' i ortaokul, %5,7' si ilkökul mezunu iken %51,4' ü 3000- 6000 TL, %33,3' ü ≥ 6000 TL, %15,2' si ≤ 3000 TL gelire sahiptir.

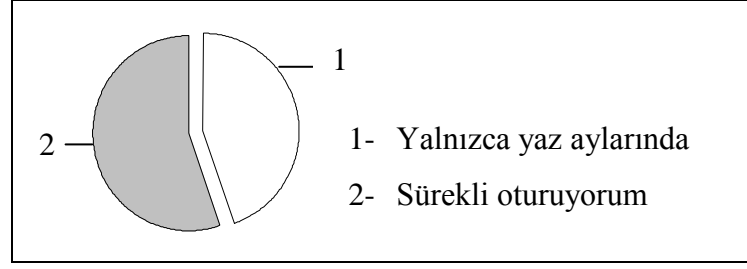
Şekil 56. Katılımcıların eğitim durumu ve yaklaşık gelir dağılımları

Soru 1. Konutta kaç senedir ikamet edildiği; %39,0' ı (5-10) yıl, %24,8' i (1-5) yıl, %22,9' u (10-15) yıl, %11,4' ü 15 yıl ve üzeri, son olarak da %1,9' u 1 yıl ve altı olarak belirlenmiştir.

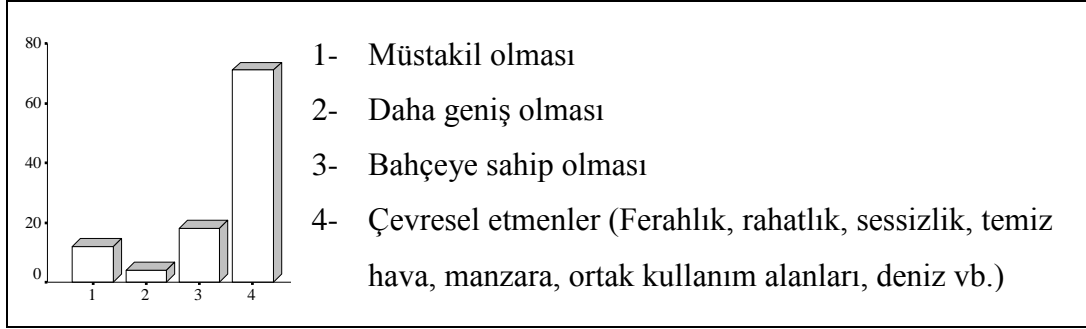
Şekil 57. Konutta ikamet edilen süre

Soru 2. Konutun yıl içinde ne zaman kullanıldığı; %55,2' si sürekli, geri kalan kısmı (%44,8) ise yalnızca yaz aylarında konutlarında yaşamaktadırlar.

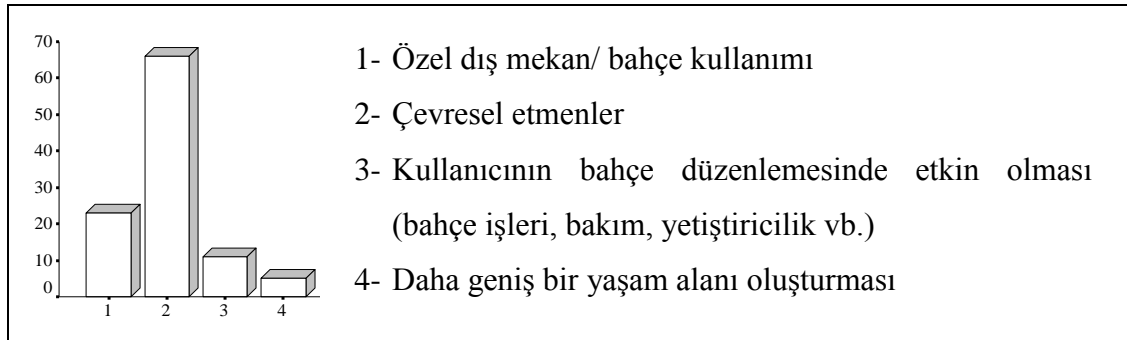
Şekil 58. Konutun yıl içindeki kullanımı

Soru 3.Konutun tercih edilme nedeni; %67,6' sını için çevresel etmenler, %17,1' i için bahçeye sahip olması, %11,4' ü için müstakil olması ve geri kalan kısmını için de daha geniş olmasıdır.

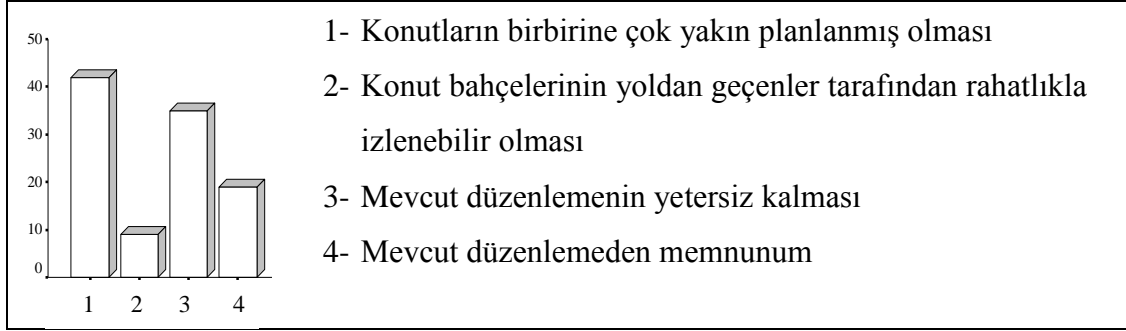
Şekil 59. Konutun tercih edilme nedeni

Soru 4.Konut bahçesine ilişkin en sevilen özellikler; %62,9' u için çevresel etmenler, %21,9' u için özel dış mekan/ bahçe kullanımı, %10,5' i için kullanıcının bahçe düzenlemesinde etkin olması,% 4,8' i için ise daha geniş bir yaşam alanı oluşturmasıdır.

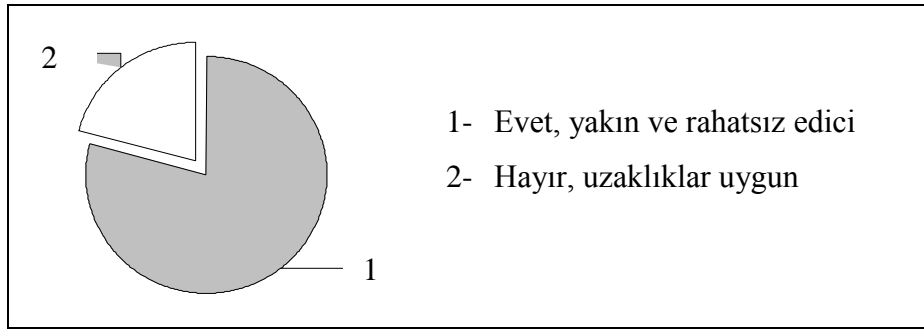
Şekil 60. Konut bahçesine ilişkin en sevilen özellikler

Soru 5.Yaşanılan sitenin konut bahçelerinde mahremiyet açısından olumsuz görülen yönleri; %40'ı konutların birbirine çok yakın planlanmış olduğunu, %33,3'ü bahçe mahremiyetini sağlamak için yapılan mevcut düzenlemenin yetersiz kaldığını, %18,1'i mevcut düzenlemeden memnun olduğunu, %8,6'sı ise konut bahçelerinin yoldan geçenler tarafından rahatlıkla izlenebildiğini belirtmişlerdir.

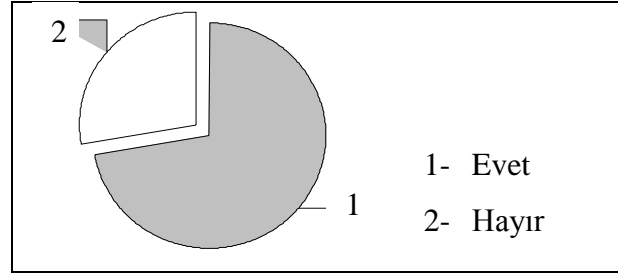
Şekil 61. Konut bahçelerinde mahremiyet açısından olumsuz görülen yönler

Soru 6. Yaşanılan konutun diğer konutlara göre konumunun/ mesafesinin mahremiyet açısından değerlendirilmesi; %79' u yakın ve rahatsız edici, %21' si uygun olduğunu ifade etmiştir.

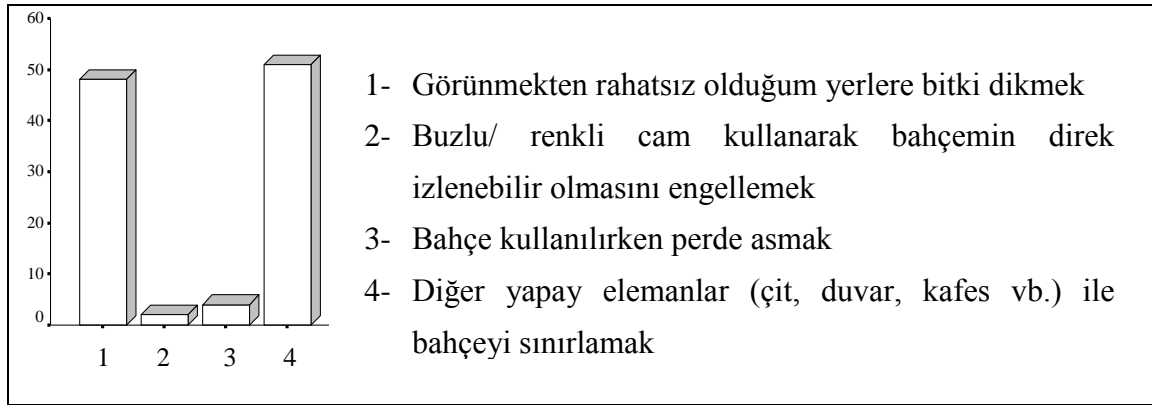
Şekil 62. Konut bahçelerinde mahremiyet açısından olumsuz görülen yönler

Soru 7.Konutun diğer konutlara göre konumunu/ mesafesini mahremiyet açısından yakın ve rahatsız edici bulanların her hangi bir önlem alıp almadığı; yakın ve rahatsız edici bulan %79' luk kısmın % 72,3' ü evet, %27,7' si ise hayır cevabını vermiştir.

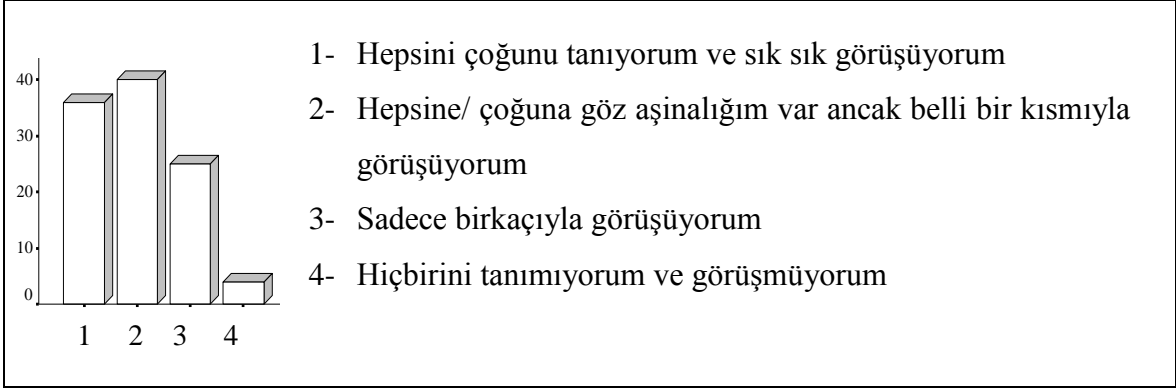
Şekil 63. Mahremiyet sağlamaya yönelik her hangi bir önlem alıp alınmadığı

Soru 8. Konut bahçesinde mahremiyeti sağlamak için yapılan değişiklikler; %48,6' sı yapay elemanlar, %45,7' si bitki dikmek, %3,8' i perde asmak, %1,9' ü ise buzlu/ renkli cam kullanımı yanıtını vermiştir.

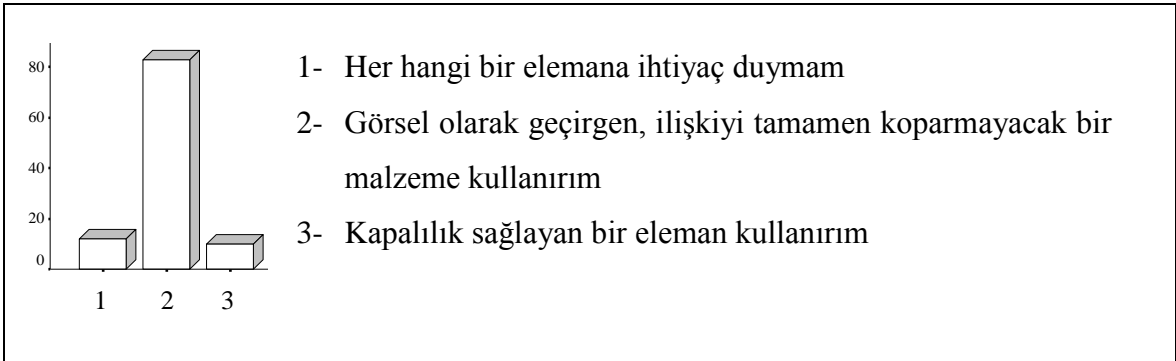
Şekil 64. Konut bahçesinde mahremiyeti sağlamak için yapılan değişiklikler

Soru 9. Komşuluk ilişkisinin değerlendirilmesi; %38,1' i hepsine/ çoğuna göz aşinalığı olduğunu ancak belli bir kısmıyla görüşüğünü, %34,3' ü hepsini çoğunu tanıdığını ve sık sık görüşüğünü, %23,8' i sadece birkaçıyla görüşüğünü, %3,8' i ise hiçbirini tanımadığını ve görüşmediğini belirtmiştir.

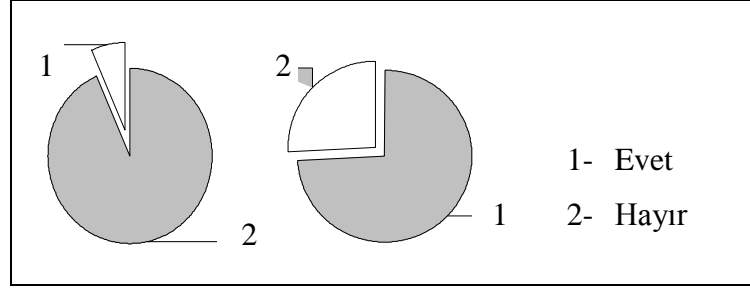
Şekil 65. Komşuluk ilişkisinin değerlendirilmesi

Soru 10.Yakın komşuluk ilişkisinin mahremiyet tercihinin etkisi; büyük bir çoğunluğu (%79) görsel olarak geçirgen ilişkiyi tamamen koparmayacak bir malzeme kullanacağını, %11,4' ü her hangi bir elemana ihtiyaç duymayacağını, %9,5' i ise kapalılık sağlayan bir eleman kullanacaklarını ifade etmişlerdir.

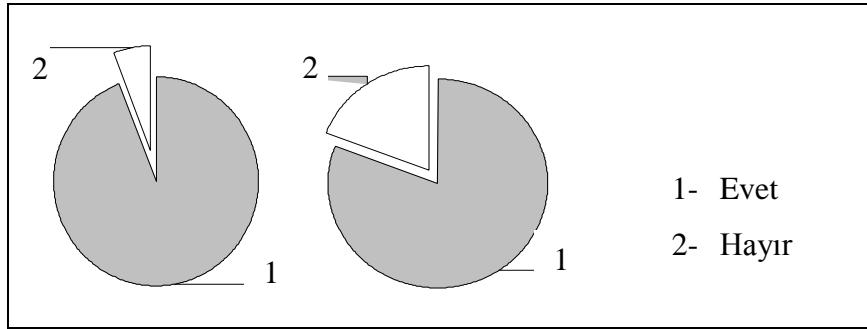
Şekil 66. Yakın komşuluk ilişkisinin mahremiyet tercihinin etkisi

Soru 11-12.Konut bahçelerinde başkaları/ yakın komşu tarafından izlenebilir olma durumunun rahatsız, tedirgin edip etmeyeceği; %93,3' ü başkaları tarafından %74,3' ü ise komşular tarafından izlenebilir olma durumunun rahatsız/tedirgin edeceğini ifade ederek evet yanıtını vermiştir.

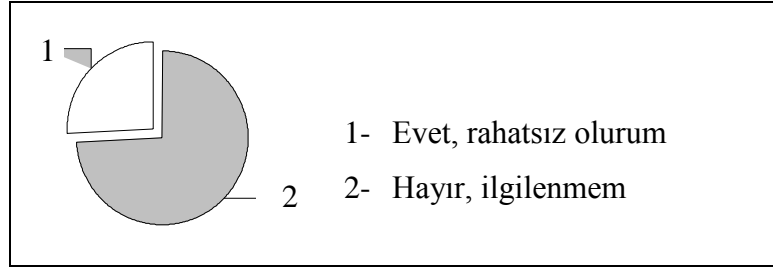
Şekil 67. Konut bahçelerinde başkaları/ yakın komşu tarafından izlenebilir olma durumunun rahatsız, tedirgin edip etmeyeceği

Soru 13-14. Mahremiyet sağlamak amacıyla dış çevreye tamamen kapalı şekilde tasarlanmış konut bahçesinde çevreden/ komşudan koparıldığının düşünülüp düşünülmeyeceği; %94,3' ü çevreden, %81' i ise komşusundan koparıldığını düşüneceğini ifade ederek evet yanıtını vermiştir.

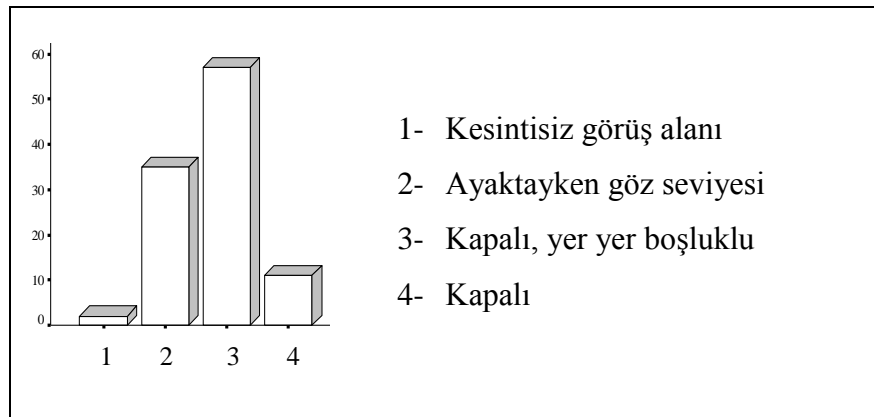
Şekil 68. Mahremiyet sağlamak amacıyla dış çevreye tamamen kapalı şekilde tasarlanmış konut bahçesinde çevreden/ komşudan koparıldığının düşünülüp düşünülmeyeceği

Soru 15. Konut bahçelerinde mahremiyeti sağlamak amacıyla kullanılan yapay elemanların estetik açıdan rahatsız edip etmediği; %74,3' ü evet rahatsız olurum yanıtını verirken, % 25,7' si hayır ilgilenmem yanıtını vermiştir.

Şekil 69. Konut bahçelerinde mahremiyeti sağlamak amacıyla kullanılan yapay elemanların estetik açıdan rahatsız edip etmediği

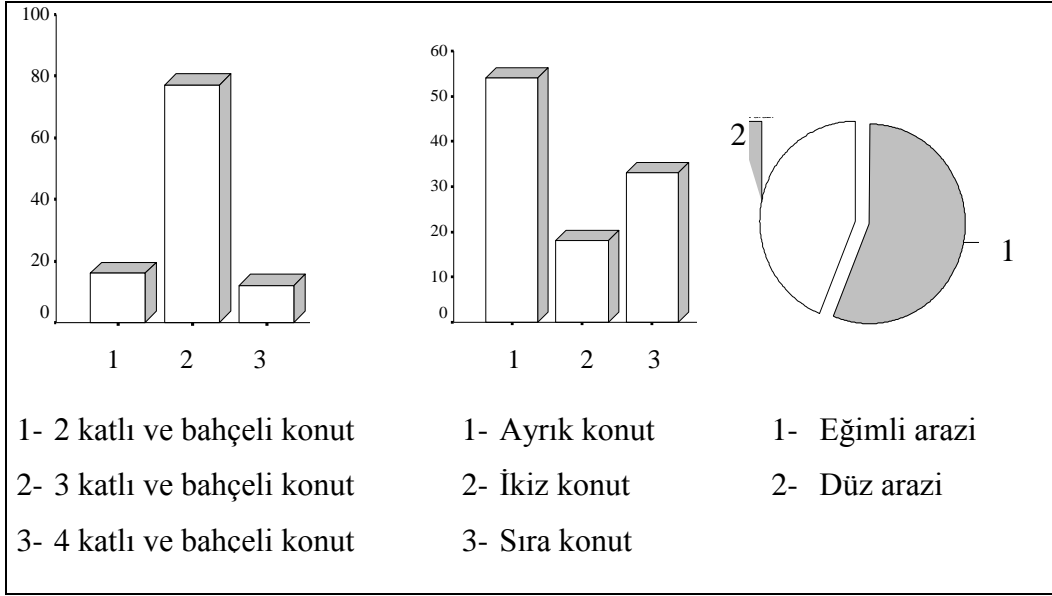
Soru 16.Konut bahçelerine ilişkin hangi görsel anlatımın tercih edildiği;%54,3' ü kapalı yer yer boşluklu, %33,3' ü ayaktayken göz seviyesi, %10,5' i kapalı, %1,9' i ise kesintisiz görüş alanı durumunu temsil eden görsel anlatımı tercih etmiştir (Görsel anlatımlar Ek-1' de bulunmaktadır).

Şekil 70. Konut bahçelerine ilişkin hangi görsel anlatımın tercih edildiği

- Gözlem Bilgileri

Soru 17-18-19.Konut türü, konut tipi ve arazi tipi; %73,3' ü üç katlı ve bahçeli konut, %15,2 iki katlı ve bahçeli konut, %11,4 dört katlı ve bahçeli konut türündendir. %51,4' ü ayırık konut, %31,4 sıra konut, %17,1 ikiz konuttur. Eğimli arazide yer alanlar %56,2 düz arazide yer alanlar ise %43,8' lik bölümünü oluşturmaktadır.

Şekil 71. Konut türü, konut tipi ve arazi tipi dağılımları

3.3. Anket Sorularına Verilen Yanıtların Birbirleriyle İlişkilendirilerek İrdelenmesi

Demografik veriler ile konut bahçelerinde mahremiyet açısından olumsuz bulunan yönler arasındaki ilişki (soru 5):Katılımcıların yarısına yakını (%40)konut bahçelerinde mahremiyet açısından olumsuz gördükleri özelliğin, konutların birbirine çok yakın planlanması olduğunu ifade etmişlerdir. İkinci olarak ise en çok mevcut düzenlemenin yetersiz kalması (%33,3) yanıtı verilmiştir. %95 güvenle ($\alpha= 0,05$) bu soruya verilen yanıtlar, χ^2 analizi kullanarak ve analiz sonucu korelasyon katsayısıyla desteklenerek cinsiyet ($p=0,534r=0,111$),yaş ($p=0,685 r=0,112$), eğitim ($p=0,248r=-0,81$) ve gelir durumu ($p=0,416 r=0,69$) ile ilişkilendirdiğinde ise aralarında anlamlı bir ilişkinin olmadığı görülmüştür ($p>0,05$).

Bu başlık altındaki tüm soruların birbirleri arasındaki ilişkilendirmelerinde aynı yol izlenmiştir. Ayrıca görüşmelerin gündüz vakitlerinde çoğunlukla bayanlar ile yapılması sebebiyle normal dağılım göstermeyen cinsiyet parametresi (%83,8 bayan; %16,7 bay), mevcut verilerle anlamlı bir sonuç çıkması ya da verilerin hücre birleştirmeye uygun olması haricinde değerlendirmeye alınmamıştır.

Demografik veriler ile konutlar arası mesafelerin mahremiyet açısından değerlendirilmesi arasındaki ilişki (soru 6):Tüm sitelerdeki genel değerlendirmeye baktığımızda, yaşadığı konutun diğer konutlarla olan mesafesini yakın ve rahatsız edici

bulan kullanıcılar (%79) büyük bir çoğunluğu oluşturmaktadır. Yaş ($p=0,540$ $r=0,080$), eğitim ($p=0,295$ $r=-0,152$) ve gelir durumu ($p=0,106$ $r=-0,107$) ile ilişkilendirdiğinde ise aralarında anlamlı bir ilişkinin bulunmadığı tespit edilmiştir ($p>0,05$).

Demografik veriler ile yakın komşuluk ilişkisinin mahremiyet tercihinin etkisi arasındaki ilişki (soru 10):Katılımcıların çoğu (%79) yakın ilişkide oldukları komşularıyla aralarındaki mahremiyet derecesini değerlendirirken bölücü bir malzeme kullanacaklarını ancak bu malzemenin görsel olarak geçirgen, ilişkiyi tamamen koparmayacak özellikte olanını tercih edeceklerini belirtmişlerdir. Yaş ($p=0,511$ $r=-0,029$), eğitim ($p=0,439$ $r=-0,069$) ve gelir durumu ($p=0,299$ $r=-0,063$) ile ilişkilendirdiğinde ise aralarında anlamlı bir ilişkinin olmadığı görülmüştür ($p>0,05$).

Demografik veriler ile konut bahçelerinde başkaları tarafından izlenebilir olma durumunun rahatsız/ tedirgin edip etmeyeceği arasındaki ilişki (soru 11): Katılımcıların tamamına yakını (%93,3) başkaları tarafından izlenebilir olma durumunda rahatsız olacaklarını belirtmişlerdir. Cinsiyet ($p=0,229$ $r=0,117$), yaş ($p=0,086$ $r=-0,168$), eğitim ($p=0,911$ $r=-0,036$) ve gelir durumu ($p=0,179$ $r=-0,131$) ile ilişkilendirdiğinde de aralarında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır ($p>0,05$).

Demografik veriler ile mahremiyet sağlama amacıyla dış çevreye tamamen kapalı şekilde tasarlanmış konut bahçesinde kullanıcının çevreden koparıldığını düşünüp düşünmemesi arasındaki ilişki (soru 13):Kullanıcıların neredeyse tamamı (%94,3) böyle bir durumda çevreden koparıldıklarını düşünerek soyutlanmış hissedeceklerini ifade etmişlerdir. Verilen yanıtlar cinsiyet ($p=0,268$ $r=0,108$), yaş ($p=0,074$ $r=0,174$), eğitim ($p=0,704$ $r=0,073$) ve gelir durumu ($p=0,285$ $r=0,104$) ile ilişkilendirdiğinde ise aralarında anlamlı bir bağ olmadığı ortaya çıkmıştır ($p>0,05$).

Demografik veriler ile konut bahçelerine ilişkin olarak tercih edilen görsel anlatımlar arasındaki ilişki (soru 16):Kullanıcılara gösterilerek tercih yapmaları istenen görsel anlatımlar genel olarak farklı kapalılık derecesini temsil etmektedirler. Görüşmeler sonunda en fazla tercih edilen (%54,3) kapalı ancak yer yer boşluklu olup görsel geçirgenliğe izin veren görsel anlatım olmuştur. Ayaktayken göz seviyesini geçmeyecek şekilde planlanmış düzenlemeyi temsil eden anlatım ise ikinci olarak (%33,3) tercih edilmiştir. Katılımcıların verdikleri yanıtlar yaş ($p=0,078$ $r=-0,172$), eğitim ($p=0,383$ $r=0,041$) ve gelir durumu ($p=0,216$ $r=0,068$) ile ilişkilendirdiğinde, aralarında anlamlı bir ilişkinin bulunmadığı tespit edilmiştir ($p>0,05$).

Konutun tercih edilme nedeni ile konut bahçesine ilişkin en sevilen özellikler arasındaki ilişki (soru 3 ve 4):Konutun tercih edilme sebeplerinin sıralandığı dağılımda çevresel etmenlerin (%67,6) ilk sırada, bahçeye sahip olmasının (%17,1) ikinci sırada, müstakil olmasının (%11,4) ise üçüncü sırada olduğu görülmektedir. Konut bahçesine ilişkin sıralamada ise çevresel etmenler (%62,9) yine ilk sırada yer alırken özel dış mekan/ bahçe kullanımı (%21,9) ikinci sırada yer almaktadır. Birbirine yakın tercih sıralamalarının yapıldığını gösteren bu dağılımlar, analizlerle de desteklenerek ($p=0,017$ $r=0,193$) anlamlı bir ilişkinin olduğunu göstermiştir ($p<0,05$).

Konutun diğer konutlara göre konumunu/ mesafesini mahremiyet açısından yakın ve rahatsız edici bulanların her hangi bir önlem alıp almadığı ile yapılan değişiklikler arasındaki ilişki (soru 7 ve 8): Konutlar arası mesafeyi mahremiyet açısından rahatsız edici bulan kullanıcıların (%79) büyük bir çoğunluğu (%72,3) önlem aldıklarını ya da almayı düşündüklerini belirtirken geri kalan kısmı (%27,7) her hangi bir önlem almadıklarını ve almayı düşünmediklerini ifade etmişlerdir. Genel olarak yapay elemanların (%48,6) ve bitki materyalinin (%45,7) tercih edildiği bu soruda yapay elemanların mahremiyet sağlama yönünden bitkilere nazaran daha öncelikli görüldüğü ortaya çıkmıştır. Önlem alınıp alınmadığına verilen yanıtlar ile seçilen malzeme arasında ise anlamlı bir ilişki ($p=0,317$ $r=-0,110$) bulunamamıştır ($p>0,05$).

Konut bahçesinde mahremiyeti sağlamak için yapılan değişiklikler ile bu amaca yönelik kullanılan yapay elemanların estetik açıdan rahatsız edip etmediği arasındaki ilişki (soru 8 ve 15):Genel frekans dağılımlarına bakıldığında mahremiyet sağlamaya yönelik olarak yapay elemanların (%48,6) en çok tercih edildiği görülmektedir. Diğer bir taraftan da başka bir soruda bu amaca yönelik yapay eleman kullanımının estetik açıdan rahatsız edici olduğunu ifade eden büyük bir çoğunluk (%74,3) mevcuttur. Yapılan analizlerle bu iki veri arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığı ($p=0,134$ $r= 0,146$) ortaya konmuştur ($p>0,05$).

Komşuluk ilişkisi ile mahremiyet tercihinin etkisi arasındaki ilişki (soru 9 ve 10): Katılımcılar komşuluk ilişkisiyle ilgili soruya ilk sırada hepsini ya da çoğunu tanıdıklarını ancak belli bir kısmıyla görüştiklerini (%38,1), ikinci sırada ise hepsini tanıdıklarını ve sıkça görüştiklerini (%34,3) belirtmişlerdir. Genel dağılımlarda komşuluk ilişkileri fazla olmasına rağmen mahremiyet tercihinde kullanıcıların büyük çoğunluğunun (%79) görsel olarak geçirgen ilişkiyi tamamen koparmayacak bir malzeme kullanma eğiliminde

oldukları görülmüştür. Bu iki parametre analiz edildiğinde ise aralarında anlamlı bir ilişki olmadığı ($p=0,065$ $r= 0,135$) görülmüştür ($p>0,05$).

Konut bahçelerinde başkaları tarafından izlenebilir olma ile yakın komşu tarafından izlenebilir olma durumunun rahatsız/ tedirgin edip etmeyeceği arasındaki ilişki (soru 11 ve 12):Çevreden izlenebilme durumunda rahatsız olacağını belirten çoğunluğa karşı yakın komşu tarafından izlenebilme durumunda rahatsız olacağını söyleyen katılımcı sayısı daha azdır. Bu iki veri analiz edildiğinde aralarında anlamlı bir ilişki ($p= 0,283$ $r=0,105$) bulunamamıştır ($p>0,05$).

Mahremiyet sağlamak amacıyla dış çevreye tamamen kapalı şekilde tasarlanmış konut bahçesinde çevreden ya da komşudan koparıldığının düşünülüp düşünülmeceği arasındaki ilişki (soru 13 ve 14): Dış çevreye tamamen kapalı konut özel dış mekanında kullanıcıların çoğunlukla çevreden koparıldıklarını hissedeceklerini belirtmelerine rağmen komşudan koparıma hissini duyacağını söyleyenlerin sayısı daha azdır. Yapılan analiz değerlendirildiğinde de bu iki veri arasında anlamlı bir ilişkinin var olmadığı ($p=0,122$ $r=0,151$) ortaya konmuştur ($p>0,05$).

Yakın komşuluk ilişkisinin mahremiyet tercihine etkisi ile konut bahçelerine ilişkin olarak tercih edilen görsel anlatımlar arasındaki ilişki (soru 10 ve 16):Katılımcıların mahremiyet tercihlerine ilişkin olarak en fazla (%79) görsel olarak geçirgen ilişkiyi tamamen koparmayacak bir malzeme kullanma istekleri ile görsel anlatımlarda en çok kapalı ancak yer yer boşluklu ve görsel olarak geçirgen olan düzenlemenin seçilmesi bu iki verinin birbirini desteklediğini ortaya koymaktadır. Yapılan istatistiksel analizler de bu sonucu doğrulanmıştır, veriler arasında anlamlı bir ilişki ($p=0,015$ $r= 0,236$) vardır ($p<0,05$).

4. TARTIŞMA

Kullanıcıların mahremiyet ihtiyaçlarına yönelik tercihlerinin sorgulandığı bu çalışma, Trabzon kent merkezinde belirlenen müstakil konut sitelerinin yoğun olduğu bölgelerde yapılmıştır. Peyzaj mimarlığı açısından önemli bir yere sahip olan bitki materyalinin kent peyzajındaki yeri ve mekanlara kattığı değer göz ardı edilemez. Bitki materyallerinin mahremiyet ihtiyacına yönelik olarak konut bahçelerinin mekan oluşumunda kullanıcılara ne ifade ettiği ve onları nasıl etkilediği ile kullanıcıların bu amaca ilişkin olarak bitkileri nasıl algıladıkları, bitkilerin işlevsel kullanılabilirliğini ortaya koymak açısından önemlidir. Bu bağlamda Trabzon Erdoğdu, Soğuksu ve Şana yerleşim birimlerinde bulunan müstakil konut sitelerinde yaşayan kullanıcılarla mahremiyet tercihlerini ortaya çıkarmaya yönelik 105 adet anket çalışması yapılmış, yapay elemanlar ile bitki materyali arasındaki tercihlerin nasıl farklılık gösterdiği belirlenmeye çalışılmıştır. Çalışmada, konutlarını sürekli kullananlar (%55,2) ile yalnızca yaz aylarında kullananların (%44,8) oranının birbirine yakın olduğu görülmüştür. Böylelikle her iki kullanıcı grubunun verdiği yanıtlar ile elde edilen sonuçlar, müstakil konut bahçelerinde kullanıcıların mahremiyet tercihlerini genel olarak değerlendirmemize yardımcı olacaktır.

Elde edilen sonuçlar irdelendiğinde şu değerlendirmeler yapılabilir;

- Demografik veriler (cinsiyet, yaş, eğitim ve gelir durumu) ile mahremiyet tercihi arasında ilişkinin olmaması literatür verilerine dayanılarak beklenen bir sonuç olmuştur. Bu sonuç, mahremiyetin cinsiyet, yaş, eğitim ve gelir durumu gibi demografik verilerden etkilenmeyen, her insan için aynı önem derecesindeki temel bir gereksinim olduğu bilgisini doğrulamıştır.
- Konut bahçelerine ilişkin olarak tercih edilen görsel anlatımlar değerlendirildiğinde, ayaktayken göz seviyesini geçmeyecek şekilde düzenlenmiş görsel anlatım ikinci olarak (%33,3) tercih edilmiştir. Bunun sebebi olarak ise, site yerleşimlerinin görsel olarak daha korunaklı olması; çalışma yapılan sitelerden oluşan örneklem sayısının neredeyse yarısına yakınının sahil bölgesinde yazlık olarak kullanılan, yaşamın büyük bölümünün dış mekanlarda geçtiği alanlardan oluşması ve uzun yıllardır var olan sitelerde komşuluk ilişkilerinin diğerlerine göre daha yoğun yaşanmasına bağlı olarak kapalılık isteğinin azalması gibi faktörler gösterilebilir.

- Müstakil konut sitelerinin tercih edilme nedenleri ile konut bahçelerine ilişkin beğenilerin paralellik göstermesi ve sonuçların temiz hava, manzara, deniz, ortak kullanım alanları gibi çevresel etmenler ile özel dış mekan/ bahçe kullanımı üzerinde yoğunlaşması muhtemel bir sonuç olarak değerlendirilebilir. Diğer taraftan ise, sahil kenarında çoğunlukla ikinci ev olarak kullanılan konutlarda, bu amaca yönelik tercihlerin yoğun olmasının konutun müstakil olmasıyla ilgili seçeneğin tercih edilme oranını azalttığı söylenebilir.
- Konut bahçelerinin mahremiyetine yönelik olarak ortaya çıkan sorunların sıra ve ikiz konutlarda daha fazla olması, bu konutların tek veya iki cepheden komşu konut ile çok yakın ilişkide olmalarından kaynaklanmaktadır. Bu durum, bu tip konutlarda yaşayan kullanıcıların, konutlarına ait bir bahçeye sahip olmalarına rağmen bu mekanları rahatlıkla kullanamadıkları ve buna bağlı olarak bu mekanların kullanımının olumsuz etkilendiği sonucunu ortaya çıkarır.
- Konut bahçelerinde mahremiyet açısından olumsuz görülen özelliğin, ‘konutların birbirine çok yakın planlanması’ seçeneğinde yoğunlaşmış olmasının, çalışma yapılan konutların site içinde yer almalarıyla ilgili olduğu düşünülmektedir. Katılımcıların da yanıtlarını bu doğrultuda verdikleri görülmüştür. Soruda ‘site’ ifadesinin kullanılmasına rağmen ‘yoldan geçenler tarafından rahatlıkla izlenilebilir olma’ seçeneğinin tercih edildiği konutların yer aldığı sitelerin ise geniş alanlar üzerinde yayılım göstermesi ya da yabancılara karşı görsel olarak korunaklı olmaması durumlarından kaynaklandığı düşünülmektedir.
- Müstakil konut sitelerinde, konutlar arası mesafe ya da konutların birbirlerine göre konumları değerlendirildiğinde, kullanıcıların büyük bir çoğunluğunun, konutları yakın ve rahatsız edici olarak gördükleri belirlenmiştir. Site yerleşimlerinde belirli bir araziye düşen konut sayısının arttırılmasıyla birbirine çok yakın planlanmış konutların ortaya çıkması, konut bahçelerinin kullanılabilirliğini olumsuz etkileyen ve kullanıcıların konut bahçesine yönelik memnuniyetsizliğini arttıran başlıca neden olduğu öne sürülebilir.
- Konut bahçelerinde mahremiyet sağlamaya yönelik olarak alınan ya da alınması düşünülen önlemler için verilen yanıtlar ile gelir düzeyi arasında doğrudan bir bağ bulunamamıştır. Çoğunlukla ikinci ev olarak kullanılan bu sitelerin diğer sitelerdeki kullanıcılara göre gelir durumlarının daha fazla olması ve yazlık olarak

da kullanılan bu sitelerde mahremiyet ihtiyacının daha az hissedilmesi, alınan önlemlere ilişkin yüzde oranını azaltmış ve sonuca etki etmiş olabilir.

- Kullanıcıların konut bahçelerinde mahremiyet sağlamaya yönelik yaptıkları ya da yapmayı düşündükleri değişikliklerin bitki dikmek ile yapay eleman kullanımı arasında yoğunlaştığı; yapay eleman kullanımının bitki dikmek seçeneğine göre az bir farkla da olsa daha fazla tercih edildiği saptanmıştır. Kullanıcılar tarafından, yapay eleman kullanımının estetik açıdan rahatsız edici bulunmasına rağmen, diğer alternatiflere göre daha iyi bilindiği için tercih edildiği görülmüştür. Ancak, kullanıcıların bahçe mekanının kapalılık derecesine ilişkin tercihlerinin, yapay elemanların katı sınırlarla çevrelediği geçirimsiz, birbirinden koparılmış alanlardan ziyade; çevre ile iletişimin sürdüğü, görsel denetimin sağlanabileceği alan düzenlemeleri doğrultusunda olduğu ortaya çıkmıştır. Kullanıcıların tercihlerini yansıtan bu verilerin, bitkisel elemanların geçirgenlik, esneklik gibi özellikleriyle örtüştüğünü söylemek mümkündür. Ayrıca, kullanıcıların konut bahçelerinde çoğunlukla görsel olarak geçirgen, ilişkiyi tamamen koparmayacak bir malzeme kullanımını tercih etmeleri ile görsel anlatımlarda tercih edilen yanıtların genel dağılımı, bu görüşle aynı doğrultudadır. Bu noktada, bitki materyalinin kullanıcının mahremiyet tercihlerini daha iyi yansıttığı düşüncesi doğru bir yaklaşım olabilir.
- Konut bahçesini kullanırken komşular tarafından izlenebilir olma durumundan rahatsızlık/ tedirginlik duyup duymama ile mahremiyet sağlama amacıyla dış çevreye tamamen kapalı bir şekilde tasarlanmış konut bahçesinde komşulardan koparıldığını hissedip hissetmeme durumları değerlendirildiğinde, veriler arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Komşuluk ilişkilerinin siteden siteye hatta konuttan konuta farklılık göstermesinin ya da tüm sitelerde konutlar arası mesafelerin değişmesinin, bu sonucun ortaya çıkmasında etkili olduğu düşünülebilir.

Araştırma kapsamında elde edilen bulgular ile bu konularla benzer içerikte olan yapılmış bazı çalışmalardan elde edilen bulgular değerlendirildiğinde ise şu yaklaşımlar ortaya koyulabilir;

- Jorgensen vd. (2002), geniş tepe tacına sahip bitkilerin daha fazla örtme sağlayacağı ve küçük tepe çapına sahip olanların ise daha iyi bir görsel hakimiyet oluşturacakları yönünde bir varsayım ile yaptığı çalışmasında, güvende olma

duygusunu ve tercih edilebilir olmayı belirleyen en önemli faktörün, mekansal organizasyon olduğunu ortaya koymuştur [84]. Bu araştırmanın sonucu, anket çalışmasında katılımcılara, bilgisayar ortamında çizilmiş olan farklı kapalılıkta görsel anlatımlar arasından seçim yapmalarını istediğimiz anket sorusuna verilen yanıtlar ile birbirini desteklemektedir.

- Nelson vd. (2001) tarafından yapılan çalışmada, dallanma ve yapraklanma yoğunluğuna göre farklılıklar ortaya koyan bitki formlarının insanları mekansal anlamda nasıl etkiledikleri araştırılmıştır. Daha yoğun dallanma yapan ağaçların tercih edilmesi daha iyi görsel hakimiyet sağlamalarına; aynı ağaçların, kış formuna göre yoğun yapraklanma ve dallanma göstererek örtme sağlayan yaz formunun beğenilmesi ise görsel korunmaya bağlanmıştır. Ayrıca yapraklarını döken ağaçların, insanların birbirinden kopmasını engelleyerek iletişimi arttırdığı da eklenmiştir [85]. Tez kapsamında, bitkilerin kapalılık, esneklik, geçirgenlik vb. özelliklerinin, kullanıcıların konut bahçelerindeki mekansal gereksinmelerine ilişkin olarak mahremiyet gereksinmelerini daha iyi karşıladığı bulgusu, bu çalışmadan elde edilen sonuç ile aynı doğrultudadır.
- Stamps'ın (2005) araştırmasına göre; insanın kendini güvende hissedebilmesi bulunduğu ortamın ya da boşluğun sınırlandırılmasıyla mümkündür. Araştırmada; açık ya da çevrelenmiş, güvenli ya da endişe verici bağımlı değişkenlerin irdelediği dört farklı deney yapılmıştır. Deneyde kullanılan bağımsız değişkenleri ise boşluğun ölçüsü, konumu, yönelimi, sınır yüksekliği, fiziksel ve görsel geçirgenlik parametreleri oluşturmuştur. Katılımcılardan, dijital ortamda canlandırma tekniği kullanılarak, her parametre için farklı şekilde oluşturulmuş görsel veriler arasından kendi tercihlerini yansıtan fotoğrafları seçmeleri istenmiştir. Araştırmanın sonucunda görsel geçirgenliğin fiziksel geçirgenlikten daha etkili olduğu, ancak güvenlik söz konusu olunca ilk olarak fiziksel geçirgenliğin tercih edildiği ortaya çıkmıştır. Sınır bölgesinin göz seviyesinden yukarda olması çok kapalı olarak nitelendirilirken; kazık çit kullanımının da bitki kullanımına göre kapalılığı arttıran bir faktör olduğu tespit edilmiştir. Sayısal veriler, çevrelenmişlik hissinin görsel geçirgenlikle doğrudan ilişkili olduğunu; bitkilerle oluşturulan sınırların da kazık çitlerle yapılanlara göre daha açık algılandığı ortaya koymuştur [86]. Stamps'ın bu araştırması yaptığımız anket çalışmasından elde edilen sonuçları genel olarak desteklemektedir. Bu

çalışmadaki veriler, deneysel analizler oluşturularak kullanıcı tercihleriyle elde edilmiştir. Tez çalışmasında elde edilen veriler ise, müstakil konut sitelerinde yaşayan kullanıcıların kendi deneyimlerine dayanarak tercihleri doğrultusunda verdikleri yanıtları kapsamaktadır.

- Lohr ve Pearson (2006) tarafından Afrika'nın geniş yeşil alanlarında görsel olarak etkileyici peyzaj öğelerinin tespit edilmesi amacıyla yapılan ve farklı ağaç formları ile kentsel elemanlar sergilenerek 206 katılımcıyla gerçekleştirilen araştırmada, katılımcılar sınanarak bu iki grup arasında tercih yapmaları istenmiştir. Yayılıcı, yuvarlak ve konik formlu ağaçlar ile yapay objelerin karşılaştırıldığı çalışmada; katılımcılar, ağaç formlarının yapay objelere göre; yayılıcı formlu ağaçların ise yuvarlak ve konik formlu ağaçlara göre görsel olarak daha etkileyici olduğunu belirtmişlerdir. Ayrıca, ağaçların yapay objelerle karşılaştırıldığında daha olumlu duygular hissettirdiğini de eklemiştirler [20]. Yapılan araştırma, yapay objelere karşı bitki kullanımının hem daha işlevsel hem de daha estetik olduğunu ortaya koymasıyla tez çalışmasını desteklemektedir.
- Summit ve Sommer (1999) tarafından peyzaj tercihi teorisine yönelik yapılan araştırmada, işlevsel ve gelişimsel yaklaşımlar da göz önünde tutularak peyzaj öğelerinin estetik değerine ilişkin ağaç formlarının karşılaştırıldığı üç farklı çalışma yapılmıştır. İlk çalışma, geniş yayılım gösteren ağaçların; ikinci çalışma, geniş gölge yapan kısa gövdeli ağaçların; son çalışma ise, değerli ve dayanıklı ağaçlar ile temelde aynı forma sahip geometrik şekil verilmiş olanların oluşturduğu ağaçların tercih edildiğini ortaya koymuştur [91]. Çalışmamızla ilişkili olarak geniş yayılım gösteren formlara sahip ağaçların mahremiyet sağlama açısından işlevsel kullanılabilirliğinin yüksek olduğu düşünüldüğünde, ağaç formlarının karşılaştırıldığı bu çalışma araştırma kapsamında ortaya koyduğumuz bulguları destekler niteliktedir.
- Falk ve Balling (2010) tarafından Nijerya yağmur ormanları kuşağındaki yaşam alanlarında, yaşam için en arzu edilen yerin tespit edilmesi amacıyla yapılan araştırmada; katılımcılara yağmur ormanları, yaprağını döken ağaçların oluşturduğu ormanlar, ibreli ağaçların olduğu ormanlar, geniş yeşil alanlar ve terk edilmiş çorak araziler olarak beş başlıkta toplanan bitki gruplarına ait fotoğraflar gösterilmiş ve tercih yapmaları istenmiştir. Çalışmalar göstermiştir ki, geniş yeşil alan bölgelerini temsil eden fotoğraf, yaşam için en arzu edilen yerdir.

İnsanların deneyimleri ve içinde buldukları kültüre ait davranış biçimleri doğrultusunda değiştirdikleri, fotoğrafta gösterilen geniş yeşil alanlara benzer yerlere karşı yaradılışsal bir eğilimlerinin olması hipotezi, bu sonucu desteklemiş ve yaygın kullanımıyla kabul gören Amerika’ da yapılan çalışmalara ait verilerle de örtüşmüştür. Ayrıca bu bulgular antropolojik, biyolojik ve psikolojik araştırmalarla da ilişkilendirilmiştir [107]. Bu araştırma, geniş yeşil alanların yaşam için en arzu edilen yer olmasıyla tez kapsamındaki bulgularla örtüşmemektedir. Ancak insanların deneyimleri ve kültürlerinin de etkisiyle yaradılışsal olarak buldukları ortamı kendi istek ve ihtiyaçlarına göre değiştirme eğilimleri, geniş yeşil alanların en çok tercih edilen yaşam alanı olmasının açıklaması olabilir.

- Lee vd. (2008) tarafından yapılan çalışmada, peyzaj elemanları ile komşuluk memnuniyeti arasındaki ilişki irdelenmiştir. Çalışmada, tek aile evleri üzerinde çeşitli analizler yapılmış ve farklı standartlara göre belirlenmiş sayısal veriler ortaya koyulmuştur. Peyzaj elemanlarının konutlara göre konumlandırılması, komşuluk mesafelerinin en az ve en fazla ne kadar olacağı gibi parametreler kullanılarak ilişki irdelenmeye çalışılmıştır. Araştırma sonucunda, konutların komşuluk memnuniyeti ile peyzaj elemanları arasında doğrudan bir ilişki bulunmuştur. Buna göre, komşuluk çevreleri içinde bulunan bitki gruplarının olduğu alanlarda, birbirinden tamamen kopmuş bölgeler ve izolasyon oluşumu daha az ancak iletişim daha fazladır. Ayrıca bu araştırmaya göre, farklı ölçü ve formlardaki ağaç grupları komşuluk ilişkilerini olumlu yönde etkilemektedir [108]. Bu araştırmada elde edilen sonuçlar, tez kapsamında ortaya çıkarılan bitkiler ile yapılan sınırlamalarda mekanlar arası ilişkilerin kopmayacağı, iletişimin devam edeceği bulgusunu desteklemektedir.
- Day (2000) tarafından yapılan çalışmada, kent dışında evlerin yoğun olarak yer aldığı bölgelerde, bağımlı (toplu konut) ve bağımsız (müstakil) konutlarda yaşayan bireylerin konutlarına yönelik memnuniyet dereceleri araştırılmıştır. Kullanım sonrası değerlendirmede; yaşanılan konuttan duyulan memnuniyetin müstakil ya da toplu konut olmasına bağlı olmadığı; site planlamasına nazaran konut planlamasının daha önemli olduğu bulunmuştur. Evlerin küçük parsellerde yoğun olarak konumlandırılması ise mahremiyet açısından olumsuz bir özellik olarak görülmüştür [109]. Tez kapsamında, ikiz konut ve sıra konut tipindeki site

yerleşimleri ile birbirine çok yakın konumlandırılmış ayrıık konutlarda mahremiyet açısından yaşanan problemler bu çalışmanın sonucuyla paralellik göstermektedir.

- Enginöz (1998), Türk konutunda mahremiyet olgusuyla ilgili tasarım parametrelerini incelediği çalışmasında, Türk toplumunda, Cumhuriyet öncesi, sonrası ve 1950 sonrası olarak üç dönemde yaşanan değişimlerin, mahremiyet olgusunun bu üç dönemdeki farklı görünümünü karşılaştırarak, kültürel değişime bağlı olarak yetersiz kalan geleneksel Türk konutlarının yerini yeni dünya görüşünü yansıtan tasarımlarda düşünülen mekansal düzenlemelerin neler olduğunu bulmaya çalışmıştır. Sonuç olarak geleneksel çözümlerin, tüm toplumlarda olduğu gibi geleneksel Türk konutlarında da, yeni konut içi yaşantının gereklerine karşı yetersiz kalmasıyla oluşan yeni mekansal düzenlemelerin neler olduğu, tasarımcının bazı kararlar alırken hangi tasarım parametrelerine dikkat etmesi gerektiği ortaya koyulmuştur [110]. Bu araştırma, konut iç mekanlarında değişen zamanla birlikte mahremiyetin de değişmesi sebebiyle geleneksel çözümlerin, günümüz yaşantısının gereklerine karşı yetersiz kaldığının altını çizerek; yeni mekansal düzenlemelerin ortaya çıkarılmasını hedeflemiştir. Tez çalışmasında üzerinde sıkça durduğumuz ve bulgularla da desteklediğimiz mahremiyet ihtiyacının her zaman var olan temel bir ihtiyaç olduğu; ancak yaşanan zamana göre yeniden yorumlanarak mekan düzenlemelerine yansıtılması gerektiği, bu çalışmayla benzer bir yaklaşım göstermektedir.
- Gedikli (1993), Trabzon kenti geleneksel konutlarında konut-bahçe ilişkisi üzerine yaptığı çalışmasında sağlıklı ve uyumlu bir yaşantı için konut- bahçe ilişkisinin nasıl düzenlenmesi gerektiğini, dış mekanların bilinçli olarak nasıl oluşturulabileceğini sorgulamıştır. Araştırma sonucunda, bahçe mekanında bitkilerin fonksiyonel kullanımının oldukça az olduğu belirtmiştir. Ayrıca bitkilerin yan yana gelme biçimleri ve mimari öğelerle olan ilişkilerinin temel tasar ilkeleri göz önünde bulundurulmaksızın oluşturulduğunu da eklemiştir [5]. Her iki çalışmada da, konut bahçelerinde bitki materyalinin fonksiyonel kullanımının ön planda olmadığı sonucuna varılmıştır.
- Crow ve Brown (2006); peyzaj yapıları, kentsel peyzaj algısı ve bunların insanlar üzerindeki etkileri arasındaki karşılıkları araştırdıkları çalışmalarında, konut

alanlarının sahip oldukları açık yeşil çevrelerle değer kazandıklarını, bununla birlikte insanın çevresel algısının mekansal ve zamansal düzenlemelerden etkilendiğini ortaya koymuşlardır [111]. Bu araştırmada, konut bahçelerinde değişen zamanla birlikte kullanıcının mekansal ihtiyaçlarının da değişim gösterdiği, bu etmenlere bağlı olarak yapılan düzenlemelerle konut bahçelerinin işlevsiz yeşil alan olmaktan çıkarak konut iç mekanının uzantısı olduğu ifade edilmektedir. Bu çalışma, konut dış mekanlarının düzenlenmesinde işlevsel çözümleri ortaya çıkarmayı amaçladığımız tez çalışmamızla bu anlamda paralellik göstermektedir.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırmalardan elde edilen bulgular göstermektedir ki;

- Kullanıcıların tüm sorulara verdikleri yanıtlar genel olarak değerlendirildiğinde, mahremiyet kavramının tüm insanlar için evrensel bir ihtiyacı temsil ettiği, demografik verilerin (cinsiyet, yaş, eğitim ve gelir durumu), mahremiyet tercihiyle doğrudan bir ilişkisinin olmadığı saptanmıştır.
- Müstakil konutlarda yaşayan bireylerin, konutlarını tercih etme nedenleri ile konut bahçelerine ilişkin beğenileri paralellik göstermektedir. Temiz hava, manzara, deniz, ortak kullanım alanları gibi çevresel etmenler ile konuta ait özel dış mekan/ bahçe kullanımının, müstakil konutların tercih edilmesinde en önemli etkenler olduğu ortaya çıkmıştır.
- Konut bahçelerinde konutların birbirlerine çok yakın planlanmış olması, bahçe mahremiyetini sağlamak için yapılan mevcut düzenlemenin yetersiz kalması gibi mahremiyete ilişkin problemler, sıra konut (Evim sitesi) ve ikiz konut (Villakent sitesi) tiplerinde konumlandırılmış sitelerde ayrı konutlara göre daha fazladır.
- Çalışma siteleri üzerinde yapıldığı için konut bahçelerinin mahremiyeti açısından en olumsuz görülen özellik, konutların birbirine çok yakın planlanması olarak ortaya çıkmıştır. Görsel ve fiziksel olarak korunaklı sitelerde, yoldan geçenler tarafından izlenebilir olma seçeneği kullanıcılar tarafından dikkate alınmamıştır.
- Kullanıcıların büyük bir çoğunluğu (%79), konutlar arası mesafenin ya da konutların birbirlerine göre konumunun yakın ve rahatsız edici olduğunu ifade etmiştir.
- Konut bahçelerinde mahremiyetini sağlamak için alınan ya da alınması düşünülen önlemler ile gelir düzeyi arasında doğrudan bir ilişki bulunmamıştır.
- Kullanıcıların konut bahçelerinde mahremiyeti sağlamaya yönelik yaptıkları ya da yapmayı düşündükleri değişiklikler, bitki dikmek (%45,7) ile yapay eleman (çit, duvar, kafes vb.) kullanımı (%48,6) seçeneklerinde yoğunlaşmıştır. Ancak bu oranlar birbirine yakın olsa da yapay eleman kullanımı daha çok tercih edilmiştir. Konut bahçelerinde mahremiyeti sağlamak için doğal ve yapay kapalılık sağlayan malzemelerin yanı sıra ankete katılan kullanıcılar tarafından cam kullanarak (%1,9) ya da perde asarak (%3,8) mahremiyet sağlama yoluna

gidildiği anketler ve gözlemlerle saptanmıştır. Özellikle kış bahçesi olarak kullanılması amaçlanan konut dış mekanları buzlu/ renkli camla kapatılarak kısmen bir gizlilik sağlanmıştır. Örtü, perde gibi geçici gizlilik sağlayan malzemeler ise hem ekonomik olması hem de pratik olması sebebiyle mahremiyet sağlamaya yönelik sıkça kullanılmaktadır.

- Çalışma yapılan sitelerdeki konut kullanıcılarının anketlere verdikleri yanıtlar, birbirleri arasında çoğunlukla yakın komşuluk ilişkilerinin olduğunu göstermektedir. Ancak, kullanıcıların mahremiyet tercihleri, birbirleriyle olan komşuluk ilişkileri ile doğrudan bağlantılı değildir. Ayrıca, komşuluk ilişkisi ile sitelerin kullanım süreleri arasında da doğrudan bir bağ bulunmamasına rağmen uzun yıllardır kullanılan müstakil konut sitelerinde bu oranın arttırdığı görülmüştür. Altay sitesi bu bakımdan en uzun süredir kullanımda olan site özelliği taşımaktadır. Bu nedenden ötürü komşuluk ilişkileri de çok yoğun yaşanmaktadır.
- Yakın komşuluk ilişkisi ile mahremiyet tercihi tamamen ters ya da doğru orantılı değildir. Kullanıcılar yakın bir şekilde görüştüğü komşularıyla aralarındaki sınırları belirlerken tamamen açıklık ya da tamamen kapalılık tercihinde bulunmayacaklarını belirtmişlerdir. İki bahçe arasını sınırlandıran bir eleman kullanacaklarını, ancak bu malzemenin görsel olarak geçirgen, ilişkiyi tamamen koparmayacak özellikte olmasını isteyeceklerini ifade etmişlerdir.
- Konut bahçesini kullanırken başkaları tarafından izlenebilir olma durumunda rahatsızlık/ tedirginlik duyup duymama ile mahremiyet sağlama amacıyla dış çevreye tamamen kapalı bir şekilde tasarlanmış konut bahçesinde çevreden koparıldığını hissedip hissetmeme durumlarına, kullanıcıların tamamına yakını evet yanıtını vermiştir. Aynı soruların komşular açısından değerlendirilmesi istendiğinde ise sonuç bazı sitelerde aynı, bazı sitelerde ters yönde eğilim göstermiştir ve bu veriler arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır.
- Yakın çevredeki komşuların kendi konutlarına ait bahçenin mahremiyetini sağlamak için yapay elemanlar (çit, duvar, kafes vb.) kullanmalarını, katılımcıların yarısından fazlası (%74,3) estetik açıdan rahatsız edici bulmuştur.
- Müstakil konut bahçelerine ilişkin olarak farklı kapalılık derecelerini temsil eden görsel anlatımların arasından en çok tercih edilen (kapalı, yer yer boşluklu) ile kullanıcıların mahremiyet tercihleri arasında bir ilişki bulunmuştur. Uzun

yıllardır yaşanan sitelerde ise yakın ilişkilere bağlı olarak kapalılık derecesinin biraz daha azaldığı seçeneğe yönelim olmuştur. Bu seçimi yapan kullanıcılar, seçtikleri görsel anlatımı (ayaktayken göz seviyesi), site içinde olması şartıyla tercih ettiklerini de belirtmişlerdir.

- Konutlar tiplerine göre değerlendirildiğinde, ayrıık konutlar mahremiyet açısından daha çok tercih edilmektedir. İkiz konutlar tek cepheden, sıra konutlar ise iki cepheden istemsiz olarak çok yakın komşuluk ilişkilerine maruz bırakıldıkları için konut bahçelerinin kullanımı olumsuz etkilenmektedir. Bu konutların özel dış mekanlarında gerekli mahremiyetin sağlanamaması sebebiyle mekanın istenildiği gibi kullanılamaması, kullanıcıda memnuniyetsiz yaratmaktadır. Benzer şekilde birbirine çok yakın planlanmış ayrıık konutlar için de aynı durum söz konusudur.
- Özel mekan ile yarı kamusal mekan arasında geçiş niteliği taşıyan ve kendi içinde ayırıcı özelliklere sahip yarı özel mekan oluşumu, site yerleşimlerindeki müstakil konut bahçelerinde kullanıcının konut bahçesine ilişkin mekansal gereksinimlerini karşılamamaktadır.
- Konut içi mekanların dışa (konut bahçelerine) sürdürülebilir olması sebebiyle konut içi mahremiyetin de dış mekanda belirli ölçüde devam etmesi, konut bahçesinin kullanımını olumlu yönde etkilemektedir.
- Kullanıcıların mahremiyet sağlamaya yönelik olarak en iyi sonucu alacaklarını düşündükleri, ilk akıllarına gelen elemanlar duvar, çit vb. gibi yapay elemanlardır. Ancak mahremiyetin iki zıt ucunu temsil eden izolasyon ve kalabalık olma tercihlerini ortaya çıkarmayı hedefleyen sorularda, bunun aksi ortaya koyulmuştur. Benzer şekilde, yakın komşuluk ilişkisinin bulunması halinde bile geçirgenliği olan görsel olarak iletişimin sağlanabileceği bir malzeme kullanımı yönünde yapılan tercihler de bunu açıkça göstermektedir.
- Müstakil konut sitelerinde, konut bahçelerinin kapalı, yer yer boşluklu bitkisel tasarımlar ile sınırlandırılması mahremiyet ihtiyacına olumlu yönde etki etmektedir.
- Mahremiyet sağlama amacıyla en çok yapay eleman kullanımının tercih edilmesi ile bu malzemelerin estetik açıdan kullanıcıya rahatsızlık vermesi, kullanıcı açısından çelişkili bir durumu ortaya koymaktadır.

Bu bağlamda yapılan çalışma, müstakil konut sitelerinde konut dışı özel mekanların açıklık-kapalılık dengesinin nasıl kurulduğu, bu mekanların nasıl algılandığı, mahremiyet sağlamaya yönelik kullanılan malzemelerin görsel etkileri arasındaki farkların neler olduğu, bundan sonraki çalışmalarda nasıl bir tasarım anlayışının izlenmesi gerektiğine ilişkin yol gösterici bir nitelik taşıması bakımından önemlidir.

Çalışmada elde edilen sonuçlara göre önerileri şu şeklide sıralayabiliriz;

- Kullanıcının fiziksel gereksinmelerinin yanı sıra psikolojik gereksinimleri de planlama kararlarına eklenmelidir. İşlevsel açıdan başarılı ve başarısız olan mekan organizasyonları ile kullanıcılarının çevreleri ile etkileşimleri ve iletişimleri saptandıktan sonra planlama kararları oluşturulmalıdır.
- Kullanıcıların artan ve değişen gereksinmelerine cevap verebilmek için fiziksel ve psiko-sosyal ihtiyaçların sosyal, kültürel ve teknolojik süreçlerden nasıl etkilendiği ortaya koyulmalı ve ihtiyaçların günümüz koşullarında nasıl yorumlandığı belirlenerek yeni çözümler bulunmalıdır.
- Toplumun en önemli birimini oluşturan ailenin yaşadığı yer olan konutlarda, müstakil konut siteleri bağlamında, bu kullanıcı grubunun ihtiyaçlarının detaylıca irdelenerek bireyler ve yaşadıkları çevre arasındaki ilişkinin önemini ortaya koyan metotlar geliştirilmelidir.
- Kullanıcı gereksinmelerine ilişkin modeller geliştirilmeli, mahremiyet gereksinmesinin kişiden kişiye değişen bir özellik olmadığı, tüm insanlar için evrensel olduğu düşüncesiyle daha işlevsel tasarımlar sunulmalıdır.
- Müstakil konut sitelerinde konut; sadece iç mekan olarak değil çevresiyle bir bütün olarak görülmeli ve bu düşünceyle planlanmalıdır.
- Konut bahçelerinde ihtiyaç duyulan mahremiyetin sağlanması için sıra ya da ikiz konut tipinde uygulamalar yerine birbirine uygun mesafelerle konumlandırılmış ayrı konutlar tasarlanmalı; bunun için belirlenen araziye düşen konut sayısı standart tutulmalıdır.
- Müstakil konut bahçelerinde, mekansal tasarım ilk aşamada beğenilere değil, ihtiyaçlara hizmet etmelidir.
- Mahremiyet sağlamaya yönelik olarak yapay elemanlarda bulunmayan esneklik, değişkenlik, geçirgenlik vb. özelliklere sahip olan bitki materyalinin işlevsel özelliği ön plana çıkarılmalı ve yapılan planlama kararları bu yönde ilerlemelidir.

- Mahremiyet sağlama amacıyla yapılan bitkilendirme tasarımında soliter, çizgisel ya da grup özelliği gösteren kompozisyonlar yapılırken ölçü, değer, form, çizgi, yön, doku gibi tasarım elemanları ile bitkinin gövde, yaprak, dal, çiçek, meyve gibi bileşenlerinin tümü birlikte düşünülerek planlanmalıdır.
- Konut bahçelerinin birbirine çok yakın konumlandığı durumlarda, işlevsel bir şekilde tasarlanmış bitkilendirme ile iki bölgeyi ayıran, aynı zamanda birbiriyle ilişkilendiren bir hat oluşturulmalı; böylelikle komşuluk ilişkilerinin devam etmesine de izin verilmelidir.
- Müstakil konut sitelerinde kullanıcıların konut bahçelerine yönelik mahremiyet tercihleri kapalı, yer yer boşluklu bir malzeme kullanımı yönündedir. Bu nedenle birbirine çok yakın planlanmış konutlarda perdeleme yapan beton, yapay çit ve kafes gibi donatılar yerine görsel geçirgenliğe ve esnekliğe sahip bitki materyali kullanılmalıdır. Aşağıdaki tabloda (Tablo 13) bu özelliğe sahip olduğu düşünülen bitkiler ölçülerine göre sıralanmıştır. Tabloda seçilen bitkiler; otururken göz seviyesinin üzerinde boy yapan küçük boylu çalılar (0,3-1,5 m) ile ayakta göz seviyesinin üzerinde boylanan orta boylu çalılar (1,5-3 m), büyük boylu çalılar/ ağaççıklar (>3 m) ve orta boylu ağaçlar (>7 m) şeklinde gruplandırılmış olup bu bitkiler çok daha genişletilebilir.

Tablo 13. Görsel geçirgenliğe sahip bitkilerin ölçülerine göre gruplandırılması

ÖLÇÜ		Latince Adı	Türkçe adı
Otururken Göz Seviyesinin Üzerinde	Küçük Boylu Çalılar	<i>Cistus sp.</i>	Laden
		<i>Euonymus fortunei</i>	Taflan
		<i>Rosmarinus officinalis</i>	Biberiye
Ayaktayken Göz Seviyesinin Üzerinde	Orta Boylu Çalılar	<i>Buddleia davidii</i>	Kelebek Çalısı
		<i>Caesalpinia gilliesii</i>	Aslan Bıyığı
		<i>Chaenomeles japonica</i>	Japon Ayvası
		<i>Chimonanthus praecox</i>	
		<i>Forsythia × intermedia</i>	Altın Çanı
		<i>Jasminum fruticans</i>	Yasemin
		<i>Kerria japonica</i>	Kanarya Gülü
		<i>Ribes orientalis</i> vd. <i>Ribesler</i>	Doğu Karadeniz Frenk Üzümü vd.
		<i>Spartium junceum</i>	İspanyol Katır Tırnağı
		<i>Syringa vulgaris</i>	Leylak
		<i>Styrax japonica</i>	Tespîh Çalısı
		<i>Symphoricarpus albus</i>	İnci Çalısı
		<i>Tamarix tetrandra</i>	İlgın
		<i>Viburnum opulus</i>	Kartopu
		Büyük Boylu Çalılar/ Ağaççıklar	<i>Acacia farnesiana</i>
	<i>Acer palmatum</i>		Japon Akçaağacı
	<i>Amygdalus communis</i>		Badem
	<i>Callistemon citrinus</i>		Fırça Çalısı
	<i>Hibiscus syriacus</i>		Ağaç Hatmi
	<i>Hippophae rhamnoides</i>		Yabani İğde
	<i>Laburnum vulgare</i>		Sarı Salkım
	<i>Lagerstroemia indica</i>		Oya Ağacı
	<i>Osmantus fragrans</i>		Osmantus
	<i>Photinia × fraseri</i>		Alev Çalısı
	<i>Prunus cerasifera</i>		Kiraz Eriği
	<i>Quercus pontica</i>		Doğu Karadeniz Meşesi
	<i>Rhus typhina</i>	Sumak	
	<i>Sorbus aucuparia</i>	Dişbudak Yapraklı Kuşüvezi	
	Orta Boylu Ağaçlar	<i>Acacia dealbata</i>	Gümüşi Akasya
		<i>Acer platanoides</i>	Çınar Yapraklı Akçaağaç
		<i>Acer saccharinum</i>	Gümüşi Akçaağaç
		<i>Acer saccharum</i>	Şeker Akçaağacı
		<i>Alnus glutinosa</i>	Kızılağaç
<i>Betula pendula</i>		Sarkık Dalli Huş	
<i>Castanea sativa</i>		Anadolu Kestanesi	
<i>Cercis siliquastrum</i>		Erguvan	
<i>Cornus mas</i>		Kızılçık	
<i>Corylus colurna</i>		Türk Fındığı	
<i>Diospyros kaki</i>		Büyük Meyveli Trabzon Hurması	
<i>Gleditsia triacanthos</i>		Yalancı Keçiboynuzu	
<i>Melia azedarach</i>		Tespîh Ağacı	
<i>Malus floribunda</i>		Süs Elması	
<i>Morus alba</i>		Akdut	
<i>Larix decidua</i>		Avrupa Melezi	
<i>Liquidambar orientalis</i>		Anadolu Sığılası	
<i>Prunus domestica</i>		Erik	
<i>Quercus cerris</i>		Türk Meşesi	
<i>Robinia pseudoacacia</i>		Yalancı Akasya	
<i>Salix babylonica</i>	Salkım Söğüt		
<i>Tilia tomentosa</i>	Ihlamur		

6. KAYNAKLAR

1. Gür, Ş. Ö., 2000. Doğu Karadeniz Örneğinde Konut Kültürü, YEM Yayınları, İstanbul.
2. Gür, Ş. Ö., 1993. Konutta Yaşam Niteliğini Belirleyen Boyutlara Genel Bir Bakış, Doğu Karadeniz Bölgesi Nitelikli Konut Araştırması, Proje No: 9/a, Cilt 4, KTÜ, Trabzon.
3. Jansson, M. ve Lindgren, T., 2012. A Review of the Concept 'Management' in Relation to Urban Landscape and Green Spaces: Toward A Holistic Understanding, Urban Forestry & Urban Greening doi:10.1016/j.ufug.
4. Erdoğan, Ö., 2009. Toplu Konut Uygulamalarının Dış Mekan Tasarım İlkeleri Açısından İrdelenmesi: Adana Seyhan ve Yüreğir İlçeleri Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Adana.
5. Ergun, N., 2010. İstanbul Kent Merkezi Yakın Çevresindeki Konut Alanlarında Kullanım ve Kullanıcı Farklılaşması, İTÜ dergisi/ a mimarlık- planlama- tasarım, 9, 1, 167- 180.
6. Şahin, C. K., 2008. Isparta Kent Merkezi Konut Bahçelerindeki Bitkisel Materyalin İncelenmesi Üzerine Bir Araştırma, Doktora Tezi, SDÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü, Isparta.
7. Gedikli, R., 1993. Trabzon Kenti Geleneksel Konutlarında Konut-Bahçe İlişkisi Üzerine Bir İnceleme, Doktora Tezi, KTÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.
8. Nurtekin, O., 2007. İstanbul Bahçeşehir Örneğinde Odunsu Bitki Kullanımının Peyzaj Mimarlığı İlkeleri Çerçevesinde İrdelenmesi, Doktora Tezi, Namık Kemal Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Tekirdağ.
9. Der, V., 2005. Konut Uygulamalarında Kaliteyi Arttırıcı Bir Yöntem Olarak Tasarımda Kullanıcı Katılımı: Düzce-Beyciler Evleri Örneği, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
10. Erkman, U., 1982. Mimari Tasarım İçin Bir Veri Üretim Yöntemi Olarak Çevre Analizi, İstanbul Teknik Üniversitesi Matbaası, İstanbul.
11. Mumcu, S., 2009. Açık Mekanlarda Davranış Konumları: Oturma Davranışının Değişiminin İncelenmesi, Basılmış Doktora Tezi, KTÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.
12. Gür, Ş. Ö., 1996. Mekan Örgütlenmesi, Gür Yayıncılık, Trabzon.

13. Kellekci, Ö. L. ve Berköz, L., 2006. Konut ve Çevresel Kalite Memnuniyetini Yükselten Faktörler, İTÜ dergisi/ a mimarlık- planlama- tasarım, 5, 2, 167- 178.
14. Ertürk, Z., 1977. Kullanıcı Konforu Açısından Boyutsal Gereksinmelerin Saptanması İçin Bir Yöntem, Doktora Tezi, İTÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
15. Maslow, A. H., 1987. Motivation and Pesonality, Third Edition, Harper and Row, New York.
16. Ağat, N., 1996. Konutlarda Avlu Kullanımı, Batı Akdeniz Mimarlık Dergisi, 1, 9-11.
17. Geçkin, Ş., 1995. Konutta Mekan Standartlarının Geliştirilmesine Yönelik Evrimsel Bir Araştırma, Yüksek Lisans Tezi, KTÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.
18. Zorlu, T., 2004. Müstakil Konut Sitelerinde Değişim/ Dönüşüm Sorunsalı ve Kimlik: Trabzon Örneği, Doktora Tezi, KTÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.
19. Morval, J., 1985. Çevre Psikolojisine Giriş, Çeviren: Doç Dr. Nuri Bilgin, Ege Üniversitesi Basımevi (Ege Üni. Ede. Fak. Yayınları No:37), İzmir.
20. Lohr, V. I. ve Pearson, C. H., 2006. Responses to Scenes with Spreading, Rounded and Conical Tree Forms, Environment and Behavior, 38, 667- 688.
21. Acar, C., Demirbaş, E., Dinçer, P. ve Acar, H., 2003. Anlamsal Farklılaşım Tekniğinin Bitki Kompozisyonu Örneklerinde Değerlendirilmesi, SDÜ Orman Fakültesi Dergisi A, 1, 15-28.
22. Gür, Ş. Ö., 1993. Konut Sorunu Ders Notları, KTÜ Mühendislik- Mimarlık Fakültesi, No: 36, KTÜ Basımevi, Trabzon.
23. Rapoport, A., 1977. Human Aspects of Urban Form, Pergamon Press, Oxford.
24. Lang, J., 1994. Creating Architectural Theory, Reinhold, New York.
25. Ertürk, S., 1984. Mimari Mekanın Algılanması Üzerine Deneysel bir Çalışma, Doktora Tezi, KTÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.
26. Özbilen, A., 1983. Meryemana Kırsal Yöresinde Yapay- Doğal İmgelem Öğelerinin Araştırılması, Doktora Tezi, KTÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.
27. Şentürer, A., 1995. Mimaride Estetik Olgusu, Birinci Baskı, İTÜ Mimarlık Fakültesi Baskı Atölyesi, İstanbul.
28. Altman, I., 1976. Some Perspectives on the Study of Man-Environment Phenomena. In H. M. Proshansky, W. H. Ittelson, L. G. Rivlin, *Environmental Psychology: People and Their Physical Settings*, Holt, Rinehartand Winston, Inc. Second Edition, 27-36 s.

29. İmamoğlu, O., 1992. Psikolojik Açıdan İnsan Çevre İlişkileri, 191-203, İnsan Çevre Toplum (Der. R. Keleş), İmge Kitabevi Yayınları, Ankara.
30. Baştürk, Ö., 2000. Peyzaj Tasarım Kriterleri Açısından Açık Mekanlarda İnsan-Çevre Etkileşimi, Yüksek Lisans Tezi, İTÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
31. Arcan, E.F. ve Evcı, F., 1992. Mimari Tasarıma Yaklaşım 1, İki yayınevi, İstanbul.
32. Gifford, R., 2002. Environmental Psychology, Principles and Practice, Allyn and Bacon, Inc., Londra.
33. Göregenli, M., 2010. Çevre Psikolojisi: İnsan Mekan İlişkileri, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
34. Aksoy, Y., 2004. Kentsel Mekan Tasarımında Bitkisel Elemanların Kullanılması, Yapı Dergisi, 269, 85-89.
35. Özdemir, İ., 1994. Mimari Mekanın Değerlendirilmesinde Mekan Örgütlenmesi Kavramı: Konutta Yaşama Mekanları, Doktora Tezi, KTÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.
36. Özbilen, A., 2011. Peyzaj Mimarlığı ve Tasarım, Basılmamış Ders Notları, 2011-2012 Güz Yarıyılı, KTÜ, Orman Fakültesi, Peyzaj Mimarlığı Bölümü, Trabzon.
37. Austin, R. L., 2002. Elements of Planting Design, John Wiley&Sons, Inc., Canada.
38. Kürkçüoğlu, İ. E., 2009. Kentsel Açık Mekanlarda Yapay Su Elemanı Tasarım İlkelerinin Mekansal Algı ve Çevre Psikolojisi Bağlamında İrdelenmesi: Üsküdar Belediye Meydanı Örneği, Yüksek Lisans Tezi, YTÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
39. Gökçe, Ş., 2007. Sosyal Etkileşimi Geliştirecek Peyzaj Tasarımı Üzerine Bir Araştırma: Çukurambar Mahallesi Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
40. Çınar, H. S., 1994. Kentsel Alanlarda Mekan Organizasyonu ve Beyazıt Çevresinin İrdelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, YTÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
41. Karaman, A., 1991. Toplu Konut Alanlarının Tasarımında Sosyo- Kültürel Veriler: Bazı İlke ve Ölçütlerin İrdelenmesi, Yapı Dergisi, 118, 35-47.
42. Öksüz, A. M., 2004. Kentsel Alanların Planlanması ve Tasarımı, Kentsel Dış Mekanlar, B.15, Akademi Kitabevi, İber Matbaacılık, Trabzon.
43. Zengel, R., 2002. Yeni Binyılda Kentsel Açık Mekanlarda Kimlik Arayışı, Arredamento Mimarlık Dergisi, 112441, 11, 90-97

44. Malkoç, E., 2008. Kamusal Dış Mekanlarda Kullanım Sürecinde Değerlendirme (KSD): İzmir Konak Meydanı ve Yakın Çevresi Örneği, Doktora Tezi, Ege Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İzmir
45. Çevik, S. ve Özen, H., 1995. Özel- Kamusal Mekan Olgusunun Geleneksel ve Günümüz Yaşama Çevrelerinde İncelenmesi, 7. Uluslar arası Yapı ve Yaşam Kongresi, Nisan, Bursa, Kongre Kitabı: 83-95
46. Çetiner, A., 1991. Şehircilik Çalışmalarında Donatım İlkeleri, İTÜ Mimarlık Fakültesi Baskı Atölyesi, İstanbul.
47. TDK, Türk Dil Kurumu Büyük Türkçe Sözlüğü <http://tdkterim.gov.tr/bts/>, 18.02.2012
48. Desagis, M., 2006. Konut Alanı-Yaşam Alanı İlişkisi Açısından Küçük Konutlar, Yüksek Lisans Tezi, İTÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
49. Dülgeroğlu, Y.Y., 1995. Konut Mekanı Kavramının Tipolojik Temelleri, İTÜ Mimarlık Fakültesi Baskı Atölyesi, İstanbul.
50. İnceoğlu, N., 1990. Mimarlık Bilgisi Ders Notları, Yıldız Üniversitesi Matbaası, İstanbul.
51. Akayoğlu, T., 2008. İzmir Kentinde Örnek Olarak Seçilen Toplu Konut Alanları Dış Mekanlarının İrdelenmesi, Basılmış Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
52. Ökten, N., 2004. Kentsel Alanların Planlanması ve Tasarımı, Kentsel Donatılar-Konut, B.7, Akademi Kitabevi, İber Matbaacılık, Trabzon.
53. Ersoy, Z., 2002. Konut ve Ev Kavramlarının Karşılaştırmalı Analizi, Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
54. Seçkin, N. P., Seçkin, Y. Ç. ve Seçkin, Ö. B., 2011. Sürdürülebilir Peyzaj Tasarımı ve Uygulama İlkeleri, Birinci Basım, 621, Literatür Yayınevi, İstanbul.
55. Erdoğan, N., 2004. Konut Çevresinin Biçimlenmesi ve Toplumsal Boyut, Batı Akdeniz Mimarlık Dergisi, 27, 22-24.
56. Özdemir, İ., 2007. Çevresel Davranış, Basılmamış Ders Notları, 2007-2008 Güz Yarıyılı, KTÜ, Orman Fakültesi, Peyzaj Mimarlığı Bölümü, Trabzon.
57. Bilgin, İ., 2002. Modern Toplumlarda Bahçeli Ev, Arredamento Mimarlık Dergisi, 112441, 90-93
58. Atasoy, A., 1973. Değişen İhtiyaçlar Karşısında Konut Tasarlamasının Mevcut Konutların Değerlendirilmesi Yolu ile Geliştirilmesi, Basılmış Doktora Tezi, İTÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

59. Yıldızhan, İ., 1988. Konut Sorununa Çözüm Yolu Olarak Önerilen Düşük Metrekareli Konutlar Üzerine Bir İnceleme, Yüksek Lisans Tezi, KTÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.
60. Boysan, A., 2009 Şehre Yabancılaşma, <http://www.turklider.org/>, 22.01.2012
61. İnceoğlu, N., 1982. Mimarlıkta Bina Programlama Olgusu, İTÜ Mimarlık Fakültesi Baskı Atölyesi, İstanbul.
62. Kasapoğlu, E., 2002. Maslow' un Gereksinimler Dizisini Mimarlar Arasında Ele Alan Bir Araştırma, Yapı Dergisi, 249, 61-65.
63. Cüceloğlu, D., 1991. İnsan ve Davranışı, 2. Basım, Remzi Kitabevi, İstanbul.
64. Sarı, K., 2008. Kentsel Dış Mekan Tasarımına Kullanıcı Merkezli Bir Yaklaşım, Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Isparta.
65. Altaş, N.E., 1993. Dış Mekanı Yaşamak, Yapı Dergisi, 143, 48-56.
66. Serpil, B., 1996. The Analysis and Design of Urban Near- Home Environments According to Psycho-Social Needs and Behavior of Human Beings, Yüksek Lisans Tezi, Bilkent Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü, Ankara.
67. Hall, E.T., 1966. The Hidden Dimension, Garden City, N.Y.: Doubleday.
68. Mumcu, S., 2010. Çevresel Davranış, Basılmamış Ders Notları, 2009-2010 Güz Yarıyılı, KTÜ, Orman Fakültesi, Peyzaj Mimarlığı Bölümü, Trabzon.
69. Ersoy, Z. A., 2003. Barınma Arketipleri ve Bir Simge Olarak “Ev”, Arredamento Mimarlık Dergisi, 112441, 01, 124-128.
70. Gür, Ş. Ö., 1985. Toplumsal İlişki ve Tasarım, KTÜ Müh. Mim. Fakültesi Yayınları, No: 27, Trabzon.
71. Lynch, K., 1960. The Image of The City. MIT Pres, Cambridge, Massachusetts.
72. Altman, I., 1975. The Environment and Social Behavior: Privacy, Personal Space, Territory, Crowding, Brooks/Cole Pub. Co., English.
73. Westin, A. F., 1970. Privacy and Freedom, Atheneum, New York.
74. Kuban, D., 2002. Mimarlık Kavramları: Tarihsel Perspektif İçinde Mimarlığın Kuramsal Sözlüğüne Giriş, 4, 6. Baskı, YEM Yayınları, İstanbul.
75. Littlea, L., Briggsa, P. ve Coventryb, L., 2005. Public Space Systems: Designing For Privacy?, International Journal Of Human-Computer Studies, 63, 254–268

76. Michelson, W.M., 1977. Environmental Choice, Human Behavior and Residential Satisfaction, Oxford University Press, Inc, Oxford.
77. Lee, T. R., 1973. Psychology and Living Space. In Downs, R. M.; Stea, D. Foreword, Kenneth E. Boulding, Image and Environment: Cognitive Mapping and Spatial Behavior, 87-108, Aldine Pub. Co., Chicago.
78. Erdönmez, M.E. ve Akı, A., 2005. Açık Kamusal Kent Mekanlarının Toplum İlişkilerindeki Etkileri, Megaron YTÜ Mimarlık Fakültesi e- Dergisi, 1, 1, 67-87.
79. Günal, B. ve Esin, N., 2007. İnsan- Mekan İletişim Modeli Bağlamında Konutta Psiko-Sosyal Kalitenin İrdelenmesi, İTÜ dergisi/ a Mimarlık-Planlama-Tasarım, 6, 1, 19-30.
80. Uçar, Ö.M. ve Özsoy, A., 2006. Sınır Kavramına Mekansal Bir Yaklaşım: Bahçelievler Örneği, İTÜ dergisi/ a mimarlık- planlama- tasarım, 5, 2, 11-24.
81. Açıcı, F. K., 2006. İç Mekan Örgütlenmesinde Sınır Öğeleri: Post Modern ve Minimal Mekanlar, Yüksek Lisans Tezi, KTÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.
82. Colomina, B., 2011. Mahremiyet ve Kamusalılık: Kitle İletişim Aracı Olarak Modern Mimari, Çeviren: Aziz Ufuk Kılıç, 1. Basım, Metis Yayınları, İstanbul.
83. Appleton, J., 1978. The Experience of Landscape. John Wiley&Sons Inc., Surrey.
84. Jorgensen, A., Hitchmough, J. ve Calvert, T., 2002. Woodland Space and Edges: Their Impact on Perception of Safety and Preference. Landscape and Urban Planning, 60, 135–150.
85. Nelson, T., Johnson, T., Strong, M. ve Rudakewich, G., 2011. Perception of Tree Canopy, Journal of Environmental Psychology, 21, 315-324.
86. Stamps, A. E., 2005. Visual Permeability, Locomotive Permeability, Safety, and Enclosure, Environment and Behavior, 37, 5, 587- 619.
87. Rapoport, A., 1969. House Form and Culture, Eaglewood Cliffs, Prentice Hall Inc, New Jersey.
88. Aslan, D., 2005. Kıyı Alanların Yeniden Gelişim Sürecinde Kentsel Açık Alanların Değerlendirilmesi: İstanbul Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Bahçeşehir Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
89. Korkmaz, S.Z., 2001. Tek Aile Evlerinde Tasarıma Katılımın Kullanıcı Memnuniyetine Etkisinin İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Konya.
90. Yanarateş, D.B., 2002. Mekan Tasarımında Tasarımcı-Kullanıcı Arasında Bir Anlatım Dilinin Kurulması, Yapı Dergisi, 249, 54-60.

91. Summit, J. ve Sommer, R., 1999. Furter Studies of Preferred Tree Shapes, Environment and Behavior, 31, 550- 576.
92. Acar, C., Acar, H. ve Eroğlu, E., 2007. Evaluation of Ornamental Plant Resources to Urban Biodiversity and Culturel Changing: A case of Residential Landscapes in Trabzon City (Turkey), Building and Environment, 42, 218- 229.
93. Acar, C., 2007. Bitkilendirme Tasarımı, Basılmamış Ders Notları, 2006-2007 Bahar Yarıyılı, KTÜ, Orman Fakóltesi, Peyzaj Mimarlığı Bölümü, Trabzon.
94. Var, M., 2007. Bitkilendirme Tasarımı, Basılmamış Ders Notları, 2006-2007 Bahar Yarıyılı, KTÜ, Orman Fakóltesi, Peyzaj Mimarlığı Bölümü, Trabzon.
95. Booth, N.K., 1990. Basic Elements of Landscape Architectural Design, Waveland Press, Illinois.
96. Carpenter, P.L. ve Walker, T.D., 1998. Plants in the Landscape, Second Edition, Waveland Pres, Illinois, 1998.
97. Doty, W. L., 1963. Landscaping for Modern Living (by the Editors of Sunset Magazine), Lane Book Company, Menlo Park, California.
98. Robinson, N., 2004. The Planting Design Handbook, Second Edition, Ashgate Publishing Limited, England.
99. Cockayne, E. J., Hedetniemi, S. M., Hedetniemi, S. T. ve Mynhardt, C. M., 1998. Irredundant and Perfect Neighbourhood Sets in Trees, Discrete Mathematics, 188, 253- 260.
100. Biddulph, M., 2007. Introduction to Residential Layout, First Edition, Architectural Press, Elsevier, Amsterdam.
101. Booth, N.K. ve Hiss, J.E., 2002. Residential Landscape Architecture, Third Edition, Prentice Hall, New Jersey.
102. Walker, T. D., 1991. Planting Design, Van Nostrand Reinhold, New York.
103. Hackett, B., 1979. Planting Design, McGraw- Hillbook Company 1221 Avenue of the Americas, New York.
104. Baş, T., 2003. Anket, 2. Baskı, Seçkin Yayınları, Ankara.
105. Çıngı, H., 1990. Örnekleme Kuramı, Hacettepe Üniversitesi Fen Fakóltesi Basımevi, Ankara.
106. Özdamar, K., 2009. Paket Programlar ile İstatistiksel Veri Analizi, 7. Baskı, Kaan Kitabevi, Eskişehir.

107. Falk, J. H. ve Balling, J. D., 2010. Evolutionary Influence on Human Landscape Preference, Environment and Behavior, 42, 479-493.
108. Lee, S. W., Ellis, C. D., Kweon, B. S. ve Hong, S. K., 2008. Relationship Between Landscape Structure and Neighborhood Satisfaction in Urbanized Areas, Landscape and Urban Planning, 85, 60-70.
109. Day, L. L., 2000. Choosing a House: The Relationship Between Dwelling Type, Perception of Privacy, and Residential Satisfaction, Journal of Planning Education and Research, 19, 265-275.
110. Enginöz, E. B., 1998. Türk Konutunda Mahremiyet Olgusuyla ilgili Tasarım Parametrelerinin İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, İTÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
111. Crow, T., Brown, T. ve Young, R. D., 2006. The Riverside and Berwyn Experience: Contrasts in Landscape Structure, Perceptions of the Urban Landscape, and Their Effects on People, Landscape and Urban Planning, 75, 282-299.

7. EKLER

Ek 1. Araştırmada Kullanılan Anket Formu

BU ANKET KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ, PEYZAJ MİMARLIĞI BÖLÜMÜ BÜNYESİNDE YÜRÜTÜLMEKTE OLAN BİR ARAŞTIRMA DOĞRULTUSUNDA YAPILMAKTADIR. KATILDIĞINIZ İÇİN TEŞEKKÜR EDERİZ.

Anket No:

Konut No:

Anketin Yapıldığı Yer:

Anketin Yapıldığı Tarih:

Cinsiyetiniz	Yaşınız	Eğitim Durumunuz	Yaklaşık Geliriniz
☐ Bay ☐ Bayan		☐ İlkokul ☐ Ortaokul ☐ Lise ☐ Üniversitesi	☐ ≤3000 TL ☐ 3000- 6000 TL ☐ ≥6000 TL

1- Kaç senedir bu konutta ikamet ediyorsunuz?

- a) ≤ 1 yıl
- b) 1-5 yıl
- c) 5-10 yıl
- d) 10-15 yıl
- e) ≥ 15 yıl

2- Konutunuzu yıl içinde ne zaman kullanıyorsunuz?

- a) Yalnızca yaz aylarında
- b) Sürekli oturuyorum

3- Bu konutu tercih etme nedenleriniz nelerdir? (Sıralayınız)

- () Müstakil olması
- () Daha geniş olması
- () Bahçeye sahip olması
- () Çevresel Etmenler (Ferahlık, rahatlık, sessizlik, temiz hava, manzara, ortak kullanım alanları, deniz vb.)

4- Konut bahçenize ilişkin sevdiğiniz özellikler nelerdir? (Sıralayınız)

- () Özel dış mekan/ bahçe kullanımı
- () Çevresel faktörler (Ferahlık, rahatlık, sessizlik, temiz hava, manzara, ortak kullanım alanları, deniz vb.)
- () Kullanıcının bahçe düzenlemesinde etkin olması
- () Daha geniş bir yaşam alanı oluşturması

5- Yaşadığınız siteyi konut bahçelerindeki mahremiyet açısından değerlendirdiğinizde olumsuz bulduğunuz yön hangisidir?

- a) Konutların birbirine çok yakın planlanmış olması
- b) Konut bahçelerinin yoldan geçenler tarafından rahatlıkla izlenebilir olması
- c) Bahçe mahremiyetini sağlamak için yapılan mevcut düzenlemenin yetersiz kalması
- d) Mevcut durumdan memnunum

6- Yaşadığınız sitede konutunuzun diğer konutlara göre konumu/ mesafesi mahremiyet açısından sizi rahatsız ediyor mu, nasıl değerlendiriyorsunuz?

- a) Evet, yakın ve rahatsız edici
- b) Hayır, uzaklıklar uygun beni rahatsız etmiyor

7- (Cevabınız evet ise) Bu konuyla ilgili konut bahçenizde her hangi bir önlem aldınız mı ya da almayı düşünüyor musunuz?

- a) Evet
b) Hayır

8- Konut bahçenizde mahremiyet açısından nasıl bir değişiklik yaptınız ya da yapmayı düşünürsünüz?

- a) Görünmekten rahatsız olduğum yerlere bitki dikmek
b) Buzlu/ renkli cam kullanarak bahçemin direk izlenebilir olmasını engellemek
c) Bahçeyi kullanırken perde asmak
d) Diğer yapay elemanlar (çit, duvar, kafes vb.) ile bahçeyi sınırlamak

9- Yakın çevrenizdeki konutlarla olan komşuluk ilişkinizi nasıl değerlendirirsiniz?

- a) Hepsini/ çoğunu tanıyorum ve sık sık görüşüyorum.
b) Hepsine/ çoğuna göz aşinalığım var ancak belli bir kısmıyla görüşüyorum.
c) Sadece birkaçıyla görüşüyorum.
d) Hiçbirini tanımıyorum ve görüşmüyorum.

10- Komşunuzla yakın ilişkide olmanız mahremiyet tercihinizi nasıl etkiler?

- a) Her hangi bir elemana ihtiyaç duymam.
b) Görsel olarak geçirgen, ilişkiyi tamamen koparmayacak bir malzeme kullanırım.
c) Kapalılık sağlayan bir eleman kullanırım.

11- Konut bahçenizi kullanırken başkaları tarafından izlenebilir olma sizi rahatsız/ tedirgin eder mi?

- a) Evet
b) Hayır

12- Konut bahçenizi kullanırken komşunuz tarafından izlenebilir olma sizi rahatsız/ tedirgin eder mi?

- a) Evet
b) Hayır

13- Mahremiyet sağlamak amacıyla dış çevreye tamamen kapalı şekilde tasarlanmış bir konut bahçesinde çevreden koparıldığınızı düşünür müsünüz?

- a) Evet
b) Hayır

14- Mahremiyet sağlamak amacıyla dış çevreye tamamen kapalı şekilde tasarlanmış bir konut bahçesinde komşunuzdan koparıldığınızı düşünür müsünüz?

- a) Evet
b) Hayır

15- Yakın çevredeki komşunuzun kendi bahçe mahremiyetini sağlamak için yapay elemanlar kullanması estetik açıdan sizi rahatsız eder mi?

- a) Evet, rahatsız olurum. b) Hayır, ilgilenmem.

16- Hangi ortamda kendinizi daha rahat hissedersiniz/ tercih edersiniz?

☐ A ☐ B ☐ C ☐ D
--

Gözlem Bilgileri**17- Konutun türü nedir?**

- 2 katlı ve bahçeli konut
- 3 katlı ve bahçeli konut
- 4 katlı ve bahçeli konut

18- Konut tipi nedir?

- Ayrık konut
- İkiz konut
- Sıra konut

19- Arazi tipi nedir?

- Eğimli arazi
- Düz arazi

16.SORU**A- Kesintisiz görüş alanı****B- Ayaktayken göz seviyesi****C- Kapalı, yer yer boşluklu****D- Kapalı**

ÖZGEÇMİŞ

1986 yılında Trabzon' da doğdu. İlk, orta ve lise eğitimini Trabzon' da tamamladı. 2005 yılında başladığı KTÜ Orman Fakültesi Peyzaj Mimarlığı Bölümündeki öğrenimini 2009 yılında bölüm ikincisi olarak tamamladı. 2010 yılında KTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı'nda yüksek lisans eğitimine başladı. Halen aynı anabilim dalında öğrenim sürdürmekte olup iyi derecede İngilizce bilmektedir.